

**9-12 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ÇİZDİKLERİ RESİMLERLE
DEPRESYON, KAYGI VE ÖZSAYGI DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

Fatma Yağmur ÇELİK

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2018

9-12 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ÇİZDİKLERİ RESİMLERLE
DEPRESYON, KAYGI VE ÖZSAYGI DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

F. YAĞMUR ÇELİK

Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji

Yüksek Lisans Programı, 2018

Bu tez, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA) Derecesi ile sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2018

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

9-12 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ÇİZDİKLERİ RESİMLERLE
DEPRESYON, KAYGI VE ÖZSAYGI DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

FATMA YAĞMUR ÇELİK

ONAYLAYANLAR:

Dr. Öğr. Üyesi Deniz Aktan Okan Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Dr. Öğr. Üyesi S. Vicdan Yücel Işık Üniversitesi

Prof. Dr. Gül Şendil İstanbul Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 04.06.2018

9-12 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ÇİZDİKLERİ RESİMLERLE DEPRESYON KAYGI VE ÖZSAYGI DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı 9-12 yaş grubu çocukların depresyon kaygı ve özsaygı gibi ruh sağlığı değişkenleri ile çocuk çizimlerinden ruh sağlığına dair elde edilen ipuçları arasındaki olası ilişkileri araştırmaktır. Toplamda 120 katılımcının bulunduğu bu çalışmada, katılımcıların ruh sağlığı değişkenlerini değerlendirmek adına Çocuk Depresyon Ölçeği, Coopersmith Özsaygı Ölçeği ve Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılmıştır.

Yöntem: Katılımcıların çizdikleri resimlerden ruh sağlığına dair elde edilen ipuçlarıyla, araştırma ölçeklerinden elde edilen puanların karşılaştırılması korelasyon analiziyle yapılmıştır. Diğer taraftan depresyon, özsaygı ve kaygı düzeyi üzerinde demografik özelliklerin etkilerinin anlamlılığı “T testi” analiz adımlarıyla incelenmiştir.

Bulgular: Analizler sonucunda Coopersmith Özsaygı Ölçeğinden alınan puanlar ile çocuk resimlerinden düşük özsaygıya dair elde edilen puanlar arasında orta düzeyde anlamlı negatif bir korelasyon ($r = -.47, p < .01$) olduğu görülmüştür. Kovacs Depresyon ölçeğinden alınan puanlar ile çocuk çizimlerinden elde edilen depresyon ipuçları arasında orta düzeyde anlamlı ($r = .80, p < .01$) bir ilişki saptanmıştır. Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri’nin Durumluk kaygı alt boyutundan alınan puanlar ile çocuk resimlerinden kaygıya dair ipuçları arasında ($r = .52, p < .01$) Sürekli Kaygı Envanteri’nin Süreklilik kaygı alt boyutundan alınan puanlar ile çocuk resimlerinden elde edilen kaygı ipuçları arasında ise orta düzeyde anlamlı ($r = .60, p < .01$) bir ilişki saptanmıştır.

Sonuç: Bu araştırmadan elde edilen verilere göre çocuk resimlerinden elde edilen ipuçlarının ruh sağlığı değerlendirmesinde anlamlı bir araç olduğu söylenebilir. Tüm bu veriler değerlendirildiğinde bu çalışmanın, ebeveyn ile öğretmenlerin resimler aracılığıyla elde ettikleri ipuçlarına dayanarak, çocukların gecikmeden profesyonel destek alabilmelerine, teşhis ve tedavi sürecini hızlandırılabilmelerine ve çocukların duygusal ihtiyaçlarına daha hızlı cevap verebilmelerine destek olduğu söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk resimleri, projektif teknikler, kaygı, depresyon, özsaygı

**AN ASSESSMENT AMONG CHILDREN AGED BETWEEN 9-12: THE
RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN'S DRAWINGS AND MENTAL HEALTH
VARIABLES AS DEPRESSION, ANXIETY, AND SELF ESTEEM.**

Abstract

Objective: This research aims to scrutinize the possible relationships between the mental health variables including depression, anxiety and self-esteem in the age group of 9 to 12 years old children, and the clues obtained about mental health depending on the drawings made by children. Within the framework of this study in which 120 participants in total take part, The Children's Depression Inventory, The Coopersmith Self-Esteem Inventory and The State-Trait Anxiety Inventory for Children are employed to assess the mental health variables in the participants.

Method: Correlation analysis is used in comparing the clues obtained about the mental health of the participants depending on their drawings with the scores obtained from research scales. On the other hand, the significance of the effects of demographical characteristics on depression, self-esteem and anxiety is examined through the analysis steps of the "T-test".

Result: Based on the results obtained from the analysis, it is shown that there is a moderate downhill correlation ($r = -.47, p < .01$) between the scores obtained from the Coopersmith Self-Esteem Inventory and the scores on the low self-esteem that are obtained from the drawings made by children. A moderately significant ($r = .80, p < .01$) relationship is determined between the scores obtained from the Children's Depression Inventory by Kovacs and the clues on depression that are obtained from the drawings made by children. A relationship ($r = .52, p < .01$) is determined between the scores obtained from the sub-dimension of State anxiety of the State-Trait Anxiety Inventory for Children and the clues about depression that are obtained from the drawings made by children while a moderately significant ($r = .60, p < .01$) relationship is determined between the scores obtained from the sub-dimension of Trait anxiety of the Trait Anxiety Inventory and the clues about depression that are obtained from the drawings made by children.

Conclusion: Depending on the data obtained from this research, the clues obtained from the drawings made by children can be regarded as a significant instrument in the assessment of mental health. When evaluated all these data, it would be possible to say that the present study, based on the clues obtained by parents and teachers through the drawings, helps children in receiving professional support without any delay, having an accelerated diagnosis

and treatment process, and also receiving more immediate response to their emotional needs from their parents and teachers.

Key Words:Children's Painting, Projective Techniques, Anxiety, Depression, Self Esteem

Teşekkür

Bu araştırmada 9-12 yaş grubu çocukların çizdikleri resimler aracılığıyla depresyon kaygı ve özsaygı gibi ruh sağlığı değişkenleri ile çocuk çizimlerdeki ipuçları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmayla birlikte çocuk resimleri kullanılarak çocukların ruh sağlığı verilerinden ipuçları elde edebilmenin mümkün olabileceği öngörülmüştür. Yapılan bu araştırmayla birlikte aile ve öğretmenler uzman gözetimi öncesinde resimler aracılığıyla çocuğun duygu dünyasındaki öğeleri keşfetmeye başlayarak, psikopatoloji oluşumunun daha başında alınan işaretlerle, değerlendirme, müdahale ve tedavi süreçlerini hızlandırmış olacaktır.

Çalışmamın yapılandırılması ve oluşturulması sürecinde çok değerli katkılarını benden esirgemeyen değerli isimlere teşekkürlerimi sunarak başlamak istiyorum.

Araştırma fikrimin oluşmaya başladığı süreçten itibaren, bilgileriyle beni aydınlatan, kafamdaki soru işaretlerini çözümleyen, akademik yolculuğumun bu aşamasında benden desteklerini esirgemeyen sevgili hocam Yard. Doç. Dr. Z. Deniz AKTAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatım boyunca desteklerini benden hiç esirgemeyen, eğitim hayatımda her an yanımda olan sevgili babacığım ve anneciğime teşekkürlerimi iletiyorum.

Tez hazırlama sürecinde kendimi güçsüz hissettiğim her an yanımda olan, umutsuzluğa düştüğüm her dakika beni destekleyip iyi hissetmemi sağlayan sevgili arkadaşım Sinem ERDEMİR'e

Tanıştığım ilk an itibariyle her adımında yanımda olduğunu hissettiren, bu süreçte de desteklerini benden hiç esirgemeyen hayatımın sonuna dek varlığını hissetmek istediğim değerli insan Olcaytuğ AYTEKİN'e

Araştırma örneğine ulaşmaya çalıştığım ilk süreçte benden desteğini esirgemeyen ve ilk katılımcılarıma ulaşmamı sağlayan kuzenim Ezgi ÇELİK'e, ve bu süreçteki yardımları için kuzenim Gizay Arden ÇELİK'e teşekkürlerimi iletiyorum.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Teşekkür.....	iv
Resimler.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. LİTERATÜR.....	3
1.2. Çocuk Resimlerinin Gelişim Basamakları.....	5
1.2.1. Karalama Dönemi(2-4 Yaş).....	5
1.2.2. Şema Öncesi Dönem.....	8
1.2.3. Şematik Dönem.....	11
1.2.4. Gerçekçilik Dönemi.....	14
1.2.5. Görünürde Doğalcılık Dönemi.....	16
1.3. Çocuk Resimlerinin Özellikleri.....	18
1.3.1. Çocuk Resimlerinde Realizm.....	18
1.3.2. Çocuk Resimlerinde Oran ve Orantı.....	18
1.3.3. Çocuk Resimlerinde İçerik:.....	20
1.3.4. Çocuk Resimlerinde Tamamlama Özelliği:.....	21
1.3.5. Çocuk Resimlerinde Saydamlık Özelliği:.....	21
1.3.6. Çocuk Resimlerinde Boy Hiyerarşisi Özelliği.....	22
1.4. Çocuk Resimlerine İlişkin Görüşler.....	22
1.4.1. Gelişimsel Yaklaşım.....	22
1.4.2. Ruhbilimsel Yaklaşım:.....	24
1.4.3. Sanatsal Yaklaşım.....	25

1.5. Çocuk Resimlerinin Klinik Değerlendirmedeki Yeri.....	26
1.5.1. GoodEnough Harris– Bir İnsan Çiz Testi.....	27
1.5.2 Bir İnsan Çiz Testi- Machover.....	28
1.5.3. Ev- Ağaç- İnsan Testi John Buck (1948-1966).....	30
1.5.4.Kinetik Aile Çizim Testi.....	30
1.5.5. Bir Aile Çizim Testi- Maurie Porot.....	31
1.6. Çocuk Resimleri Analizinde Temel İlkeler.....	34
1.6.2. Kâğıtta Yer Yön ve Oran Orantı Seçimi.....	35
1.6.3. Çizgilerin Yorumu.....	38
1.6.4. İnsan Figürünün Detayları ve Anlamları.....	39
1.6.5. Çocuk Resimlerinde Yer Alan Figürler.....	42
1.7. Çocuk Resimlerinde Aile Olgusu Ve Kişilerarası İlişkiler.....	46
1.7.1. Çocukların Ailelerini Çizdiği Resimler.....	46
1.7.2. Çocuk Resimlerinde Aile Bireylerinin Çiziliş Sırası ve Konumları.....	49
1.7.3. Çocuk Resimlerine Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığının Yansıması	51
1.7.4. Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Resimlerinin Yansıtılması.....	52
2. AMAÇ VE HİPOTEZLER.....	53
2.1. Amaç:.....	53
2.2. Hipotezler.....	54
3.YÖNTEM.....	55
3.1.Katılımcılar.....	55
3.1.1 Katılımcı Verilerinin Toplanması.....	55
3.1.2 Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	56
3.2. Veri Toplama Araçları.....	59
3.2.1.Demografik Bilgi Formu.....	59
3.2.2. Coopersmith Özsaygı Envanteri.....	60

3.2.3. Çocuk Depresyon Ölçeği(ÇDÖ).....	60
3.2.4. Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği:.....	61
3.2.5. Çocuk Çizimlerinin Elde Edilmesi.....	61
3.3. Ruh Sağlığı Değişkenlerinin Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması.....	62
3.3.1. Anksiyetenin Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması.....	62
3.3.2. Depresyonun Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması.....	63
3.3.3.Özsaygının Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması.....	65
3.3.4. Resim Puanlama Örnekleri.....	69
3.4. İşlem.....	75
3.5. Veri Analizi.....	75
4. BULGULAR.....	77
4.1 Araştırmanın Temel Amaçlarının Sınanması.....	77
4.2. Araştırmanın Yan Amaçlarının Sınanması.....	80
5. TARTIŞMA.....	85
KAYNAKÇA	
ÖZGEÇMİŞ	
EKLER	

TABLolar LİSTESİ

Tablo1: Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	67
Tablo 2: Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerler Tablosu.....	87
Tablo 3: Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	90
Tablo 4: Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinin Süreklilik Boyutundan Alınan Ortalama Puanların Kardeş Sayısına Göre Ortalama Farkları	91
Tablo 5: Coopersmith Özsaygı Envanterinden Alınan Ortalama Puanların Öğrencilerin Okudukları Okul Türüne Göre Ortalama Farklar	92
Tablo 6: Coopersmith Özsaygı Envanterinden Alınan Ortalama Puanların Anne Eğitim Seviyesine Göre Ortalama Farkları	93
Tablo 7: Coopersmith Özsaygı Envanterinden Alınan Ortalama Puanların Ailesinin Ekonomik Durumuna Göre Ortalama Farkları.....	94

RESİMLER

Resim 1: Karalama dönemi çizim örneği 3.5yaş/kız çocuğu.....	21
Resim 2: Karalama Dönemi Çizim Örneği / 4 yaş erkek çocuğu.....	22
Resim 3: Karalama Dönemi Çizim Örneği 4. Yaş Kız Çocuğu.....	22
Resim 4: Şema Öncesi Dönem Çizim Örnekleri /5 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.....	24
Resim 5: Şema Öncesi Dönem, 6 Yaş Erkek Çocuk Örnek Çizim.....	25
Resim 6: Şematik Dönem Resimlerine Örnek/ 8 Yaş Erkek Çocuğu Örnek Çizim.....	27
Resim 7: 8,5 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çiz.....	28
Resim 8: 8 Yaş Erkek Çocuğu Örnek Çizim.....	28
Resim 9: 9 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.....	30
Resim 10: 10 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.....	31
Resim 11: 12 Yaş Erkek Çocuk Örnek Çizim.....	32
Resim 12: 13 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.....	33
Resim 13: Küçük Çizim Örneği/ 8 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.....	35
Resim 14: Büyük Çizim Örneği /9 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.....	36
Resim 15: İnsan Çiz Resim Örnekleri / 11 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.....	45
Resim16: İnsan Çiz Resim Örneği: /13 Yaş Kız Örnek Çizim.....	46
Resim 17: Aile Çizim Örneği.....	49
Resim 18: Sadece Sayfanın Sol Tarafının Kullanıldığı Çizim Örneği.....	55

Resim 19: Sayfanın Sol Tarafına Çizilen Aile Resim Örneği/ 9 Yaş Kız Çocuğu	56
Resim 20: 7yaş/Erkek Örnek Ev Çizimi örnek Çizim	64
Resim 21: 10 Yaş Kız Örnek Ev Çizimi	64
Resim 22: 11 Yaş Aile Çizim Örneği	67
Resim 23: 10 Yaş aile Çizim Örneği	68
Resim 24: Aile Bireylerinin Çiziliş Sırasına Göre Örnek Resim/ 10 yaş	69
Resim 25: Aile Bireylerinin Çiziliş Sırasına Örnek Resim/ 12 Yaş	70

GİRİŞ

Resim yapma çocuğa kendisini ifade etme olanağı sağlar. Çocuklar bize çizdikleri resimlerle adeta kendilerini ve iç dünyalarını yansıtır, duygularını aktarırlar. Çocukların çizdiği resimler; onların iç dünyalarını yansıtırken kişilerarası ilişkilerini, kırgınlıklarını, korkularını, endişelerini, duygusal problemlerini ortaya çıkartarak bizim onları anlamamızı sağlar. Çocuğun çizmiş olduğu her bir çizgi, kullandığı her bir renk, her bir obje onun duygu durumu ve ruh hali hakkında bizlere bilgi verir. Çocuk resimlerinin başlıca önemi, çocuğun düşünce şeklini ve içeriğini yansıtmasıdır. Resim çocukla iletişim kurmakta karşılaştığı güçlükleri aşma konusunda yetişkine yardımcı olur. Resim ve oyun gibi sanat etkinlikleri çocuğun ilgisini canlı tutar ve haberi olmadan onun kendisini ifade etmesini sağlar. Resim çocuğun dış dünyayı algılayışının bir göstergesi kabul edilir. (Yavuzer 2016)

Çocuğun kendini ifade etmesinin en etkili yollarından biri resim çizmektir. Resim çizmek, çocuğun önceden öğrenmiş olduğu bazı sözcük ve ifade biçimlerinden daha güçlü, daha yalın bir anlatım ve iletişim aracıdır (Artut 2007).

Çocuk resimleri üzerine yapılmış en eski çalışma, 1885 yılında Cooke adlı araştırmacı tarafından yayımlanan makaledir. Cooke bu çalışmasında, resimsel gelişimin birbirini izleyen devrelerini, yaptığı gözlemlere dayanarak tanımlamış ayrıca okullardaki sanat eğitiminin, çocuğun ilgi alanına ve düşünsel yapısına daha uygun hale getirilmesi gerektiğini savunmuştur. (Avcı, 2000)

1940'larda resmin, kişinin duygusal yanlarının ve kişiliğinin belirlenmesinde bir araç olabileceği fikri benimsenmeye başlamış ve resimler içsel psikolojik durumların görsel anlatımı aracı olarak incelenmiştir. 20. yüzyılın başlarında birçok ülkede çocukların kendiliğinden oluşan çizimlerini toplayan araştırmacılar, bunları tanımlamaya ve sınıflandırmaya yönelik çalışmalar yapmışlardır. Bu araştırmacıların büyük bir çoğunluğu çocuk resmini çocukların zihinlerinde yer almış bir imgenin kopyası olarak görmüş, çocukların duygu ve düşüncelerinin bir penceresi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır(Malchiodi, 2013).

Türk ve dünya literatüründe çocuk çizimlerinin çocuk ruh sağlığını değerlendirme sürecinde ne kadar önemli olduğunu araştıran çalışmalar görülmektedir. Dünya literatüründe çocuk çizimlerinden ruh sağlığına dair belirtilerin incelendiği çalışmalara bakıldığında ağırlıklı olarak çalışmaların çocukların hastane ve hastalıkları ile olan ilişkilerinin, çizdikleri resimlerle incelendiği görülmektedir. (Wilson, M.,Megel, M., Enenbach, L., Carlson, K.)

Ayrıca Dünya literatüründeki diğer çalışmalara bakıldığında, çocukların aile çizimleri üzerinde durulmuştur.

Çocuk resimleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocuğun psikopedagojik değerlendirme sürecinde, çocukla görüşmede sıklıkla kullanılan bir tekniktir. Yavuzer çocuk resimlerini incelemiş ve bu resimleri psikolojik açıdan yansıtma aracı olarak ele almıştır(Yavuzer H. , 2016). Serin, çalışmasında çocuk resminin kendi başına anlam taşıdığını, resmin çocuğun iç dünyasını tanımada bir anlatım aracı olduğunu incelemiştir. (Serin, 2003)

Türk literatüründe dünya literatürüne benzer şekilde çocukların doktor algıları çizdikleri resimlerle incelenmiştir. (Taş, Y., Aslan, D., Sayek, İ. 2006) Türk literatüründe yapılan bir araştırmada, 6 yaş grubu çocukların aile resimlerinde davranış sorunları ve sosyokültürel değişkenlerin karşılaştırılması yapılmıştır(Okyay, 2008). Başka bir araştırmada ise çocukların şiddeti nasıl algıladıkları ve nasıl yansıttıkları çizdikleri resimler aracılığıyla belirlenmek üzere çalışılmıştır (Yurtal F., 2008).

Bu çalışmanın amacı 9-12 yaş grubu çocukların depresyon kaygı ve özsaygı gibi ruh sağlığı değişkenleri ile çocuk çizimlerinden ruh sağlığına dair elde edilen ipuçları arasındaki olası ilişkileri araştırmaktır. Bu araştırmada çocukların çizdikleri resimler aracılığıyla depresyon, kaygı ve özsaygı gibi ruh sağlığı değişkenleri ile çocuk çizimlerindeki ipuçları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Literatür çalışmaları incelendiğinde çocuk çizimlerinin ön değerlendirme gibi kullanılabilmesine dair çalışmaların çok az olduğu ve çocukların çizimlerini ruh sağlığı değişkenleriyle değerlendiren çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu boşluğu kapatılmak için bu çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmayla çocuk resimleri kullanılarak uzmanlar tarafından çeşitli ölçekler kullanılmadan önce sadece resimlere bakılarak çocukların ruh sağlığı bulgularıyla ilgili ipuçları elde edebilmenin mümkün olduğunu ve terapistler açısından da gelecekte psikoterapi seanslarında test ve değerlendirme tekniği olarak kullanılabilmesi gösterilmek istenmiştir.

BÖLÜM 1

1. LİTERATÜR

1.1. Çocuk Resimlerinin İncelenmesinin Tarihçesi

Resim yapma, çocuğa duygularını, düşüncelerini, korkularını ve heyecanlarını ifade etme olanağı sağlar. Çocuklar bize çizdikleri resimlerle adeta kendilerini ve iç dünyalarını yansıtır, duygularını aktarırlar. Çizdikleri resimler çocukların iç dünyalarını yansıtırken; onların kişilerarası ilişkilerini, kırgınlıklarını, korkularını, endişelerini, duygusal problemlerini ortaya çıkartarak bizim onları anlamamızı sağlar. Çocuğun çizmiş olduğu her bir çizgi, kullandığı her bir renk, her bir obje onun ruh hali hakkında bizlere bilgi verir. Çizimler çocukla iletişim kurmada yetişkine yardımcı olur. Resim gibi sanat etkinlikleri çocuğun ilgisini canlı tutarak haberi olmadan onun kendisini ifade etmesini sağlar(Yavuzer, 2016).

Çocuk çizimleri üzerine yapılmış en eski çalışma, Cooke adlı araştırmacı tarafından 1885 yılında yayımlanan makaledir. Cooke araştırmasında, resimsel gelişimin dönemlerini, gözlemleriyle açıklamış ayrıca okullardaki sanat eğitiminin, çocukların ilgi alanına ve düşünsel yapısına daha uygun hale getirilmesi gerektiğini savunmuştur(Avcı, 2000).

Kerschensteiner (1905) Almanya'da çocuk resimleriyle ilgili yaptığı araştırmada resimleri üç temel kategoriye ayırmıştır: şematik resim, görsel görünüşe göre çizilen resim ve üç boyutlu mekânı temsil eden resimler(Yavuzer, 2016).

1.2. Çocuk Resimlerinin Gelişim Basamakları

Çocuğun sanatsal faaliyetleri gelişim süreci içerisinde yer alır. Bedensel ve zihinsel faaliyetlerine paralel olarak çocuğun sanatsal faaliyetleri gelişir. Çocuk çizimlerinde ilk zamanlarda yansıtılan manasız karalamalar zamanla bir sanat evresine dönüşerek gelişir. Çocuğun bu gelişimi ergenlik dönemine kadar devam eder. Çocuk resimlerindeki ayrıntılar yaşa ve bilişsel gelişime bağlı olarak

artmaktadır. Çocukların yaşları arttıkça artık resimlerindeki ayrıntı artar ve resimler daha gerçekçi olmaya başlar(Kındap, 2005).

Çocukların sanatsal gelişimleri düşünsel, duygusal, bedensel ve sosyal gelişimleriyle bağlantılıdır. Neredeyse bütün çocuklarda gelişimin diğer dönemlerinde olduğu gibi resim gelişimi açısından da aynı dönemlerde aynı özellikler görülür. (Özsoy, 2005). Her yaşın kendine has bir resim çizme tarzı vardır. Üç yaşındaki çocuklar dört yaşındaki çocuklar gibi resim çizemez. Çocukların çizdiği resimler çeşitli evrelerden geçer. Bütün çocuklar kendilerinden beklenen değişimleri her yaş grubuna ait özelliklerden geçerek gösterirler.Çocuk resimlerini inceleyen birçok araştırmacı vardır. Çocuk resimlerinin düzenli bir gelişim çizgisi üzerinde olduğunu vurgulayan ilk kişi Gustaf Britsch'tir. Gustaf resimlerin basitten karmaşığa doğru kendi kuralları etrafında geliştiğini söyler(Kırışoğlu, 1998).

1921'de Burt, çocuk resimlerini incelemiş ve birkaç evre oluşturmuştur. Bütün çocuklar ilk dönemlerinde iki- üç yaşlarında anlamsız karalamalar yapmaya başlarlar. Daha sonra dört yaşından itibaren çocuklarda çizgilerin ortaya çıktığı gözlenir. Beş altı yaşlarından itibaren çocuklar artık çevrelerinde gördüklerini temsil eden şeyleri çizmeye başlamışlardır. Yedi yaşından itibaren ise çocukların doğadaki gerçekçi figürleri, eşyaları derinlikleriyle aktarabildikleri belirtilmiştir(Malchiodi, 2013)

1926 yılında Goodenough, çocuk resimlerinde sanatsal ifadelerde gelişimsel bir sıra olduğunu ortaya koymuştur. Çocuk resimlerinin analizinden zekâyı ölçmek amacıyla yaş normları oluşturmaya başlamıştır (Malchiodi, 2013).

Lowenfeld gelişim evreleri konusunda geçmişten bugüne en kabul gören görüşleri ortaya koymuştur. Onun çalışmaları sanat eğitimi etrafında psikoloji biliminin yardımıyla çocuk çizimlerini inceleme amacı güder. Çocuk resimleri çocuğun ruhsal, toplumsal, çizgisel bedensel ve yaratıcı tüm yaşantısının göstergesidir (Kırışoğlu, 1998).

Winner (1982), Golomb(1990), ve Gardner (1980) gibi araştırmacılar çocuk resimlerini bir noktaya kadar da antropolojik açıdan anlayabilmek için bütüncül araştırma kavramları belirtirler. Gardner resimlerin evrelerini tarif edici evreler sunar. Diğer araştırmacılar gibi Gardner'da tüm dünyada çocukların küçük yaşlarda başlayıp ergenlikte de devam eden sanatsal gelişimlerinin belli evreler üzerine olduğuna inanır (Malchiodi, 2013).

Çocukların resimlerindeki gelişim evrelerinin adlandırılmasında birçok araştırmacı ortak noktada birleşmiştir. Her çocuk belli aşamalarda bazen daha erken bazense daha geç, daha hızlı veya daha yavaş şekilde her aşamadan geçecektir. Bu konuda araştırma yapan araştırmacıların çoğu bu görüştedir. Araştırmacıların belirlediği beş gelişim evresi çocuk çizimlerinde görülmektedir. Beş gelişim evresinin isimleri şu şekildedir: (Buyurgan, 1988)

Karalama Evresi (2-4 yaş)

Şema öncesi Evre (4-7 yaş)

Şematik Evre (7-9 yaş)

Gerçekçilik Evresi (9-12 yaş)

Görünürde Doğalcılık Evresi (12- 14 yaş)

1.2.1. Karalama Dönemi(2-4 Yaş)

Çocukların çizgiyle ilk tanışmaları karalama döneminde ortaya çıkar. Bu evre yaklaşık olarak 18 aylıktan üç buçuk dört yaşa kadar devam eder. Bu dönemde ilk işaretler çocuk tarafından konmaya başlar. Bazen duvarlarda bazen kitaplarda ve diğer uygunsuz yerlerde bu izlerin işaretlerini görürüz. Bir buçuk yaşından iki yaşa kadar çocuğun yaptığı ilk resimler kendiliğinden karalamalarıdır (Malchiodi, 2013).

Her çocuk çevresinde olup bitenleri, nesnelere, objelere değişik şekillerde yorumlar. Çocuğun yetişme şartları, değişik kültür ve çevre koşulları, bireysel farklılıklar çocuğun çizimlerindeki çeşitliliği yansıtır. Fakat bu değişiklikler karalama döneminden sonra çocuklarda ortaya çıkar. Karalama döneminde çocuğun çizgisel özellikleri tüm dünyada benzer özellikler gösterir (Artut, 2007).

İlk araştırmacılar çocuk resimlerindeki karalamaların amaçsız yalnızca el hareketlerinin farklı işaretler üzerine olduğunu saptamışlardır. Daha sonraları ise bu yorumlar değişmiş çocuğun yaptığı karalamalar yetişkinlere anlamsız gibi gelse de çocuk bunu yaratırken kendini ifade yeteneğini geliştirmektedir. Çocuk için çizilen bu karalamaların bir anlamı vardır. Çocuğun çizdiği rastgele çizimler örneğin koşan bir köpeği, bir anneyi, kardeşi temsil ediyor olabilir. Çocukların çizdiği karalamalar çevrelerindeki şeyleri temsil etmelerine yarar (Malchiodi, 2013).

Bu dönem çocukların el ve göz etkinliklerini uyumlu hale getirmeye çalıştığı bir zamandır (Collado F. , 1999). Genellikle rastlantı sonucu çizgilerin sık sık

tekrarlandığı görülür. İlk resimler genellikle bir ifadenin yansıması değildirler, fizyolojik ve psikolojik gelişim temeline dayanır. Genel olarak her çocuğun içgüdüsel olarak gerçekleştirdiği ilk eylemler rastgele çizilerek bilinçsiz karalamalardır. Bu çizimler gelişigüzel yüzeyin her tarafını kaplayan karalamalar olabilir(Artut, 2007).

Kellogg çalışmalarında iki yaş civarı çocukların ilk yaptıkları anlamsız çizimlerin sonraları düzenli hale gelerek, ilk simgesel çizimlerin zamanla çeşitli karmaşık şekillere dönüştüğünü belirtmiştir(Artut, 2007). Kellogg çocukların çizimlerinin basit işaretler şeklinde başlayarak daha sonra karmaşık desenlere dönüştüğünü vurgulayarak yirmi temel karalama çeşidine ulaşmıştır.

Karalama 1	.	Nokta
Karalama 2		Tek dikey çizgi
Karalama 3	—	Tek yatay çizgi
Karalama 4	∩	Tek çapraz çizgi
Karalama 5	∪	Tek kavisli çizgi
Karalama 6		Çok sayıda dikey çizgi
Karalama 7	————	Çok sayıda yatay çizgi
Karalama 8	∩∩∩	Çok sayıda çapraz çizgi
Karalama 9	∪∪∪	Çok sayıda eğri çizgi
Karalama 10	∩∪	Yarı bükülmüş açık çizgi
Karalama 11	∩∪∩	Yarı bükülmüş kapalı çizgi
Karalama 12	∩∪∩∪	Zik zak ya da dalgalı çizgi
Karalama 13	⊙	Tek çember çizgi
Karalama 14	⊙⊙⊙	Çok sayıda çember çizgi
Karalama 15	⊙	Helezonik çizgi
Karalama 16	⊙	Üst üste çizgilerle dolgu çember
Karalama 17	⊙	Üst üste çizgilerle çember
Karalama 18	⊙	Açılmış dairesel çizgiler
Karalama 19	⊙	Tek kesişmeli çember
Karalama 20	⊙	Kusurlu çember

Kellogg'un yirmi temel karalaması (Yavuzer, 2016)

Karalama resimleri resimle daha ayrıntılı anlatımlar yapabilmek için önemlidir. Çocukların boş bir beyaz kâğıda yaptıkları çizgiler onlar için farklı deneyimlerdir. Çocuk bunu ilk kez deneyimlediğinde yaptığı bu izlerle karalama dönemine başlamış olur “*Hem Luquet hem de Piaget ilk dönem karalamalarını yalnızca oyun ve alıştırma olarak görmüşlerdir*” (Yavuzer, 2016).

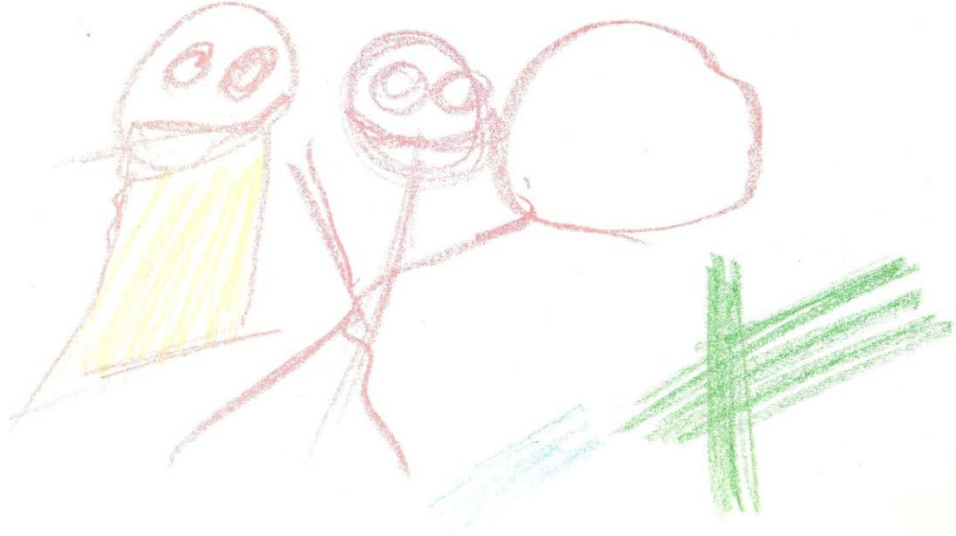
Karalama dönemindeki çocukların çizgisel özelliklerine bakıldığında iki buçuk üç yaşlarında anlamsız çizimler, ilk taklit edici çizimler, çizgilerde belirginlik, büyükçe lekeler şeklinde, deneyimsiz doğal boyamalar görülür. Dört yaş grubundaki çocuklar ise artık gerçekçi belirli nesnelere çizebilirler, yüz figürlerinin resmedebilirler. Bu yaş grubu çocukların baş çizimleri yuvarlak ve insan figüründeki göz, kulak, burun ve dişler belirgin şekilde görülür(Artut, 2007).

Resim 1: Karalama dönemi çizim örneği 3.5yaş/kız çocuğu

Resim 2: Karalama Dönemi Çizim Örneği / 4 yaş erkek çocuğu

Resim 3: Karalama Dönemi Çizim Örneği 4. Yaş Kız Çocuğu

1.2.2. Şema Öncesi Dönem:

Çocuklar, bu dönemde çevresindeki insanlar ve nesnelere özdeşim kurmaya başlar. Artık çocukların yaptığı karalamalar çizimler gelişimsel bir noktaya işaret eder. Bu dönemde çocuklar çizimleri üzerine öyküler anlatarak isimlendirme yaparlar. Öykü anlatmak artık bu dönemde resim yapmanın bir parçası olmuştur, çocuklar yaptıkları resimler hakkında konuşmaktan hoşlanırlar. Bu dönemde çocukların bakış açıları öznedir Hayalleri çok detaylardır ve daha çok duygularıyla hareket ederler. Birçok araştırmacıya göre, çocuklar etrafında gördükleri şeyleri de ilk olarak 3 4 yaş civarında çizmeye başlarlar. Gardner'a (1980) göre bu dönem çocukları renklerden ve tasarımlarından dolayı gerçekçi resimler yerine soyut olanları tercih ederler. Şema öncesi evrede çocuklar artık sembolik düşünce bağlantıları kurmaya başlarlar. Bu dönemin çocukların sanatsal gelişiminde dönemin ciddi bir dönüm noktası olduğu belirtilmiştir. Bu alandaki araştırmacılar dönemin

çocukların resimle anlatımlarının altın çağı olduğunu ifade ederler. Lohan, Field'e göre şema öncesi dönemde çocuk düşünme ve gerçek arasındaki ilişkileri, resim yapma yoluyla keşfeder. Uyar, çocukların resimlerinde, artık karalamalar yerine giderek anlamlı figürlerin olduğunu belirtir(Malchiodi, 2013).

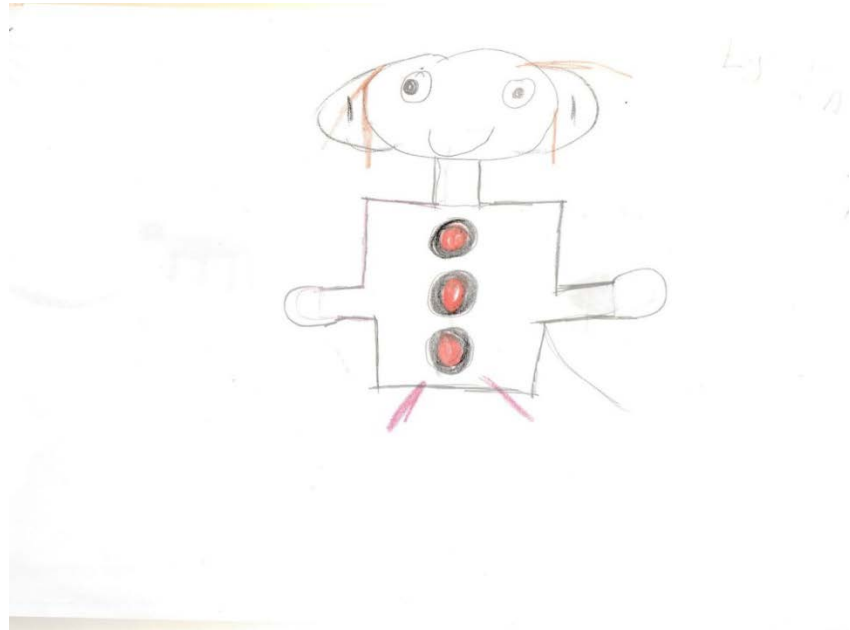
Bu dönemde çocukların resimlerinde sürekli değişiklik görülür, doğru simgeleri ve gerçeğe yakın çizimlere ulaşmaya çalışırlar. Renkleri coşkuyla kullanır fakat gerçeğine uygun şekilde kullanmazlar. Kendi istedikleri gibi hoşlarına giden renkleri kullanmayı tercih ederler. Bu dönemde çocuklar için vurgu ve abartı oldukça önemlidir ve bu durum resimlerinde de açıkça görülür. Örneğin, kardeşini veya annesini daha büyük ve vurgulu bir şekilde resmedebilirler. Yavuzer'e (2016) göre dört yaşından itibaren çocuklar artık parmaklarını daha iyi kullanabilir, bu yaştan itibaren el becerileri artmıştır. Bu yaş dönemi çocuklar insan figürlerini çizmeye başlarlar, çizgileri artık anlam kazanır. 4.5 yaş civarında çocuklar artık daha ayrıntılı parlak canlı renkleri kullanarak resimlerinde ayrıntılara yer vermeye başlarlar.

Beş yaş civarında çocukların sürekli değiştirdiği insan şeması artık belli bir şekil oluşturur, çizimlerindeki insanlar evler ağaçlar ve diğer objeler, tanınmaya başlamıştır. Bilinçli renk seçimleri başlar. Bu yaş çocukları karşı cinsi far keder ve karşı cinse ilgi çok merak edilir. Bu merak ve çocukların karşı cinse özgü oyun tercihleri, resimlerine de yansır. Resimlerde artık. Kız çocukları genellikle resimlerinde kız figürlerine Erkek çocukları ise kendi cins figürlerini tercih ederler (Malchiodi, 2013).

6 yaş civarında çocuklarda, resimlerdeki detaylar biraz daha ayrıntılandırılır, bilinçli renk seçimlerini kullanmaya başlarlar. Bu dönemden sonra çocuklar tamamen kendi duyguları ve hayalleriyle hareket eder, içinden geldikleri gibi resimler yaparlar ve aile resimlerini çizmeyi çok severler. 6 yaş civarındaki çocukların resimlerinde derinlik yoktur, vücut oranları gerçeği yansıtmaz, objelerin büyüklük ve küçüklüklerine aldırmadan sayfanın herhangi bir yerine yerleştirebilirler(Yavuzer, 2016).

Resim 4: Şema Öncesi Dönem Çizim Örnekleri /5 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim

Resim 5: Şema Öncesi Dönem, 6 Yaş Erkek Çocuk Örnek Çizim

1.2.3. Şematik Dönem

Şematik dönem, çocukların yaklaşık yedi yaşlarında başlayan ve dokuz yaşına kadar devam eden bir süreyi kapsar. Çocuk zamanla insan ve çevresi hakkında bir görüşü benimser, beden parçalarına adlandırır ve kendi ilgisine dayanarak bu parçaları betimler (Yavuzer, 2016). Bu dönemdeki çocuklar artık okul hayatına başlamış ve okul hayatının başlamasıyla şemaları değişmiştir. Bu süreçte çocukların dünyayı algılama şekilleri gelişmekte ve gerçeklik algıları artarak, çevreleriyle ilişkilerinin, farkındalığı gelişmektedir.

Bu yaş çocuğu gerçek ile gerçek dışılık, somut ile soyut arasındaki ayrımın farkına varır. Somut işlemsel dönem Piaget'nin 6-12 yaşlar arasındaki gelişim dönemi için kullanılır. *“Piaget somut işlemleri, nesnelere ve nesnelere arasındaki ilişkilerin kurallarını sunan ve mantıksal düşünmenin önemli yapı taşları olan bir dizi güçlü soyut şemalar”* olarak tanımlar. Çocuk somut işlemler döneminde gözünün önünde somut olan işlemleri yapabilir. Soyut olan elle tutulup gözle görülemeyen işlemler henüz gerçekleştirilemez. Piaget'in soyut işlemler olarak adlandırdığı dönemde ise çocuk soyut düşünmeye başlar. Kendi zihninden işlemler yapabilir, problemlere analitik çözümler bulunabilir. Şematik dönemde çocuklar mantıksal düşünmeye başlayarak gerçek kavramının dışında çocuk da toplum bilinci de gelişir, arkadaşlarıyla ilişkiler kurar, böylece zamanla, toplumla özdeşleşme gerçekleşir. Furth bu dönemde resim yapma gerçek ve düşünme arasındaki ilişkilerin keşfedildiğini vurgulayarak bu dönemi sanatsal gelişimin şema öncesi evresi olarak adlandırır(Furth, 2002). Bu yaş grubu çocuklarda kompozisyon yoktur. Objeleri her yere yerleştirebilirler. Figürler, objeler, sayfanın yanlarında tepelerde baş aşağı, yanda ve benzeri şekillerde görülebilir

Yedi yaşla birlikte çocuklarda, perspektif, gelişmeye başlar. Uzaktaki nesnelere küçük yakındaki nesnelere daha büyük çizmektedirler. Resimlerde büyüklüğü göz önünde bulundurma yedi yaşlarında ortaya çıksa da gerçekçi çizimlerin yaşa bağlı olarak zamandan yavaş bir gelişme gösterdiğini ortaya. Bu dönem çocukların çizimlerinde mekân algısı ortaya çıkarak, çocuk kendisini, çevrenin bir parçası olarak algılamaya başlar. Çocukların çizdikleri nesnelere kompozisyon oluşturmaları dokuz yaşından itibaren görülür. Resimlerde anlam bütünlüğü ortaya çıkar (Kındap, 2005).

Şematik dönemin başlamasıyla kendine özgü insan çizimlerini ve çevre tasvirleri ortaya çıkar. Resimlerinde tekrar ve taklit görülür. İnsan figürü çizimlerinde vücudun önemli parçalarının abartılarak çizildiği görülür. Figürlerde cinsiyet ayrılığından kaynaklanan ayrıntılar belirgin çizilir. Çevresiyle ilişkisi bağlantıları, artan çocuk, çevresindeki her şeyi çizgileriyle anlatır. Çocuk resimlerinde anlatılan bu simgelere şema adını vermiştir. Bu şemalar, çocukların daha önce gördükleri nesnelerin benzerlerinin aktarılmasıyla oluşurlar. Belli şemaların ortaya çıkması, çocukların gelişimi hakkında önemli bilgiler vermektedir(Doğru, 2006).

Bu yaş itibariyle çocuk, yazı ile birlikte bazı simgeleri işaretleri de kullanmaya başlar. Üçüncü boyut, perspektif algısı, ışık gölge, renklerin kullanımı bu dönemden sonra çocuklar tarafından kullanılmaya başlar. Dalan (1987) yılından 3-14 yaş arasındaki çocuklarda, yaptığı çalışmada çocukların bir kompozisyon oluşturma ve anlam bütünlüğü, kazanma yeterliliğine dokuz yaşından itibaren ulaştıklarını tespit etmiştir. 1984 yılında İmes'in (1984) yaptığı araştırma da 5 - 7 yaş arası çocukların duyguların somut şekilde ifade edildiğine, dokuzyaşından sonra ise resimlerde kullanılan soyut ifadelerin sayısının gittikçe arttığını belirtmiştir (Kındap, 2005)

Resim 6: Şematik Dönem Resimlerine Örnek/ 8 Yaş Erkek Çocuğu Örnek Çizim. Bu dönemde artık insan figürleri belirginleşir, ayrıntıları çizmeye başlarlar.

Resim 7: 8,5 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim

Resim 8: 8 Yaş Erkek Çocuğu Örnek Çizim

1.2.4. Gerçekçilik Dönemi:

Gerçekçilik dönemi çocukların dokuz ile on iki yaş arasındaki dönemini temsil eder. Sanatsal gelişimin bu evresinde çocuk ben merkezli düşünceden uzaklaşmaya devam eder. Başkalarının görüşleri, hisleri, düşünceleri artık onlar için önemlidir. Çocukların bu evrede kişilerarası ilişkileri artarak grup içerisindeki çalışma yetenekleri oluşmaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar kendi kişiliklerini bulma gereksinimindedirler. Kendi güçlerinin farkına vararak kendi gruplarıyla ilişkilerini geliştirebilirler (Malchiodi, 2013).

Gerçekçilik döneminde çocuklar bedensel ve psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdedir. Resimlerinde gerçekçi unsurları belirterek gerçekçi yaklaşımla yaklaşır. Bu süreçte perspektif denemeleri yapılarak resimlerdeki oran orantı ve derinlik yansıtılır. İnsan figürlerine gerçekçi yaklaşılır. Figürlerdeki vücut bölümleri detaylanır ve orantıya dikkat edilir. Bu dönem çocuklarında çizimlerdeki insan figürlerinde cinsiyet farklılıkları görülür, cinslere göre özellikler ayrıntılandır. Kız çocuklarının resimlerinde daha çok elbise, çiçek, bebek çizimleri görülürken, erkek çocuklarında araba, uçak, tren, kovboy vb çizimler görülür. Çocuklar erkek ve kız giysilerindeki ayrıntıları detaylı bir şekilde özenle belirtirler (Malchiodi, 2013).

Gerçekçilik evresinde çocuğun yaptığı resimlerde gerçekçilik görülür, çocuk gördüğünü aynen yapmak ister. Bu yaş döneminde çocuk figür, nesne ve mekân ilişkisindeki orantıların farkındadır. Daha önceki dönemlere göre bu dönem çocukları daha ayrıntılı çizimler kullanarak daha gerçekçi ve daha ayrıntılı çizimler yaratırlar(Artut, 2007).

Çocuk resimlerini inceleyen araştırmacılar, bu dönemde yapılan çizimlerin önceki dönemdekilerden daha az özgür olduklarını belirtir. Çocuklar bu yaş grubunda resimlerini anlatımlarında daha fazla tutucu olmuşlardır, çizimleri gerçeklerinin aynısı gibidir. Bu evrede çocukların daha az hayali dünyalarını ortaya koyar, gerçek dünya ile ilgileri egemen olmuştur (Gardner, 1980).

Resim 9: 9 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim/ Bu Dönemde Resimlerde CinsiyetFarklılığı Oluşur.

9-12 yaş grubu çocuklar çizimlerde düğme kemer vb çizim ayrıntılarını yapabilecek zihinsel yetkinliğe sahiplerdir. Fakat her resimde bu ayrıntıları çizmeleri beklenmez. Çocuklardan bu dönemde gelişimsel ve bilişsel olarak bu ayrıntıları görme deneyimleri beklenirken, okul öncesi dönemdeki çocuklardan bilişsel olarak bu deneyim beklenmez.

Bu dönemdeki çocuklar tüm ayrıntılarıyla bu detayları çizimlerinde yansıtıyorsa ve sürekli aynı şey üzerinde detaylandırmalar yapıyorsa bu çocuğun yüksek kaygısını gösterir (Yavuzer H. , 2016).

Resim 10: 10 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim

1.2.5. Görünürde Doğalcılık Dönemi:

Gençliğe ilk adımın atıldığı ergenliğin başlangıç dönemine rastlayan bu süreçte çocukların resimlerinde ayrıntılar artar, renk ve desenler daha çok dikkatlerini çekmeye başlar. Artık somut kavramların yerine soyut imgeler yaratmaya başlarlar. Bu evrede insan figürleri çok ayrıntılı detaylarla çizilerek, cinsel özelliklerin farkındalıklarından dolayı bu farklılığı resimlerine yansıttıkları görülmektedir. Çocuklar bu dönemde kendi çizgilerini yaratırlar. Çocukların kendi kişisel zevk ve bireysellikleri bu dönemde çizimlerine yansır. Resimlerinde figürler hareketlenir, figürlerde kolların, ayakların duruşu değişir. Giysilerdeki aksesuarları, hareketli kıvrımları bu dönemde çocuklar rahatlıkla gösterebilirler. On iki on dört yaş civarı renk kullanımında daha dikkatlidirler. Bu süreçteki çocuklar renkleri gerçekte olduğu gibi kullanırlar. Yaratıcılık bu yaş dönemi çocuklarında yeniden kendisini göstermiştir (Yavuzer, 2016).

Artut (2007)'e göre bu yaş grubu çocukları boyamalarında ve çizimlerinde daha dikkatlidirler, yetişkinler gibi çizip boyama eğilimleri görülür. Bu yaş grubundaki çocuklar imgesel ve taklitçi çizimlere yönelirler. Çocuklar bu yaş grubunda yakın

çevresinde gördükleri objelerin orantılarını, boyutlarını ve derinliklerini yansıtırlar(Artut, 2007).

Resim 11: 12 Yaş Erkek Çocuk Örnek Çizim. Bu dönemde çocuklar giysilerdeki aksesuarları, hareketli kıvrımları rahatlıkla gösterebilirler.

Resim 12: 13 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim. Bu Dönemde İnsan Figürleri Gerçeğe Yatkındır, Resimlerde Derinlik Verilir.

1.3. Çocuk Resimlerinin Özellikleri

Çocuk resimleri psikoterapötik açıdan çocuğu tanımada bir ölçüt olarak, kişilik, zekâ, kişiler arası ilişkiler ve çevre özellikleriyle çocuğun iç dünyasını tanımaya yarayan bir ifade aracıdır(Yavuzer, 2016).

Çocuk çizimlerinde, çocuk anlık serbest çağrışımla çizdiği figürleri objeleri farkında olmadan kendisine ve yaşamına ve çevreye ait algısını yansıtır. Çocuğun yansıttığı bu algı bilinçaltında olan mutluluk, güven, sevinç gibi duygularını düşüncelerini yansıttığı gibi üzüntü duyduğu duygularını da yansıtır. Yetişkinlere oranla çocuklar düşünceleri açık açık ortaya koyar (Çankırlı A. , Çocuk Resimlerinin Dili, 2011).

Çocuk resimler birçok yönüyle ortak özellikler taşımasına rağmen bazen sebeplere bağlı olarak zaman zaman değişebilmektedir.Çocukların dünyasında resim her zaman farklı yerdedir; oyun oynamak için resim yapar, duygularını korkularını heyecanlarını ümitlerini ifade etmek için, iletişim kurabilmek ve dış dünyayı tanımak için resmi tercih ederler. Çocuklar yetişkinlerin kurallarla dolu dünyalarından ayrı kendilerine ait bir dünya yaratmak, “*ben bir bireyim ben de görüyor ve duyuyorum beni görmezden gelmeyin*” diyebilmek için resim yaparlar(Avcı, 2000).

1.3.1. Çocuk Resimlerinde Realizm:

Çocuk resimleri incelendiğinde, çocukların çiziminde realizmin egemen olduğu görülür. Realizm, Çocuklar realite kurallarına titiz bir şekilde bağlı olduklarını yansıtırlar. Ördeği yüzerken, atı koşarken, köpeği tasmayla aktarırlar. Çocuğun önem verdiği bu realizm, zaman zaman çocuğu objelerin önemsiz detaylarını yansıtmasına yönelir. Çocuğun çizimleri realizm yansıtırsa bile çizgilerinde şematizm ve idealizm görülür. Şematizm objenin niteliğini ve niceliğini koruyarak basite indirgeyen çizim şeklidir. İdealizm ise objenin dış karakterlerini zenginleştirmeye dayanır. Çizilen nesnelere doğaüstü çizimler eklenerek, renklendirmeler uygulanarak görünüm değiştirilir. Trenin öntarafına kırmızı bir fener çizen çocuklar bunu eklemelerinin sebebini resmi güzelleştirmek olarak dile getirirler (Yavuzer, 2016).

1.3.2. Çocuk Resimlerinde Oran ve Orantı:

Çocuklar dört yaşından itibaren çizimlerinde belirli konuların büyüklükleri hakkında bilgi verebilirler. Çocukların nesnelere arasında ki büyüklükleri resimlerinde

yansıtırken, kâğıda doğru aktarabilmelerini birçok faktör etkilemektedir. Örneğin çocuk nesnenin büyüklüğünü önemli ölçüde gerçek boyutunda yansıtmayabilir. Resmin yansıtılmasında nesnenin çocuk için önemi dikkate alınmalıdır. Bu faktörlerin ağır basmadığı durumlarda nesnenin büyüklüğü farklı ölçülerde ki nesnelerin çizimlerini ayırt edebilmeleri için çocuklara kolaylık sağlar. Bazı durumlar ölçüleri tam olarak doğru yansıtmamalarına rağmen doğru sıra içerisinde büyüklük hesaplaması yapabilirler

Çocukların resimlerindeki orantıyı iki ayrı şekilde ele alabiliriz. Birincisi nesneleri oluşturan elemanlar arasındaki büyüklüktür. İkinci durum ise farklı nesnelere arasındaki orantılardır. Bu durumda nesnenin gerçek büyüklüğü ve nesnelere arasındaki mesafeye bağlantılı şekilde değişmesi çok nadir görülür, resimlerdeki arka planda gözüken nesnelere küçültmeyi düşünemezler. (Yavuzer, 2016).

Resim 13: Küçük Çizim Örneği/ 8 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim

Çocuklar nesnenin büyüklüğünü önemli ölçüde gerçek boyutunda yansıtamayabilirler.

Resim 14: Büyük Çizim Örneği /9 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim.Çocuklar figürlerin boyutlarını, oranlarını ayarlayamayabilirler.

1.3.3. Çocuk Resimlerinde İçerik:

Çocuklar çoğunlukla iki nesne arasındaki ilişkiyi ayrıntılarıyla detaylandırarak kâğıt üzerinde planlarken yan yana çizimleri yansıtır. Herhangi bir şeyi diğerinin arkasına çizmek çocuğun temsil etme becerisini gösterir. Çocuklar bu boyutu çizimlerinde yansıtabilirken, üçüncü boyut olan derinlik boyutunu kolay bir şekilde ve doğrudan yansıtamazlar. Pek çok geleneksel yaklaşım çocuk çizimlerinin

onların kavramsal ve zihinsel gelişimleri yansıttıklarını belirtir. Yavuzer'e göre çocuklar çoğunlukla resimlerinin yansıttıklarından çok daha fazlasını iletirler (Yavuzer, 2016).

Çocuklar Çoğunlukla birden fazla resim yaptıklarında konular arasındaki ilişkileri hakkında bilgi sunarlar. Resimlerinde çocuklar önce nesnelerin genel yapısıyla sonrasında ise nesnenin belirli bir bakış açısındaki görünüşünün farkına varırlar. Bazı çalışmalar kültürel etkilerinde işe karıştığını belirtirler. Bakışa özgü bilgi veren resimler çocuklarda yedi yaşından itibaren görülür (Savaş, 2015).

1.3.4. Çocuk Resimlerinde Tamamlama Özelliği:

Çocuklar dünyaya kendi merkezlerinden bakar, ona göre bütün olaylar kendisi içindir. Çizimlerde dolaylı çok boyutlu yansıtarak sıra dışı kompozisyonlar yaratırlar.Çocukların algıları tümeldir, bir nesneyi ya da olayı diğer nesne ve olaylarla birlikte düşünürler. Sokaklar, evler, arabalar ağaçlar ve insanlarla hepsi bütündür. Çocuk için bunların herhangi birinin eksikliği o şeyi tanımlamaya yetmez. Bu sebeptendir ki profilden bakan bir insan yüzünde iki gözünü göstermek ya da toprağın altındaki kökleriyle birlikte çizmesi çocuğun bütüncül yaklaşım içerisindeolmasının bir sonucudur(Halıçınarlı, 1998)

Çocuklar bir nesneyi çizerken sadece resmin görünen kısımları yansıtmazlar. Çocuklar çizimlerinde görmedikleri kısımları da zihinlerinden aldıkları yardımıyla çizip gösterirler. Yetişkinler arka arkaya sıralanmış iki nesneyi arkadakini yarım ya da görüldüğü şekilde yansıttıkları halde, 7 yaş altı çocuklar bu nesnelere ayrı ayrı resmederler. Bu yaş çocukları gördüklerini resmetmez, onlar bildiklerini çizerler (Halıçınarlı, 1998).

1.3.5. Çocuk Resimlerinde Saydamlık Özelliği:

Özellikle 5-7 yaş arası çocuk gruplarında saydamlık özelliği sık sık görülür. Çocuk gördüğünün haricinde zihninde var olanı belirtmek için saydamlığı resimlerinde kullanır. Saydamlık özelliği çocuğun yaş gelişimine bağlı olarak çocuğun algı düzeyi ilerledikçe azalma gösterir. En belirgin özellikler arasında denizin dibinin, toprağın altının veya bir evin dışından içindeki tüm eşyaların ayrıntılı şekilde betimlenmesidir(Artut, 2007).

Çocuklar yaklaşık 7-8 yaşa kadar saydamlık özelliğini resimlerde yansıtır. Bu özellik yaşa ve çocuğun algısına bağlı olarak yaş ilerledikçe azalmasına rağmen bazı durumlarda 12,13 yaşlarında da görülebilir (Yavuzer, 2016) .

1.3.6 Çocuk Resimlerinde Düzleme Özelliği:

Düzleme özelliği özellikle belirgin olarak 5-7 yaş arasındaki çocuklarda görülen nesnelere birçok görüş açısından bakıyormuş gibi aktarılmasıdır. Düzleme özelliğinde mekân kavramının oluşmasında ön koşul olarak önemlidir. Düzleme özelliği nesnelere tek bir görüş noktasından bakıyormuşçasına çizilmeden çocuk resim yaptığı mekân düzdür ve ancak düz yüzeye objelerin nesnelere resimlerini ancak düz olarak çizebilirim düşüncesindedir.

Çocuk yaptığı çizimlerde zemine uydurmaya çalışır. Nesnelere nasıl görüldüğü onlar için önemli değildir, görülmesi gerektiği gibi çizme çabası içerisindedirler. Bu özellik çocuklarda 12 yaşa kadar devam edebilir. Resimde görsel uzantı yeteneğinin artması, perspektifin hissedilmesiyle düzleme özelliği ortadan kalkar(Batu, 2017).

1.3.7. Çocuk Resimlerinde Boy Hiyerarşisi Özelliği:

Çocuklar resimlerde kendileri için önemli olan özel kişileri, nesnelere özellikle de kendi dünyalarındaki kahramanlarını, kendilerini düşündüren ilgilendiren faktörleri genellikle büyük çizerler. Onlara göre bu önemli kişi ya da nesnelere kompozisyonunun önemli yerlere yerleştirilir. Örneğin çocukların kendisini heyecanlandıran kahramanlar resim kâğıdının tam ortasında yer alarak son derece görkemli ve canlı şekilde resmedilir. Çocuk çizimlerinde istemediği zorunlu çizdiği veya hoşlanmadığı figürleri kâğıdın köşelerinde belirsiz, gösterişsiz şekilde yansıtabilir (Dilci, 2014).

Boy hiyerarşisi özelliğinde çocuklar gerçek boyutların yerine kendi istedikleri şekilde hareket ederler, çocuğun çizimlerde verdiği boyutlar gerçekliğe göre değil ifade edilen şeyin önem derecesine göre yansıtır. Çocuk çizimleriyle iç dünyasına aktarır kendince değerli hissettiği şeyleri aktararak çizer (Kırıçoğlu, 1998).

1.4. Çocuk Resimlerine İlişkin Görüşler

1.4.1. Gelişimsel Yaklaşım:

Çocukların çizimi bir oyun türü olarak algılaması gelişimsel yaklaşımın konusudur. Gelişimsel yaklaşım oyun ve çizimle bağdaştırdığı işlevleri inceler. Bu yaklaşım çocuğun neden çizim yaptığı sorusunu oyunu açıklayan kuramlarla

yanıtlamaya çalışır. Bunlar Fazla enerji kuramı, Alıştırma öncesi kuram ve Yenileme kuramıdır. Fazla enerji kuramı aktif olmanın insanın doğal yaşamında olduğunu ve çocuğun oyununda fazla enerjiyi dışarıya alabilmenin yolu olduğunu savunur. Alıştırma öncesi kuram ise oyunun çocukların ergenlik döneminde faydalı olabilecek becerileri uygulayarak onlara yeteneklerini geliştirme fırsatını tanıdığını savunur (Yavuzer, 2016) .

Çocuğun gelişimsel yaklaşımı üzerine çalışmış en önemli araştırmacılar Kercheinster, Rouma ve Piaget'dir. Gelişimsel dönemi analizinde Rousseau; çocuğun oyun sırasında veya sanat eğilimlerinde yanlış yönlendirilmemesi gerektiğini, onun bilinçaltına etkileyebilecek örneklerin gösterilmemesi gerektiğini belirtir (Birsoy, 2007).

Piaget resmi sembolik oyun ve zihinsel imgelerle açıklar. Ona göre resim çocuğun dünyayı zihninde temsil ettiği. Çizimler zihinsel imgenin kayıt üzerine yansıtılmasıdır. Piaget'e göre oyun özümlemeyi içeren etkinliktir. Piaget ilk çocukluk dönemindeki karalamaları saf oyun olarak niteler. Resmin bir terapi olarak kullanılması fikri Piaget' in özümleme kavramına benzer. Çocuklar çizimlerinde kendileri için önemli olan olayları yeniden yaratmak için kullandıklarında çizim işlev taşır. Aynı zamanda da çocuğun resmini dış dünyayı temsil etme çabası olarak da görmüştür (Piaget, 1969).

Luquet ise çocuk resimleriyle çocuklarda işlenebilecek gelişim evrelerinden bahseder. Bu evreler saf karalama, yorumlu karalama, zihinsel gerçekçilik ve görsel gerçekçiliktir. Zihinsel gerçekçilik çocukların bu dönemde gördüklerini değil bildiklerini yansıtmalarıdır. Buna göre yorumlu karalama evresinde çocuklar çizimlerine anlam yükler yapılan yorumlar rastlantısalıdır. Beş yaşındaki bir çocuğun bütün oluşturacak çizimleri doğru olarak yerleştirememesi başarısız gerçekçilik evresinde görülür. Yalnızca bakış açısından görülenin çizildiği aşama ise yaklaşık sekiz yaşlarında görülen görsel gerçekçilik aşamasıdır. Çocuklar farklı aşamalardan farklı zamanlarda geçerler. Bazı çocuklar bazı aşamaları atlatıp diğer aşamalara geçebilirler. Çocuklar bir sonraki aşamaya ilerlediklerini de önceki aşamanın belirgin özellikleri devam etmektedir. Çocuk yeni geçtiği aşamada zorluklar ile karşılaşır daha önceki aşamalara gerileyebilir (Sayıl, 2004).

1.4.2. Ruhbilimsel Yaklaşım:

Çocuk resimlerini yansıtmacı yaklaşımlarla açıklayan kuramların başında Sigmund Freud tarafından geliştirilen psikoanalitik kuram gelir. Sigmund Freud' un geliştirdiği psikoanalitik kuramın resim yapma bakış açılarından birisi de bilinçaltındaki istek ve duyguların resimlerde yansıtıldığıdır. Psikoanalitik kuram resimlerin bastırılmış duygularla katharsis sağlayabileceğini belirtir.

Çocuk resimlerinde ruhbilimsel yaklaşım çocuğun iç dünyasına yolculuğunu konu alır. Resimlere klinik açıdan bakıldığında ruhsal bozuklukların tanınmasında önemli bir araçtır. Terapistler çocuğu tanıma sürecinde bu anlatım aracını çocuğun iç dünyasını yöneten bir araç olarak değerlendirir. Çünkü resimler çocuk için oyun olarak algılanır ve kolay bir faaliyettir. Resimler çocuk ile ilgili bilginin tüm doğallığıyla ortaya koyulmasına olanak sağlar. Çocuk resim yaparken oyun oynar ve bu oyun sırasında duyguları gerçektir. Resim yoluyla bilinçdışı duygularını çok rahat yansıtabilir. Resimler sadece düşünce içeriğini yaşantıyı sosyokültürel hikâyeyi yansıtmayarak duyguları konuşmak için de en etkili araçtır (Yavuzer, 2016) .

Sigmund Freud'a göre çocuğun çizimleri bilinçaltındaki istek ve korkulardan etkilenir. Hammer, evdeki tartışmalardan, huzursuzluklardan yıpranmış küçük bir kızın çizimini örnek belirterek gösterir. Bu huzursuzlukları evlerinin bacasından yükselen siyah dumanlarla yansıtır. Duyguların bu şekilde dışa vurulması duygu düzeninin ölçülebilmesi için çocuk çizimlerinin kullanabileceğini yaratmıştır. Psikoanalitik kurama göre bilinçaltında yatan istek ve duygular resimlerde gizli şekillerde olsa da yansıtabileceği belirtir. Resmi yapan kişi katharsis yaşar. Freud'un kuramında yansıtma bir savunma mekanizmasıdır. Freud'a göre sanat eserleri onları yapanların kişiliğini yansıtır. Çocuk çizimlerindeki sembolik yaklaşım resimleri üzerindeki işaretlerin incelenmesidir. Çocuklar bazı resimlerinde sembolik olan o nesneyi tanımlarlar. Resim yalnızca karakteri değil geçmişteki yaşanmış öğeleri de içeren tam bir kişilik yansımasıdır (Yavuzer, 2016) .

Goodman ve Sully gibi araştırmacılar çocuğun resimlerinde objenin sembolik yansıtmasını resmettiğini belirtir. Aynı şekilde çizilen resimler nesnelere görüntüsünü aktarmayı değil görsel ve duyuusal deneyimleri birlikte üreten bir sembol üretmektir. Çizimin amacı çocuğu tatmin edecek bir şekilde sembolize edilmesidir. Bu nedenle çocuk çizimlerinde iç dünyasının onarımı için bir sebep gizlidir (Özlu, 2015).

Bilinçaltı, saldırganlık, yıkıcılık gibi güdülerin kaynağıdır. Bilinçaltındaki duygular çizimlerde çok açık olmasa dahi yansıtılır. Resim yoluyla bastırılan bu duygular sanat yolu ile tedavinin ardında yatan temeli oluşturur. Çocuk resimleri günümüzde birçok çocuğun psikolojik tanımlamada çocukların iç dünyalarını anlayabilmek için kullanılmaktadır (Yavuzer, 2016) .

1.4.3. Sanatsal Yaklaşım:

Sanatsal yaklaşım çocuk resimlerini estetik boyutlarda değerlendirir. Bu yaklaşımda çocukların duyguları simgeler yoluyla yansıtılır ve simgeler sanatsal değerler kazanır. Sanatsal yaklaşımda çocuk resimleri ele alan araştırmaların ortak noktasına bakıldığında çocuğun duygusal ve algısal deneyimlerini çizdiği resimlere yansıtıklarını belirtmesidir. Çocuk için önemli olan güzellik ve çirkinlik değildir. Çocuğun dünyasında gösterdiği çaba ve zevk estetik kaygıdan çok daha önemlidir (Batu, 2017).

Lowenfeld, Aineim ve Kellog sanatçıyı sanatçı yapan düşünsel duygusal ve algısal sürecin çocukta var olduğunu vurgular. Çocuğun yaratıları yetişkinlerin sanatından bağımsızdır. Çocuğun resimsel zevkini Kellog motor ve görsel olmak üzere ikiye ayırdığını belirtmiştir. Görsel zevk çocuğun çizimlerinin sonucu incelerken aldığı zevktir. Motor zevk ise çocuğun karalama yaparken aldığı zevktir. Kellog çocukların ilgilerini çektiikleri şeylerin resimlerini yansıtıklarını savunmuştur. Kellog'un savunduğu farklı bir görüş ise doğuştan gelen ve evrensel olan bir görsel düzenin varlığıdır. Rhoda Kellog çocuğun sanatsal gelişimini üç temel evre doğrultusunda incelemektedir (Yavuzer, 2016).

1. Basit karalamalar dönemi
2. Belirgin şekiller dönemi
3. Anlamlı şekiller dönemi

Anlamsız basit karalamalar ve anlamlı belirgin çizimlerin oluşması çocuğun biçime ilişkin algısının geliştiğini belirtir. Çocuk belirli şekilleri oluştururken belirli dairesel çizgileri de yansıtması biçim algısının geliştiğini gösterir. Çocukların 2 yaşına doğru anlamsız karalamaların yerini, ayrıntılı ve belirgin şekiller alır. Üç yaşlarında daire üçgen ve diğer bazı şekilleri çocuklar çizimlerinde yansıtırlar (Yavuzer, 2016) .

Bu alandaki araştırmalardan Hebb, çocukların parçalarına ilişkin bir açıklama getirmez, bütünün şekilde ilişkin algılarını yansıttığını belirterek parça ile bütünün

farklı zihinsel süreçler tarafından algılandığını çizimlerinde öne sürer. Çocuklar oval üçgen gibi objelerin ona detaylarını yansıtmadan önce basit karalamalardan oluşan şekillere yer verirler. Bütünü görebilmek doğuştan gelen bir yetenektir (Savaş, 2015). Kellog'a göre çocukların basit karalamaları 2 yaşlarına doğru başlayarak 2-3 yaşlarında ise belirgin şekillerin oluşmaya başladığı görülür. Çocuklar üç -dört yaşlarında artık anlamlı şekilleri çizimlerinde yansıtırlar. 4 yaşına geldiklerinde ise artık insan hayvan bina gibi şekilleri çizmeye başlarlar. Çocuğun sanat anlayışı daha da geliştikçe oluşan yeni çizgilere ek olarak erken dönemlerde görülen özellikler de varlıklarını gösterirler (Yavuzer, 2016) .

Sanatsal yaklaşıma göre sanat: kişinin psikolojik gelişmesinin bir ürünüdür. Sanatsal gelişmenin ana çizgisini yapıt üzerindeki bütünden detaya yalından karmaşaya doğru ilerleyen dinamik boyut oluşturur. Ürün değışe değışe farklılaşarak en son aşamasına ulaşır. Gelişen sanatsal biliş süreci çocukta da yetişkinde de aynıdır. Çocuk resimlerine romantik yaklaşımda sanatın kökenini arama, sanatın değışme sürecine ışık tutması incelenirken çocuk resimleri sanat boyutuna erişir (Kırışoğlu, 1998).

Çocuk çizim yaparken iç dünyasının içindeki estetik kaygıdan tamamen uzaklaşır. Çocuğun sade anlatımı sanatçı yaratılanlarından farklılaşır. Çocuk resimlerindeki kendiliğinden izlenen gelişimi kişilik ve algısal gelişimi de beraberinde getirir (Batu, 2017).

1.5. Çocuk Resimlerinin Klinik Değerlendirmedeki Yeri

Resim psikoterapide H. Morgenstein tarafından ilk kez kullanılır.1946 yılında Prof. Havyer konuşmayan bir erkek çocuğunun tedavisi için Morgenstein'e yönlendirir. Hiç konuşmayan, sözlü iletişimin mümkün olmadığı bu vakada resmin terapi yöntemi olarak kullanılabileceği düşünölmüştür. Morgenstein çocuğun çizimlerinde şiddet içeren öğeler olduğunu fark ederek bunları hadım edilme korkusu ve kaygı olarak yorumlar. Terapi sonrasında çocuk konuşmaya başlar "resimleri ise konuşmayı bırakır" (Davido, 2012).

Sanatsal değerlendirmeler çocukların düşüncelerinin yansıtılmış tablosunu ortaya çıkarır. Sözlü iletişimin henüz gelişmediği dönemlerde ya da açık açık duygularını anlatamayan çocuklarda resim severek katılabilecekleri, çocukları korkutmadan duygularını düşüncelerini yansıtılmalarını sağlayan değerlendirme aracıdır.

Çocuk çizimleri çocuğun iç dünyasını yansıtır, onların duygularının düşüncelerinin aynasıdır. Terapistler çocuk çizimleriyle çocuğun motor gelişimi, sosyal gelişimi, duygusal gelişimi le ilgili ayrıntılı bilgiler verir. Onların iç dünyasını anlamamızı sağlayan çizimler kırgınlıklarını, hislerini, duygusal problemlerini ve beklentilerini anlamamızı sağlarlar. Resimler çocukların kişilik değerleri, algıları ve kişilerarası ilişkileri hakkında bilgiler verirler (Savaş, 2015).

Cyrill, çocuk resimlerini gelişimci bir yaklaşımla açıklayarak çizimi bir çeşit bireysel dışavurum, konuşma ve yazmanın yetersiz olduğu özel durumlarda özel bir iletişim aracı olarak tanımlar (Dilci, 2014).

Resim testleri projektif yöntemlere dayandırıldığından dolayı çocuğun iç dünyasının anlatım aracıdır. Projektif yöntemler kişilerin duygularını, hislerini, kişilerarası ilişkilerini semboller veya resimler aracılığıyla aktarılmasını sağlarlar. Çocuk resimlerinin klinik değerlendirmede kullanılmasında yaygın olarak kullanılan testler şunlardır:

1. Goodenough: Bir Adam Çiz Test
2. Machoover: Bir İnsan Çiz Testi
3. Kinetik Aile Çizimi Testi
4. John Buck: Ev Ağaç İnsan Çiz Testi
5. Maurie Porot: Bir Aile Çiz Testi

1.5.1. GoodEnough Harris– Bir İnsan Çiz Testi

Bir insan çiz testi Türkiye'de sıklıkla uygulanan projektif yöntemler arasındadır. 1926 yılında Goodenough tarafından geliştirilmiştir. Goodenough çocuklar için resim yapmanın zekâ ölçüsü olarak kullanabileceği var sanısına dayanarak bu testi geliştirmiştir. Evrenselliği ve çocuklarca tercih edilmesi sebebiyle diğer figürlerin kültürlerarası değişiklik gösterebileceği düşünülerek insan figürü seçilmiştir. Daha sonraları bu testin zekânın yanı sıra kişilik özelliklerini de ortaya çıkarttığını belirtmiştir (Malchiodi, 2013).

Bu test genel olarak dört- on iki yaş grubu arasındaki çocuklara uygulanabilir. Goodenough resimleri değerlendirirken vücut oranlarının çizilen detaylara ve çizimde gösterilen motor koordinasyonu dikkate alır. İnsan figüründe ki belirlenen 51 temel bölümüne göre çizimler değerlendirilerek her bir bölüm ayrı ayrı puanlar alarak toplam puanlar elde edilir. Goodenough'ın görüşleri daha sonraları 1948'li

yıllarda ve Buck, Machover ve diğer araştırmacılar tarafından savunulmuştur. Diğer teorisyen ve araştırmacılar da çocuk resimlerinin kişilik özellikleri ve gelişimin belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir (Koppitz, 1968).

Bir insan çiz testi Türkiye'de sıklıkla çocuğun duygusal durumunu incelemek için projektif bir test olarak uygulanmaktadır. (Özer, 2009). Türkiye'de bir insan çiz testi üzerine yapılan çalışmalarda Uçman (1972) zihinsel bir gelişim testi olarak bu testin ilkelerini geliştirmiştir. Diğer çocuk testleri gibi bir insan çiz testinin puanlamasında tartışmalara açıktır. Doğru ve arkadaşları (2010) çocuk çizimlerinin batı normlarına göre yapıldığını ileri sürmüşlerdir. (Doğru, 2006). Yavuzer(2016) ise çocuk çizimlerindeki kültür özelliklerine dikkat edilmediğini belirtmiştir (Kağıtçıbaşı, 2013).

Resim 15: İnsan Çiz Resim Örnekleri / 11 Yaş Kız Çocuğu Örnek Çizim

Resim16: İnsan Çiz Resim Örneği: /13 Yaş Kız Örnek Çizim

1.5.2. Bir İnsan Çiz Testi - Machover

Machover'ın bir insan çiz testi yansıtmacı resim testleri içerisinde en tanınmış testler arasındadır. Klinik değerlendirmede insan figürü çalışmaları üzerine geliştirilmiş önemli bir değerlendirme aracıdır. Test hala pek çok klinisyen ve araştırmacı tarafından kaynak gösterilir. Machover'a göre bir insan çiz denilen kişinin çizdiği insan figüründe ki kişi kendisidir, doğrudan kendi kişiliğinin dürtülerini isteklerini endişelerini yansıtır. Machover insan figürlerinin parçalarındaki düğmeler, cepler desenler gibi detaylara belirli sembolik anlamlar belirtmiştir. (Machover, 1968). Yapıtlarında belli özelliklere belli anlamlar yüklediği görülür. İnsan çizimlerindeki boyut, çizgi ve gölgeleme gibi yapısal niteliklerin vücudun parçalarından daha anlamlı olduğu vurgulamaktadır (Malciodi, 2013) .

Machover bir insan çiz testi çocukların duygusal durumları ve kişilik özellikleri hakkında bir fikir sahibi olmasını sağlayan çizim testlerinden birisidir. Çocuğa bir insan çiz yönergesi verilerek ilk resmi çizmesi söylenir, ardından ise çocuktan ilk çizdiği insan resminin farklı cinsiyetinde bir insan figürü çizmesi istenir. Çocuğun ilk çizdiği resim, çocuğun cinsel yönelimi ve özdeşimini yansıtır. Çizimlerin yorumunda resmin boyutu, sayfadaki konumu, oran orantı, çizim şekli ve insan figürünün uzuvlarının çizim sırası, büyüklüğü- küçüklüğü göz önünde bulundurularak yorumlanır.

1.5.3. Ev- Ağaç- İnsan Testi John Buck (1948-1966)

Buck 1948 yılında geliştirdiği HTP/ “Ev Ağaç İnsan Testi” en kıymetli yansıtmacı testlerden birisidir. Ev, ağaç ve insan bu üç obje küçük çocuklar tarafından iyi bilindiği ve çağrışımları yansıtmacı malzemeyi yaratabildikleri için seçilmişlerdir. Buck, bu testin bilinçli ve bilinçsiz çağrışımları belirttiğini söyler. (Malchiodi, 2013).

Ev resminin evde yaşayanlarla ilgili bilgiler verdiği, ağaç resminden ise çocuğun psikolojik gelişimi, çevresiyle olan ilişkileri hakkında fikir alınabileceği düşünülmektedir. Çocuğun resmettiği insan resmi ise kendisine dair düşünceleri hakkında bilgi vermektedir. Test değerlendirilirken objelerin sayfada bulunduğu yer, ayrıntılar, perspektif, oran ve renk kullanımı, çizimin boyutu, kalem darbeleri göz önünde bulundurulur. Ayrıca, insan figürünün her bir parçası evin ve ağacın her bir bölümü ayrı ayrı farklı anlamlarda yorumlanır (Leo, 1983).

1.5.4.Kinetik Aile Çizim Testi

Kinetik aile çizim testi çocukların aile arasındaki iletişimi nasıl yansıttığını gözlemleyebildiğimiz projektif yöntemlerden birisidir. Aile resimleri çocukların yaşamlarındaki önemli kişiler ile olan ilişkilerini, ailelerindeki ilişkiyi ve sınırları nasıl yansıttıkları bize gösterir (Sayıl, 2004).

Kinetik aile çizim testinin uygulanmasında çocuğa kâğıdı yatay olarak kullanarak bir aile resmi çizmesi ve ailedeki tüm bireylerin bir şeyler yapıyor olarak çizilmesi yönergesi verilerek hareketli bir aile çizmesi istenir. Bu test kişinin hem ailesini hem de kendisi ile ilgili duygularını yansıtır aile yaşantısının içerisindeki rolleri görevleri aile bireyleri ile aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkileri hakkında bilgi verir, çocukların duygularını ve ruh halini anlamamıza yardımcı olur (Üstün E. Metin A. Ö., 2011).

Bu çizim testini oluştururken Kaufman ve Burns (1972) yaklaşık on bin çocuktan elde ettikleri verilerle geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını oluşturmuşlardır. Çizimleri daha detaylı incelemek için dört boyuta ayırmışlardır. Birincisi bireysel figürlerin özellikleri, ikincisi stil ve kompozisyon, üçüncüsü sembol, dördüncüsü ise harekettir. Bireysel figürlerin özellikleri; eksik çizilmesi, abartılmış figürler, figürlerin silinmesi ve çizimlerin arka sayfaya devamı şeklinde boyutlara ayrılmıştır. Testin stil boyutu ise figürlerin çizimde nasıl dizildiği ile

ilgilidir. Figürlerin boyutu, bazılarının diğerlerine göre daha aşağıda çizilmesi, kâğıdı bölerek kullanma resimlerde karşılaşılabileceğimiz özelliklerdendir (Akkapulu, 2010).

Burns ve Kaufman resimlerde 36 Sembol belirlemiştir, sembollerin psikanalitik olarak anlamlarının açıklanması yapılmamıştır. Resimleri incelemedeki son boyut ise figürlerin hareket boyutlarıdır. Yakalama, resim çizme, yemek yemek, yüzmek gibi hareketler bireyler arasındaki duyguları yansıtır. Burns ve Kaufman buldukları toplam 87 hareketin aile bireyleri ile ilişkilerini yansıttığını belirtmiştir (Üstün E. Metin A. Ö., 2011).

Kinetik aile çizim tekniği ile aile bireylerinin etkileşimleri ortaya çıkabileceği gibi ailenin nasıl bir kültüre ait olduğu hakkında ipuçları da yansıtır. Çizimlerdeki figürler çocukların geçmişlerine ait kültürü aktararak ailenin yaşadığı kültürü semboller yoluyla anlatılır.

Kaufman ve Burns'un 1972 de yaptığı çalışmalarda cinsiyet farklılığını aile içindeki rolleri etkilediği görülmüştür. Anne figürünü kız çocukları % 14 oranında yemek pişirirken, erkek çocukları ise %16 oranla çizmişlerdir. Kız çocuklarının %6 sı kendilerini oynarken resmetmiş, erkekler ise %13 oranında kendilerini oynarken yansıtmışlardır (Burns, 1972).

Yapılan birçok araştırmada gözlenmiştir ki, kinetik aile çizim testi birçok ülkede ve farklı kültürlerde kullanılmıştır. Resim yapmak, çizimlerini yansıtmak tüm çocuklar için evrenseldir. Bu sebeple klinik değerlendirme aracı olan çocuk resimleri farklı kültürlerde de kullanılabilen bir araç olmuştur.

1.5.5. Bir Aile Çizim Testi- Maurie Porot

Bir aile çiz testi insan çiz testi temel alınarak Maourie Porot tarafından geliştirilmiş projektif bir testtir. Testin amacı çocuğun ebeveynleri ve aile içindeki bireylerle ilişkilerini nasıl değerlendirdiğini anlamaktır.

Maurie Porot'un geliştirdiği bir aile çiz testi çocuğun bakış açısından aile işlevlerini değerlendirme konusunda ipuçları verir. Aile çiz testinin uygulanmasında çocuğa ailenin resmini çiz yönergesi verilerek aile resmi çizmesi istenir. Çocuk uygulama sırasında renkli boya kalemleri, kurşun kalem ve silgi kullanabilir. Aile resmi çizilirken terapist aile bireylerinin çiziliş sırasını ve çizimi yaparken zorlandığı kişiyi kontrol etmeli izlemelidir. Resimler yorumlanırken çizimlerin sırası önemlidir, çocuğun aile içerisinde bireyleri resmetme sırasının kendisinde taşıdığı öneme göre çizdiği ve ilk olarak özdeşleştiği kişiyi sayfanın sonuna çizdiği kabul edilir.

(Akkapulu, 2010). Testin değerlendirilmesinde ikinci önemli nokta ise çizilen kişilerin sayfadaki yatay sıralarıdır, ön sıralarda aile içindeki en çok önem taşıyan bireyler yer alır.

Resim 17: Aile Çizim Örneği

1.6.Çocuk Resimleri Analizinde Temel İlkeler

1.6.1. Çocuk Resimlerinde Renklerin Psikolojik Yorumları:

Çocuk çizimlerinde renklerin gerçekle bağlantısı okul öncesi dönemden sonra yaklaşık dört beş yaşlarında başlar. Okul öncesi dönemde çocuklar renkleri hoşlarına gidecek şekilde coşkuyla kullanırlar. Bu yaş civarındaki çocuklar renkleri kendi istek ve talepleri doğrultusunda kullanır. Kullandıkları renklerin gerçekle bağlantısı yoktur, gelişigüzel şekilde renkleri seçerler. Kırmızı bir güneş, yeşil bir köpek veya rengârenk bir insan çizebilirler (Çankırılı A. , 2011)

Çocuklar genellikle çok sevdikleri nesnelere veya ilişkilerinde iyi olduğu sevdiği kişileri resmederken hoşlarına giden renkleri kullanırlar. Çocukların resimlerdeki renklerle duygusal tepkileri arasında bağlantılar vardır. Bu alanda araştırma yapan araştırmacılardan Burkitt ve diğerlerinin (2005) yaptığı çalışmada

çocukların hoş ve güzel figürlerde en sevdikleri renkleri kullandıkları, olumsuz kötü karakterlerde ise daha çok koyu renkleri kullandıkları belirtilmiştir (Özlu, 2015).

Çizimlerde renklere yer vermeyen çocuklar duygusal yoksunluk çekiyor ve aşğılık eğilimi içerisinde olabilirler. Çocukların renkleri kullanma şekilleri iki şekilde ortaya çıkar: Çocuklar bir yandan doğayı taklit ederler, gökyüzünü ağaçları ve yeşil çimleri; diğer taraftan ise bilinçaltını takip ederler. Çizim sırasında sıklıkla kullandıkları renkler, çocuğun iç dünyasının ve duygularının yansıtılmasıdır. Çocukların resimlerinde tercih ettikleri renkler psikolojik anlamlar taşır ve bu anlamlar her çocukta farklı farklı yorumlar gösterir. Bu anlamda kesin yargıya ulaşmak zordur, renklerin anlamları çocuktan çocuğa değişebilir(Savaş, 2015).

Sağlıklı ve hasta çocuklarla yapılan bir çalışmada ölümcül hastalıkları olan çocukların çizimlerinde hastalıklarının göstergesi olarak belirli renkler kullandıkları görülmüştür. Belirli hastalıkları olan çocukların en sık kullandıkları renk siyah olmuştur. Ayrıca bu çocukların kırmızı rengi kanla ilişkisi olduğundan dolayı daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir (Malciodi, 2013) .

Çocuğun gelişim süreci içerisinde renk seçimi soğuk renklerden sıcak renklere doğru değişim gösterir.

Sıcak Renkler Kırmızı, Sarı, Turuncu:Renkler insanların üzerinde oluşturdukları ruhsal etkilere göre ikiye ayrılırlar. Sıcak renkler nesnelere ışık alan kısımlarında görülür. Bu renklerin ruhsal etkilerinde neşe, canlılık ve hareketlilik hâkimdir. Sıcak Renkler enerjisi düşük sakin, çekingen çocuklar için tercih edilen ve okul öncesi dönemde sık sık kullanılan renklerdir. Sıcak renkleri tercih eden çocukların sevecen ve uyumlu oldukları belirtilmiştir. Bu renklerden kırmızıyı çok fazla kullanan çocukların saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmektedir .

Soğuk Renkler Mor ve Mavi :Sıcak renklere göre gözü ikinci derecede etkileyen bu renklerin ruhsal etkisi rahatlık ve durgunluktur. Soğuk renkler hiperaktivitesi bulunan, enerjisi yüksek çocuklarda kullanılabilir. Genellikle ortaöğretim ve lise öğrencilerinin kullanımında tercih edilen renklerdir. Soğuk renkleri seçen anaokulu çocuklarında uyumsuz davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Sürekli soğuk renkleri tercih eden çocukların duygularını bastırma eğilimi içerisinde olduğu gözlenmiştir (Yavuzer, 2016) .

Kırmızı: Dinamik bir renk olan kırmızı; hareketi, girişkenliği ve gücü simgeler. Atılganlığı, dikkat çekmeyi, tutkuyu, yoğunluğu ve canlılığı temsil eder.

İnsanların çabuk karar almasına ve beklentileri arttırmasına teşvik edici etkisi büyüktür. Duygusal yoğunluğu arttıran, heyecanı yüksek, başına buyruk bir renktir. Kırmızı renk kişilerin üzerinde hâkimiyet kurabilen, insanların zamanı unutmasına sebep olan, kişilerin biliş dünyasını etkilemek amacıyla kullanılır (Dilci, 2014).

Çocuk resimlerinde saldırganlık ve öfkeyi temsil edebilir. Kişilerde duyguların patlaması veya tehlikeli sinyalleri verebilir. Şiddetli bir hastalığı yansıtabilir (Savaş, 2015).

Beyaz: Beyaz renk temizlik, parlaklık, sadelik ve masumiyeti simgeler. Ruh inceliğine hayran, yalnızlığı sevmeyen bir renktir. Çocuklarla ilgili ürünlerde sıklıkla kullanılan bir renktir. Genellikle insanlar tarafından sevilen ve tercih edilen bir renktir(Dilci, 2014).

Mavi:Sakinliği, huzur ve uyumu yansıtır. Mavi rengi sıklıkla kullanan çocuklar kendine güveni yüksek, duygularını daha iyi ifade edebilen çocuklardır. Denizi ve gökyüzünü temsil eden bir renktir. Bu nedenle sakinliğin simgesidir (Çankırlı A. , 2011).

Mavi rengin dinlendirici ve hayal dünyasını besleyici bir özelliği vardır. Kişilerde hoşgörüyü, barışı ve huzuru simgeler. Bu rengi kullanan kişiler çevreleri ve kendileri ile barışık, sabırlı kişilerdir. Ev ve okul ortamlarında mavi rengin çocukları sakinleştirdiği, derin duygularını ve hoşnutluğunu arttırdığı görülmektedir. Azimle hedefine ulaşmak isteyen bireylerin rengidir. Mantığa önem verir. Hafif davranışları sevme ve ağırlığı simgeler. Sonsuzluk, otorite ve verimliliğin sembolüdür (Dilci, 2014).

Pembe:Kişileri hayal dünyasına yönlendiren bir renktir. Narin, romantik ve insanları rahat hissettiren bir renktir. Sakinleştirici etkisi yüksektir. Bu rengin insanların sinirlerini yatıştırdığını, sakinleştirdiğini belirtilmektedir. Yapılan bir araştırmada Dr. Alexander Schauss hapisane duvarlarının, demirlerin,pencerelerin pembe renge boyanmasıyla saldırgan davranışların azaldığı görülmüştür. Pembe renk sinirlere hakim olunmasını, agresif davranışların ortadan kalkmasını sağlar (Savaş, 2015).

Siyah: Siyah rengin anlamlandırılması kültürlere göre değişiklik gösterir. Bir taraftan güveni, gücü ve ciddiyeti temsil ederken, diğer yönden acıyı, kederi ve yası simgeler. Türk kültüründe ve batıda siyah renk matemi, kederi ve kararlılığı temsil

ederken Japonya’da ise mutluluğu simgeler. Karar vermede ve sonuca ulaşmada kararlılığı temsil eden bir renktir. İçe dönük, ruhsal bunalım içerisinde olan kişiler bu rengi sık kullanır. Çocuk çizimlerinde siyah renk, depresyonu ve karamsarlığı temsil eder (Dilci, 2014).

Yeşil:Güven veren, doğayı yansıtan, sosyalliği ve özgüveni vurgulayan bir renktir. Bilinçaltına olumlu mesajları iletmesinden dolayı sakin dürtüleri harekete geçirir. Yapıcılığı körükleyen, rahatlatan bir renktir, ilkbaharı simgeler. Tazelik, gençlik, gelişme ve sağlığı yansıtır. Sağlığı simgelemesinden dolayı hastanelerde de kullanılır. Hastaların güvende ve huzurda olduklarını hissetmelerini sağlar. Yeniliğe düşkün, ümidi çağrıştıran bir renktir (Dilci, 2014).

Yeşil rengi fazla kullanan çocukların özgüveni yüksek bir yapıda oldukları gözlenmektedir. Koyu yeşil sağlığı, iyileşmeyi simgelerken açık yeşil, fiziksel zayıflığı veya sağlığa kavuşmuş olmanın göstergesidir (Savaş, 2015) .

Kahverengi:Toprağı ve bereketi simgeler. Duygusal yönleri hassas olan kişiler tarafından sık tercih edilir. İnsanlara güç veren sürekliliğin olduğu bir renktir. Çocuk çizimlerinde yalnızlığı simgeler. Çocukların korunmaya ihtiyaç duydukları sevgi özlemi içinde olduklarını gösterir. Tuvalet eğitiminde anne ile çatışmayı yaşayan çocukların çizimlerinde sık kullanıldığı gözlemlenmiştir (Çankırlı, 2011) .

Sarı:Sarı renk, dikkat çekici ve sıcak bir renktir. Enerjisi ve kutsallığı simgelediğinden kişilere olumlu hisler kazandırır. Işığın, parlaklığın ve zenginliğin rengidir. Pozitif düşünen, çevrelerine enerji saçan, bağımsız kişilerin sık tercih ettiği bir renktir. Uzakdoğu kültürlerinde, Budizm inancında bu renk iç huzuru, bağlılığı, bilgeliği ve kutsallığı temsil eder. Kollektif bilinçaltında sarı renk anneliği simgeler. Ailesi tarafından sevildiğini hisseden, değer verilen çocuklar bu rengi sıklıkla kullanır. Çocukların ailelerine bağımlık olduklarını temsil eden bir renktir. Malchiodi’ ye göre sarı renk ışık, enerji, parlaklık ve olumlu duygularla ilişkilendirilmektedir (Savaş, 2015).

1.6.2. Kâğıtta Yer Yön ve Oran Orantı Seçimi

Yaklaşık 4 yaşından itibaren çocukların resimlerinde sayfada yer seçmeye başlayarak artık resimleri şekillenir. Resimlerdeki figürleri ve insanları sayfanın belirli bölümlerine yerleştirirler. Güneş yukarılarda, çiçekler alt taraflarda toprağın üzerinde çizilmeye başlanır. Bu gelişmeyle çocuklar kendilerini ve çevrelerini

tanımaya, kendi kararlarında seçim yapmaya başladıkları gözlemlenir (Çankırılı, 2011) .

Resimlerde sayfanın üst kısmı iyimserliği, aydınlığı, sıcaklığı ve kutsallığı temsil eder, çağrıştırır. Alt bölüm, derinliği toprağı temeli ve bereketi gösterir, çizimlerde sol taraf geçmişi, bilinçaltını ve karanlığa dönüşü- gerilmeyi temsil eder. Sağ taraf ise geleceğı bilinci çağrıştırır. Figürlerin sol tarafa yerleştirilmesini Machover benmerkezci bir kişilik yapısıyla, sağ tarafa yerleşimin çevre merkezi bir kişilik göstergesi olduğunu savunmuştur. Resimlerin orta bölüme çizilmesi bugünü temsil eder, çocuğun içinde bulunduğu ruh halini sembolize eder. Sayfanın alt kısmına doğru çizilen figürler yetersizlik güvensizlik ve özellikle depresyonu yansıtabilir. Resimde figürlerin orta kısmından uzakta, sol tarafa yerleştirilmesi duygusal doyum arayan çocuklarda görülür (Savaş, 2015) .

Resimlerde figürlerin hangi yöne baktıkları, ne yöne yakın oldukları anlamlıdır. Sağdan sola hareketler çizimlerde geçmişe ve bilinçaltına yönlendirme yaparken soldan sağa hareketler geleceğı temsil eder. Okul öncesi dönemde küçük çocuklar çizdiklerini öncelikle sağdan sola hareket eder şekilde çizerler(Akkapulu, 2010).

Okul öncesi dönemde çocuklar çizimlerde kâğıdın alt kısmından başlamadıkları gözlemlenmiştir. İlerleyen zamanlarda yaşları ilerledikçe çizimlerde değişiklik olur ve aşağıdan yukarıya çizmeye başlarlar.Bu durum yedi yaş öncesi küçük çocukların bilinçaltına yoğunlaştıklarını belirtir. Daha sonra yedi yaşından itibaren bu durum tersine dönerek çizdikleri nesnelere ve figürleri soldan sağ tarafa doğru hareket ederken çizdikleri görülür. Çocukların yer yön seçiminde gördüğümüz bu durum çocukların yaşı ilerledikçe zihinsel kapasiteleri artar ve içinde buldukları zaman önem kazanır (Çankırılı A. , 2011).

Çocuk resimlerinde orantı nesnelere büyüklük ve küçüklük oranları olarak görülür. Nesnelere arasındaki büyüklük oranları doğrusaldır. Çocuk nesnelere büyüklükleri hakkında yapısal bilgiye sahip olduğundan bunu kâğıda aktarabilir. Diğer taraftan çocukların resimlerinde mesafe ile değişen orantıyı çoğunlukla kâğıda yansıtamadıkları görülür. Çocuklar genelde resimlerde arka planda görülen figürleri nesnelere küçük çizmeyi düşünmezler.Dört yaşından itibaren çocukların resimlerinde büyüklükler hakkında bize bilgi verebilirler fakat nesnelere arasında büyüklük bakımından çok fazla fark yoktur. Büyüklüğün çok fazla göze çarpan bir unsur

olmadığından çocukların büyüklük hesaplamaları net ve doğru olmayabilir. İnsan ve hayvan çizimlerinde boyutlar bazen ev çizimlerinden daha yüksek resmedilebilir. Çiçeklerin bazen ağaçlardan evlerden büyük çizildikleri görülebilir (Yavuzer, 2016).

Resim 18:Sadece Sayfanın Sol Tarafının Kullanıldığı Çizim Örneği 8 Yaş Erkek Örnek Çizim

Resim 19: Sayfanın Sol Tarafına Çizilen Aile Resim Örneği/ 9 Yaş Kız Çocuğu
Örnek Çizim

1.6.3. Çizgilerin Yorumu:

Resimlerde çizilen büyük figürler, objeler iç kontrol zayıf saldırgan çocuklar tarafından yansıtılır. Hiperaktif çocuklar da sayfanın tümü kullanılarak çok büyük figürler yansıtılabilirler. Nadir olarak çekingen çocuklarda zayıf benlik kavramı nedeniyle büyük figürlere yer verirler. Küçük çizilmiş resimler özsaygısı düşük, içe dönük çekingen çocuklarda görülür. Çocuk çizimlerinde görülen kesik kesik ve silik çizgiler hassas, kırılğan kişilik yapılarını gösterir, kalın bastırılarak çizilen resimler ise saldırgan ve stresli ruh halini yansıtır (Çankırılı, 2011) .

Çizimlerin inceliği ve belirsizliği çocukta çekingen yapısını pasifliği veya ince motor göstergelerinin temsili olabilir. Çocuk resmi yaparken silginin çok fazla kullanılması düşük özsaygının ve yüksek kaygı düzeyinin belirtisi olabilir, öncesinde silik çizgilerle çizip üzerinden şekilde çiziyorsa çocuk kaygı problemi yaşıyor olabilmektedir. Resim genel olarak kalın hatlarla çizilmiş kâğıtta izler bırakmışsa dürtüselliğin göstergesidir. Bir sayfada kalem baskısından dolayı yırtılan bölümler varsa saldırganlığı ve çatışmayı gösteriyor olabilir(Halmatov, 2016).

1.6.4. İnsan Figürünün Detayları ve Anlamları

Baş:

Çizimlerde baş, başarıyı, yeteneği akli ve bilgeliği temsil eder. Kafanın çizimlerde normalden büyük çizilmesi kendisini zekâca yaşlılarından geri gören çocuklar, ebeveynlerinin çocuğun okul başarısını düşük bulması, eleştirilen ötekilerle kıyaslanan çocuklarda görülmektedir, duygusal ve sosyal dengedeki zorluğun ipuçlarını verir (Dilci, 2014) .

Normalden daha ufak çizilen baş çizimleri, insanlarla ilişki kurmada zorluk yaşayan, çekingen, içe kapanık ve iletişim problemi yaşayan çocuklarda çizilmektedir. Başın normalden küçük çizilmesi düşünme yatırımının azlığına ve depresif bulguların varlığına işaret eder. Çizimlerde kafanın insan figürüne orantısız çizilmesi duygusal ve sosyal tutarsızlığı gösterebilir (Çankırılı, 2011) .

Kollar ve Eller:

Kollar ve eller çocuk çiziminde benlik gelişimi ve sosyal uyum ile ilişkilidirler, çevreye olan iletişim alanının göstergesidir. Resimlerde çizilmeyen kollar depresif yapılanmaya işaret eder. Çocuğun ihtiyaç duyduğu şekilde ilgi ve bakım göremediği düşünülebilir. Ayrıca çevreyle kopuk ilişkilerin varlığının göstergesi olabilir. Kolsuz olarak çizilen ebeveynlerin ise çocuğa yeterince ilgi gösterilmediğini belirtir (Çankırılı, 2011) .

Kolların vücuda bitişik olarak çizilmesi, sosyal içe dönüklüğü ve çocuğun çevresiyle ilişki kurmasından kaçındığını ve kendisine dönük olma şeklinde yorumlanabilir. İki yana açık kollar insanlarla ilişki kurma ihtiyacını gösterir. Çizimlerinde kolları açık olarak yansıtan çocuklar tensel temasın niteliğini, sosyal düzen içerisinde doğru şekilde düzenleyemeyebilirler. Yukarıya doğru açılmış kollar, yoğun duygu ifadesinin göstergesidir. Aşırı büyük çizilen eller ve kollar çocuğun güç ve kontrolün kendisinde olmasını arzu ettiğini belirtir. Kollar vücuda oranla küçük ise veya eller yok ise kendi hayatına müdahale etmekte güçlük, bağımsızlaşamama şeklinde yorumlanabilir (Akkapulu, 2010) .

Kollar vücuda oranla daha küçük ise veya eller yok ise çocuklarda kendi hayatına müdahale etmekte güçlük, bağımsız yaşamama olarak yorumlanabilir. Tırnak yeme problemi olan, saldırganlık, hırsızlık ve mastürbasyon gibi durumlardan suçluluk hissi yaşayan çocukların resimlerinde eller çizilmeyebilir (Dilci, 2014) .

Ağız:

Kaynaklarda oral doyun ve cinsellikle ilgili olduğu yazılır. Machoover, ağzın cismindeki anormalliklerin cinsel alanda yaşanan güçlüklerle işaret ettiğini belirtir. Ağız temel iletişim aracı olduğundan konuşma sorunu yaşayan çocukların çizimlerinde kalın çizgilerle, büyük ağız resmini yansıttıkları görülür. Ayrıca ebeveynlerine bağımlı, düşük özgüvenli çocukların resimlerinde abartılı ağız çizimleri gözlenmiştir (Yavuzer, 2016) .

Sindirim Bozukluğu yaşayan, zorla yemek yedirilen çocukların ise ağız bölgesini çok küçük çizdikleri hatta çizgi ile gösterdikleri görülmüştür. Çocuk resimlerinde kalın çizgilerle çizilmiş ve dişlerin görüldüğü açık ağız çizimleri insanlarla konuşma isteğini yansıtır. Kapalı dar çizgi şeklinde ağız çizimleri ise insanlarla ilişki kurmaktan çekindiğini belirtir. Bazı astım hastası olan çocuklarla yapılan çalışmalarda bu çocukların ağız figürünü çizmedikleri veya çizgi şeklinde yansıttıkları görülmüştür. (Yavuzer, 2016) .

Ayaklar ve Bacaklar:

Çocuk resimlerinde ayaklar çocukların hayatta kalma gücünü yansıtır. Ayaklar genellikle ellerle birlikte çizilir. İlk ayak çizimleri çizgi veya yuvarlak şeklinde yansıtılır. Çocuk çizimlerinde bacakların veya ayakların çiziliş şekli özgüveni belirler. Çizimlerde bacakların veya ayakların olmayışı kişinin kendi ayakları üzerinde durup, yaşamını temsil edemediğini düşündürmektedir. Bu kişiler var olmak için başkalarının desteğine ihtiyaç duyarlar (Akkapulu, 2010) .

Çizgi şeklinde çizilmiş ayaklar bağımlılığı ve özgüven eksikliğini işaret eder. Ayakların iki ayrı yöne bakar şekilde çizilmesi büyümekle çocuk kalmak arasındaki kararsızlığa işaret eder. Özerkliğin desteklenmesi ihtiyacını gösterir. Ayakların her ikisi sola doğru çizilmişse geçmişe regresyona doğru bir yapılanmayı gösterir. Her ikisi de sağa doğru çizilen ayaklar geleceğe yönelme ve kendisine hedef belirlemenin göstergesi olabilir (Çankırılı, 2011).

Boyun:

Boyun dürtü kontrolü ile ilgili geri bildirim verir. Çocuklar insan figürünün çizimlerinde yaklaşık altı yaşına kadar boyun çizmeyebilirler. Kendi başına karar verecek olgunluğa ulaştıklarında çocukların kafa ile gövde arasına boyun çizmesi beklenir. Çok kalın ve kısa çizilen boyun dürtü kontrol önünde zorlanmayı gösterir.

Boynun hiç çizilmemesi istek ve arzuları geciktirme, kendisine konan kurallara uymakta zorlanma ve öfke problemi yaşayan çocuklarda görülür (Çankırılı, 2011).

Saçlar:

Saçlar gücü temsil ederek hem fiziksel hem de ruhsal olarak güçlü olma arzusunu ve kendi verdiği kararların kabul ediliyor olma arzusunu gösterir. Saçların çizimlerinde bastırılarak boyanmış olması fiziksel olarak daha güçlü olma arzusunu ifade eder. Ebeveyn çizimlerinde bastırılarak boyanmış saçlar aile içerisinde söz sahibi olma isteği konusunda ipuçları verebilir. Saçlar düzenin düşüncenin zihnin topu olması ile ilgilidir kız çizimlerindeki gösterişli saçlar hem iktidar arzusunu hem de baştan çıkarıcının temsilidir. Çizilmiş saçlar ise düşüncenin ve karmaşıklığı göstergesidir (Çankırılı, 2011).

Burun:

Yeni doğan bebeğin en hassas organlarından birisi burundur. Koku duygusu yeni doğan bebeğin en hassas noktalarındandır. Burun araştırmacılar tarafından cinsellik sembolü olarak yorumlanır. Dikkat çekici ve büyük çizilen burun çocukların cinsel kimlik gelişimini kazandığı evrelerde ayrıntılı olarak çizimlerinde görülür.

Burunun resimde çizilmemiş olması çocuğun güçsüzlüğünü gösterebilir. Burun çizimlerinin abartılarak gösterilmesi genellikle solunum güclüğü yaşayan çocuklarda görülmektedir. Resimlerde burnun eksik veya silik çizilmesi özgüven eksikliğini yansıtabilir. Özgüveni zayıf çocuklarda bu tarz çizimler yansıtılır. Genellikle burnu ile ilgili ameliyat olan, sinüzit problemi yaşayan ve buna benzer bununla ilgili hastalıkları yaşayan çocuklar insan yüzü çizerken burun çizmeyi unutabilirler(Çankırılı, 2011).

Omuzlar ve Gövde Çizimleri:

Omuzlar ve gövde çizimleri çocuğun uyum sağlamakta güçlük çektiğini gösterebilir. Duygu ve düşünceleri arasında belli bir ahengi sağlamakta zorlanıyordur. Omuzların kenarlarının kalın veya bastırılarak çizilmiş olması iç dünya ile ben arasındaki zorluğu, ben ile öteki arasındaki ayrımları yapmanın zorluğuna işaretir (Akkapulu, 2010).

Gövde iki boyutlu çizildikten sonra içinin doldurulmaması benlik tarifindeki güçlüye işaret eder. Kişinin kendisini tarif etmekle ilgili güçlüğü vardır. Ergenlerde zaman zaman gövde çizimine rastlanmaz beden ve uğraşın yoğun olduğu bu

dönemde bedeninin çizilmemiş olması bir bastırma olarak kendisini gösterebilir(Halimatov, 2016).

Gözler:

Gözler yüzün önemli figürlerindedir. Sadece görmeyi değil duyguları da yansıtır. Büyük gözler tedirginliğin ve kaygının belirtisidir, nokta şeklinde çizilmiş küçük gözler ise olumsuz duyguları üzüntüleri saklama girişimini gösterir. Gözlerin çizilmemiş olması da olumsuz yorumlanır.Çocuklar yaklaşık dört yaşlarında insan figürlerinde göz çizerken göz bebeğini çizer. Göz bebeği çizen çocuk kişiliğinin farkına varmış demektir. Okula başlamış çocuklar göz bebeğini çizemezse bu çocuğun kişiliğinin farkında olmadığını, iç dünyasının yeterli olmadığını, zihinsel ve duygusal yönden geri kaldığını söyleyebiliriz (Akkapulu, 2010).

İnsan figürlerinde sağa sola bakan gözler utangaçlığı ve düşük özsaygıyı gösteriyor olabilir. Büyük, belirgin ve ayrıntılı çizilen gözler ise dış dünya ile ilginin arttığını ve aşırı gözlemciliği göstermektedir. Çevrelerine iyi gözlemleyen çocuklar figürlerinde göz çizimlerini büyük ve ayrıntılı olarak yansıtır(Çankırlı, 2011).

Kulaklar:

İşitme organımız olan kulaklar çoğunlukla burunla birlikte çizimlerde yansıtılır. Büyük çizilen kulaklar okul başarısı düşük, özgüveni eksik, sık sık eleştirilen çocuklar tarafından çizilmektedir. Ayrıca büyük kulaklar çevreyi dinlemeye işaretler insan figürü çizimlerinde kulak çizen çocuklar bilinçli dinleme becerisi kazanmış çocuklardır. Kulakları çizmeyen bir çocuk sosyal ilişkilerinde sıkıntıları olduğunu ve çevresi ile ilişkilerinde yetersiz olduğu düşünülen, eleştirileri duymak istemediğini yansıtan çocuklardır. Okul öncesi dönemlerde kulakların çizilmemesi normaldir (Çankırlı, 2011).

1.6.5. Çocuk Resimlerinde Yer Alan Figürler

Uçurtma – Balon – İp:

Çocuk çizimlerinde 4 yaştan itibaren ip figürü görülmeye başlanır. Bu yaş civarı çocuk ip atlar, oyunlar oynar. İp atladıklarında çocuklar neşelidir, eğlencelidir. Gökyüzündeki güneş, aydınlık, kuşlar ve çiçekler gibi ip figürü de çocuklar için çizimlerinde mutluluğun ve neşenin yansıtılmasıdır. Balon ve uçurtma figürlerinde eğlence ve neşenin sembolleridir. İp atlayan, uçurtma uçuran çocuklar mutludur.

Ağaç:

Çocuk resimlerinde ağaç figürü çocukların sosyal alandaki ilişki kurma biçimlerini yansıtır. Çocuklar başkalarının kendisini nasıl gördüğü, okulda kendisinin görüntüsünü ağaç çizimlerinde belirtirler. Ağaç çocuğun gelişimini ve çocuktaki büyük değişimleri temsil eder. Çocuk çizimlerinde ağaç bolluk bereket neşe ve sevincin sembolüdür. Ağaçların dalları çizimlerde tek tek üşenmeden renklendirilerek çizilir. Çocuğun sarf ettiği bu çaba ve ilgi objeye verilen değeride gösterir(Batu, 2017).

Schmeer'e göre ağaç resmi çizenin hayata bakış açısı ve kişiliği hakkında önemli ipuçları verir. Çizen kişi yansıttığı ağaca nasıl bir kişi olduğunu itiraf eder. Ağaç o kişinin geleceğe ve geçmişe ait düşüncelerini; hayallerini de bize yansıtır(Çankırlı, 2011).

Ağacın Dalları Yaprakları Meyveleri ve Ağacın Gövdesi:

Her çocuk yaşınagelişme düzeyine uygun ağaç çizimleri yapar. Genellikle ağaç çizen bütün çocuklar uzun kalın bir gövde dalları, yaprakları ve meyveleri olan ağaçlar çizemeyebilirler. Ağacın gövdesinin yapısı çocuğun anne ile olan ilişkilerini yansıtır. Düz ve paralel çizgiler uyumlu bir ego yapılanmasını yansıtır. Gövdede kesik çizgiler ise hassas ve kırılğan yapıyı belirtir. Gövde kalın çizilmiş ise ego sisteminin savunmacı olduğunu gösterir. Dallar düşünsel etkinliğe yapılan yatırımın göstergesidir. Çocuk çizimlerinde yukarıya yükselen dağlar ve aktif bir düşünsel etkinlik içinde olmanın entelektüel kapasiteye işarettir. Dalların sıklığı arttıkça düşünmeye yatırımın arttığı belirtilir. Ağacın alt kısmı, kökleri dürtüselliğin temsili olduğundan aşağıya açılan dallar duyguların egemenliğine dürtüyü bastırmadaki güçlüğü gönderme yapar. Dallardaki düzensizlik karışıklık çocuktaki kafa karışıklığının göstergesi olabilir (Akkapulu, 2010).

Ağaçtaki yapraklar ve meyve uyumluluğu umudu ve verimliliği temsil eder. Çocukların isteklerini gerçekleştirmeye çabaladığının göstergesidir. Ağaçtaki dökülen yapraklar depresif duygularını yansıtır. Ağaç çocuğu meyveleri ise başarısını sembolize eder. Genel olarak çocuk çizimlerinde ağaç çizimleri kişilik yapısını çevreden beklentileri temsil eder. Dallar sosyal gelişme arzusunu, başarıyı geniş düzgün ağaçlar ise motivasyonu belirtir. Dar yapılı cılız ağaçlar içe kapanıklığı, ağaç kökleri gerçekleri ve güven ihtiyacını, iri ve gösterişli ağaçlar çocuğun zayıf yönünü

telafi etme isteğini, ufak çizilmiş ağaçlar anneye bağımlılığı, kurumuş ağaç depresyon ve aşagılık duygusunun izleridir (Çankırlı, 2011).

Ev Çizimi (Figürü) :

Çocuk resimlerinde ev çizimleri dış gerçeklik ile çocuğun iç dünyası arasındaki bağlantıyı temsil eder. Çocuklarda ev çizimleri ilk kez 3 yaş civarında görülmeye başlanır. İlk başlarda ev çizimleri çok ilkeldir.4 yaştan itibaren ev çizimleri anlaşılır hale gelir. Evlerin çatısı, pencereleri, kapısı ve merdivenleri genellikle tüm çocuk çizimlerinde görülür. Mutlu evlerin çatıları kırmızıdır, etrafında kuşlar cıvılda, çevresini çiçeklerle donatırlar. Bu tür resimlerde gökyüzünde daima güneş akar ve güneş olsa dahi çatının bacasındaki duman sürekli tüter. Tüten baca yaşam belirtisidir. Mutsuz evlerin ise etrafında pek bir şey yoktur. Mutsuz evlerin çatıları siyah olur. Siyah çatılı evler çoğunlukla ebeveyn geçimsizliğini belirtir. Bu evlerin bacaları tütmez, çevrelerinde çiçekler yoktur, güneş görünmez, gökyüzü bulutludur.

Ev çocuğun duygusal yaşamının merkezidir, çocuk için düzeni simgeler. Ev çizimlerinde çocuğun hem ailevi durumu hem de kişisel deneyimlerine dayanır. Ev içerisindeki yaşam çocuk için önemlidir. Ev çizimlerinde çocuklar içerisini göstermeyen duvarları yansıtarak evde hayat belirtisinin olmadığını gösterir. Çocuklar evin içerisindekileri, evde olanları saydamlık özelliği ile çizerek evdeki yaşamı gösteren çizimler yaparlar (Yavuzer, 2016).

Çocukların ev çizimlerinde perde ve pencere önlerinde çiçek çizimleri 6 yaştan itibaren görülmeye başlar. Çocuklar çevrelerinde görmese dahi kitaplarda televizyonda gördüğü çiçekli pencereli evleri resmederler. Çocuk evin pencerelerini çiçeklerle süsleyerek ona olan sevgisini evine verdiği önemi gösterir.Çocuklar çizimlerinde evin içerisine istedikleri, yakın buldukları kişileri alır. Dış duvarları kalın çizgilerle çevrili ev resimleri ailenin dış dünyaya kapalı olduğunu ve çocuğun insanlara güvenmediğini belirtir. Sade boyanmamış özentisiz çizilen ev yorumlamada çocuğun dış dünyaya karşı ilgisiz olduğunu yansıtır. Evin arkasının çizilmesi ve zeminin detaylı çizilmesi güvensizliği temsil eder. Ev resimlerinde kapının çizilmemiş olması kişilerarası iletişimden uzak olduğunu, kapının büyük çizilmesi ise insanlara gereğinden fazla güven göstergesidir. Ev resimlerindeki aşırı büyük çatı ise donukluğu ve kaygı yoğunluğunu temsil eder(Dilci, 2014).

Çocuğun bilinçaltında evin çevresinde bir anlamı- yorumu vardır. Çocuğunu önemseyen ailelerin evlerinin önünde çocuk parkları bulunur, ayrıca mutlu, neşeli bir ailenin evlerinin etrafında ağaçlar, kuşlar, hayvanlar, çiçekler yer alır. Çiçekler ise güzelliğin sevginin sembolleridir. Mutsuz temalarda çiçekler pek görülmez, çiçek çocuk için mutluluk sembolüdür(Malchiodi, 2013).

Resim 20:7yaş/Erkek Örnek Ev Çizimi

Resim 21: 10 Yaş Kız Örnek Ev Çizimi

1.7. Çocuk Resimlerinde Aile Olgusu Ve Kişilerarası İlişkiler

1.7.1. Çocukların Ailelerini Çizdiği Resimler

Aile resimleri çocukların kişilerarası ilişkilerini yansıttığı en önemli ilk adımlardan birisidir. Çocuklarla yapılan çalışmalarda aile kişilerini anlayabilmek terapistik süreçte önemli olduğundan çocuklarla çalışmalarda aile resimlerini çizdirmek yaygın olarak kullanılan teknikler arasındadır. Genel değerlendirmenin en önemli parçası olarak kullanılan teknikler arasındadır. Genel değerlendirmenin en önemli parçası olarak sık sık kullanılan aile resimlerinin çocukların yalnızca kendileri ve ailedeki sistemleri, sınırları nasıl algıladıklarını yansıttığı görülmektedir(Akkapulu, 2010).

Çocuklar aile çizimlerini yaparken duygu ve davranışlarını simgeleyen özellikleri bilinçdışı bir şekilde ifade ederler. Çocuk aile içerisinde kendisini nasıl yorumladığını, algıladığını yansıtır. Örneğin kendisini reddedilmiş olarak hisseden çocuk, kendisini resim içerisinde gruptan ayrı bir yere çizebilir. Ailesiyle arasına ayırıcı öğeler koyan çocuk kendini aileden soyutluyordur. Çocuğun yakın hissettiği, değer verdiği ebeveyn olduğundan büyük çizilir (Leo, 1983).

Çocuk, sosyalleşme sürecinde çevresindekilerle ve ebeveynleriyle sürekli etkileşim kurar. Yaşadıkları ilişkileri ve düşünceleri bu etkileşimlerin sonuçları çocuğun resmine yansır. Çocuk çizimlerinde aile resimlerin çocukları değerlendirmek kullanımı yaklaşık 1930'lu yıllardan beri devam eder. Appel 1931 yılında ve 1942 yılında Wolff ilk kez aile resimlerini inceleyerek, çocukların kişililer arası ilişkilerini kavramada yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların resimlerinde hem anne babalarıyla ilişkilerini, kardeş ilişkileriyle ilgili derin duygularını hem de ev koşullarıyla ilgili ailesinin dinamiklerini resmettikleri görülmüştür (Malchiodi, 2013).

Çocukların yansıttıkları aile resimleri değerlendirilirken resimlerdeki figürlerin sırası kişilerin boyutları, sayfadaki konumlandırma, vücut oranları, kim kimin yanında veya uzağında, kim kime doğru bakıyor gibi çizim özellikleri değerlendirilir.

Çocukların resimlerinde aile bireylerinin çiziliş sırası çok çok önemlidir. Aile içerisindeki etkileşimleri, en yakın ilişki nesnelere çocuğun nasıl algıladığını aile içerisinde çocuğun kendisini nasıl gördüğünü bize gösteren sayfanın sol tarafına ilk olarak çizilen kişi değer verdiği ve yakın bulduğu kişi olabilmekle birlikte,

çatışma yaşadığı kişi de olabilir. Dikey çizilen insan figürleri sayfanın solunda yer alıyorsa bağımlı bir yapı söz konusu olabilir, Türk çocuklarının resimlerinde genellikle anne figürü sol tarafta baba ise sağ tarafta yer alıyor, bunun sebebi olarak babanın evin dışarıya açılan kişisi olduğunu söyleyebiliriz. Machover'a göre insan figürlerini resmin sol tarafına yerleştirmek benmerkezci kişiliği göstermekte Sayfanın sağ tarafına çizilenlerin gelecekle bağlantılı kendisine hedef belirlemeyle ilgili olduğu görülmektedir. Çocuk kendisini sağ tarafa çiziyorsa progrese olmaya arzusu vardır, bireyselleşmeye arzusu vardır, gelişmeye açıktır (Malchiodi, 2013).

Çocuklar gördüklerini değil düşündüklerini resmederler. Çocuklar aile içerisinde güçlü bulunduğu ve özdeşim kurduğu kişiyi büyük göze çarpacak şekilde resmeder. Bazı çocuklar kendilerini daha büyük çizer bunun sebebi bu çocukların ebeveynleri tarafından bireyselliklerinin desteklenmemesidir. Çok küçük çizilen aile bireyleri ise çocuğun önemsemediği, varlığından rahatsızlık duyduğu kişiler olabilir. Çizimlerde bulunmayan kişiler ise çoğunlukla çocuğun çatışma yaşadığı yakınlaşmakta problem duyduğu kişiler genellikle de kardeşi olmaktadır.

Aile bireyleri birbirlerine yakın ve tensel temas içinde çizilmişse aile bireylerinin yakın ilişki ve paylaşım içinde olduğunu belirtir. Birbirinden uzak ve ayrı çizilen kişilerin arasında çatışma yaşandığı ve bir bütünlük sağlanamadığı düşünülebilir. Ailesinden uzakta çizilen kişilerin sayfanın hangi yönünde olduğu ve hangi tarafa baktıkları dikkatle alınmalıdır. Genellikle çocuğun sayfanın sol tarafına bakarken çizdiği kişiler arasında bağlılık görülür. Sayfanın sağ tarafına bakarken çizdiği kişilerin aileden uzaklaşma, bireysellik kazanma ihtiyacı içinde olduğu belirtilir. Bu tür çizimlere çoğunlukla ergenlik döneminde sıklıkla rastlanmaktadır (Savaş, 2015).

Burn's un yaptığı bir araştırmada babayı aile çizim resminde çocuğa bakarken çizilmesi, çocuğun sosyal olgunluğunun daha fazla olduğunun göstergesi olduğu tespit edilmiştir. Çocuk aile içerisinde otorite olarak algıladığı ve bazende güçlenmesini istediği kişiyi büyük ve fark edilebilir şekilde çizebilir (Burns, 1972).

Çocuklar kendi anne ve babalarını, akrabalarını, kardeşlerini kendi özel merceklerinden görürler, hayatlarındaki önemli bireyleri resmederek kişisel algılarını yansıtabilir ve onlarla ilgili düşüncelerini inanışlarını iletirler, kendilerinin ve aile üyelerinin resimlerini çizmek çocuklara kişilerarası perspektiflerini yansıtan kolay bir yoldur. Çocuk ve aile resimlerinin uygun şekilde kullanımları ve özenle

incelenmesi çocukların aile yaşamları ayrıca sosyal destek ve bağlanma alanlarındaki duygularını anlamada yardımcı olabildiği görülmektedir (Malchiodi, 2013) .

Resim 22: 11 Yaş Aile Çizim Örneği

Resim 23: 10 Yaş aile Çizim Örneği

1.7.2. Çocuk Resimlerinde Aile Bireylerinin Çiziliş Sırası ve Konumları

Çocuk resimlerinde aile bireylerinin çiziliş sırası önemlidir. Çocuğun çizdiği ilk kişi ya aile içerisinde yakın olduğu, özdeşim kurduğu ve değer verdiği kişi ya da aile içerisinde en fazla çatışma yaşadığı, yakınlaşmak da güçlük çektiği kişi olabilir (Saydam,2015).

Aile bireylerinin konumları aile içi ilişkiler hakkında önemli ipuçları verir. Birbirine yakın ve tensel temas içerisinde dokunarak çizilmişse, aile bireylerinin yakın bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Birbirinden ayrı ve uzak çizilen bireylerin bir bütünlük sağlayamadığı aile içerisinde çocuğun bu kişilerle iletişim kopukluğu yaşadığı düşünülmektedir. Aile arasındaki mesafeli çizilen bu kişilerin hangi tarafa baktıkları dikkate alınır. Genellikle çocuğun sayfanın sol tarafına bakarken çizdiği kişiler arasında bağlılık görülür, sayfanın sağ tarafına bakarken çizdiği kişilerin ise aileden uzaklaşma ve bireysellik kazanma ihtiyacı içerisinde oldukları belirtilir. Aile bireylerinin özellikle de babanın çocuğa karşı duruşu önemlidir, çocuğun sosyal benlik algısı üzerinde etkilidir (Yavuzer, 2016) .

Çocuk resimlerindeki insan figürlerinin ve ebeveynlerin yerleştirilme şekilleri resimleri yorumlama açısından önemlidir. Çocuklar kendilerinin günlük yaşamlarında güvende hissettiği kişilere yakın çizerler. Aile çizimlerinde bireyler arasındaki uzaklık yakınlık mesafesi, diğer klinik verilerle beraber aile bireyleri arasındaki duygusal mesafeye ilgili olduğu bulunmuştur (Weinsten,1968). Yapılan başka bir araştırmada üvey anne baba veya kardeşli çekirdek ailelerden gelen çocukların çizimlerinde duygusal ve davranışsal öğelerin ailelerden gelen çocukların çizimlerinde duygusal ve davranışsal öğelerin dışında sadece biyolojik bağın yeterli olduğu bulunmuştur. Çocukların çizimlerinde üvey ebeveynlerin biyolojik ebeveynlerine göre daha az yer aldığı görülmüştür (Sayıl, 2004).

Resim 24: Aile Bireylerinin Çiziliş Sırasına Göre Örnek Resim/ 10 yaş

Resim 25: Aile Bireylerinin Çiziliş Sırasına Örnek Resim/ 12 Yaş Örnek Çizim

1.7.3. Çocuk Resimlerine Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığının Yansıması

Kardeş kavgaları en mutlu evlerde bile ebeveynleri her gün uğraştıran bir sorun haline gelebilir. Çocukluk döneminde kardeş ilişkileri çok fazla önemlidir. Kardeş ilişkisi bireylerin yaşamlarındaki en uzun süreli ilişkidir. Kardeşler arasında sevgi kadar nefret bazen de kin duyguları söz konusudur. Bu duygu kardeşler arasındaki ilişkiyi açıklayabilecek önemli bir kavramdır. Kardeşler arasında olumlu ilişkiler kurulabilmesi ebeveynlerin büyük çabaları ile mümkün olabilmektedir. Kardeş ilişkileri ileriki yaşlarda ki yaşantılarını etkilediğinden çocuk gelişiminde büyük önem taşır, çocuklarına dengeli ve tutarlı davranabilen ebeveynler çocukların diğer insanlarla dengeli ilişkiler kurmasına katkı sağlarlar (Yüksel M. Y., 2015).

Yeni bir kardeşin gelmesi her şeyden önce eve yeni bir bireyin katılması demektir. Bu yeni kardeş evdeki dengeleri değiştirerek çocuk tarafından rakip olarak algılanır. Yeni kardeşin çocuk tarafından rakip olarak algılanması doğaldır yeni bebeğin dünyaya gelişi ile telaş ve sevinç yaşayan aile bireyleri özellikle ilk zamanlar başka bir çocukları olduklarını unutabilirler. Çocuklar ise neler olup bittiğini izleyerek kendisinin de var olduğunu ispatlama çabası ile farklı davranışlar sergileyebilirler (Öztürk, 1994).

Çocuklar resimlerinde aile içerisinde özdeşim kurdukları, kendilerine daha yakın hissettikleri kişiyi ilk bakışta göze çarpacak şekilde çizerek yansıtır. Resimlerde çok küçük veya en son çizilen aile bireyleri önemsenmeyen, varlığının rahatsızlık verdiği kişiler olabilmektedir. Çocuk resimlerindeki hiç yer verilmeyen aile bireyi ise çocukların kıskandığı, çatışma yaşadıkları kardeşlerinin olduğu belirtilir (Sayıl, 2004).

Çocuklar ev içerisinde mutlu oldukları kişileri resimlerinde yansıtır. Aile içerisinde çatıştığı kişileri çocuk değişik şekillerde çizimlerinde gösterir. Bazı durumlarda küçük çizilerek sayfanın en arka bölümlerinde yansıtılabilir. Bazen ise çocuk bu kişilerin kollarını, bacaklarını ve diğer bazı uzuvlarını eksik ve anlaşılmasız şekillerde belirtebilir.

Çocuklar anne babalarını, kardeşlerinin kendi özel merceklerinden görürler, yaşamlarındaki önemli kişileri yansıtarak kişisel algılamalarını ifade ederler. Çocuk kardeş kıskançlığı veya kardeş çatışması yaşadığı durumlarda kardeşinin bir

karalamayla arka planda minicik resmedebildiği gibi resimde hiç göstermeyerek hiç çizmemiş şekillerde de yansıttığı görülmektedir (Davido, 2012).

Çocuğun aile bireylerinden birisini aile resmi içerisinde yansıtmaması çocuğun bilinçli veya bilinçsiz olarak istemediği anlamına gelir. Çoğunlukla çizmediği bu kişi çocuğun kardeşi olabilmektedir. Çocuklar yaşamlarının belli bir dönemlerinde kardeş kıskançlığı yaşarlar.

1.7.4. Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Resimlerinin Yansıtılması:

Boşanma çocuğun içinde yaşadığı çekirdek aile yapısının parçalanmasıdır. Ailelerin parçalanmasında yetişkinler gibi çocuklarda çeşitli duygusal tepkiler gösterirler. Çocuğun yaşamında karşılaşılabileceği en zor deneyimlerinden biri ebeveynlerinin boşanmasıdır. Anne babanın çocuğa bu süreçte duygularını ifade etmesine izin vermeleri gerekir. Çocuğun gösterdiği tepkilere ebeveynler kızgınlıkla ya da kendi üzüntülerini öne çıkararak cevap vermelerini çocuğun duygularına engel olmalarına neden olur. Çocuklar genellikle boşanma nedenleri olarak kendilerini görürler (Öztürk, 1994).

Parçalanmış aile ortamı farklı yaş grubundaki çocuklarıdağişik biçimlerde etkiler. Boşanmış aileden gelen çocuklar, çizimlerde buldukları ortamda mutsuzluklarını, özlemlerini aktarırlar. Çizdikleri aile resimlerinde yaşadıkları duygusal durumu çok iyi yansıtır. Parçalanmış aileden gelen çocukların resimleri incelendiğinde çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyni çocukla birlikte yansıtması, ikiye ayrılmış nesnelere, siyah rengin fazla kullanımı ve ikişer çizimler görülmekte bazı durumlarda ise anne babasını birlikte çizerek anne babasına sarılan çocuklar resimlerinde yansıtır. Çocuklar resimlerinde aile figürleri bir arada çizip çiçekler, kuşlar yansıtılarak her şeyin mutlu olduğunu belirtirler. Çizimlerinde eve gösterilen özen çocuğun eve olan sevgisini bağlılığı ve birlikteliğin göstergesidir. Evle ilgili ve ailesiyle ilgili detayların resmedilmesi onun için önemli olduğu kanısını uyandırır.

Anne babası boşanmış çocuklar, çizdikleri resimlerde yaşadığı mutsuzlukları ve/veya özlemini çektikleri aile resimlerini yansıtır. Anne- baba ayrılıkları çocuğun yaşına ve gelişimine göre farklı tepkilere neden olmaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocuklarda genelde kendi yaş grubunun altında davranışlar, aşırı ilgi veya yardım isteği oldukça fazla ön plana çıkar. Bu durumlar dışında, çocukta suçluluk duygusu, özgüven eksikliği, depresyon, öğrenme bozukluğu gibi süreçlerde görülebilmektedir.

BÖLÜM 2

2. AMAÇ VE HİPOTEZLER

2.1. Amaç:

Çocuklar bize çizdikleri resimlerle adeta kendilerini ve iç dünyalarını yansıtır, duygularını aktarırlar. Çizdikleri resimler çocukların iç dünyalarını yansıtırken; onların kişilerarası ilişkilerini, kırgınlıklarını, korkularını, endişelerini, duygusal problemlerini ortaya çıkartarak bizim onları anlamamızı sağlar. Çocuğun çizmiş olduğu her bir çizgi, kullandığı her bir renk, her bir obje onun duygu durumu ve ruh hali hakkında bizlere bilgi verir. (Yavuzer,2016) .

Bu çalışmanın amacı çocuk çizimlerinden elde edilen verilerle ruh sağlığı değişkenleri arasındaki olası ilişkiyi aydınlatarak, uzman görüşmesi öncesinde çocukların resimleri aracılığıyla verdiği mesajların yorumlanmasına destek olmaktır. Bu doğrultuda Türkiye de yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmacıların çocuk resimleri incelemelerinde daha çok çocukların hastane algılarına odaklanıldığı (Taş, 2006), (Cihangir, N.,Kılıçarslan Törüner, 2007), (Beytut, Bolışık, Solak 2009).görülür.(Cihangir, 2007). (Beytut D. Ş, 2009). Ayrıca Türk literatüründeki araştırmalarda çocuk resimlerinde aile olgusu ve aile ilişkileri üzerine çalışmalar yapıldığı vurgulanmaktadır. (Doğru, 2006), (Akgün, 2015). Bu çalışmalara ek olarak Türk literatüründe çocukların çizimlerinde şiddeti nasıl algıladıkları belirlenmek üzere araştırma yapılmıştır (Yurtal F., 2008). Dünya literatüründeki çalışmalara bakıldığında birçok çalışma çocukların çizimlerinde hastane ve hastalıklarıyla olan ilişkilerini incelemiştir (Wilson, M.,Megel, M., Enenbach, L., Carlson, K. 2010; Rollins, J. A. 2005; Kortessluoma, R.L.,Punamaki, R. L., Nikkonen, M. 2008.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde ise literatürde direkt olarak çocuk çizimlerinden alınan mesajlarla ruh sağlığı arasındaki ilişkilere odaklanan sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bu alandaki çalışmaların çoğunlukla çocukların çizimlerinde hastane ve hastalıklarıyla olan ilişkilerine ve ayrıca aile

ilişkilerinin incelenmesine yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı literatürdeki bu eksikliği gidermek ve bu alanda yapılacak yeni çalışmalara bir ışık tutmak olacaktır.

2.2. Hipotezler:

- 1- Çocukların çizdikleri resimler duygu durumlarının anlamlı bir yordayıcısı olarak kabul edilebilir. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir:
 - a. 9-12 Yaş arası çocukların çizimlerinde rastlanan ve depresyon belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar ile Kovacs Depresyon Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmaktadır.
 - b. 9-12 Yaş arası çocukların çizimlerinde rastlanan ve düşük özsaygı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar ile Coopersmith Özsaygı Envanterinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmaktadır.
 - c. 9-12 Yaş arası çocukların çizimlerinde rastlanan ve kaygı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar ile Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmaktadır.
- 2- Katılımcıların ruh sağlığı düzeyleri sosyo demografik özelliklerine göre anlamlı olarak farklılaşacaktır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir;
 - a. Katılımcıların Kovacs Depresyon Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamaları cinsiyet, kardeş sayısı, annenin ve babanın öğrenimi, öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türü, ailenin gelir düzeyleri ve yaş gibi sosyo demografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılaşacaktır.
 - b. Katılımcıların Coopersmith Özsaygı Envanteri'nden elde ettikleri puan ortalamaları cinsiyet, kardeş sayısı, annenin ve babanın öğrenimi, öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türü, ailenin gelir düzeyleri ve yaş gibi sosyo demografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılaşacaktır.
 - c. Katılımcıların Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamaları cinsiyet, kardeş sayısı, annenin ve babanın öğrenimi, öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türü, ailenin gelir düzeyleri ve yaş gibi sosyo demografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılaşacaktır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Araştırmada 18 yaşından küçük katılımcılar ile çalışılacağı için ilk olarak katılımcıların velilerinden "Veli Bilgilendirme ve Onay Formu" ile çocuklarının araştırmaya katılmasına onay verdiğine dair izin alınmıştır. İzin alındığı takdirde katılımcılardan da "Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu" ile rızası alındıktan sonra araştırma ölçekleri katılımcılara verilmiştir. Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından rehber öğretmen ve çocuklarla bireysel görüşme ile doldurularak, uygulama sürecinde, öğrencilerden bir insan resmi yapmaları ve bir aile çiz testinin yönergesi verilerek bir aile resmi çizmeleri istenmiştir.

3.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini İstanbul'daki Milli Eğitime bağlı ilk ve ortaokullarda okuyan 9-12 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Farklı yaş gruplarından kızlı erkekli olmak üzere uygun örneklem yoluyla 120 katılımcı seçilmiştir.

İçleme Kriterleri

9-12 yaş aralığında olmak,

Herhangi bir gelişimsel bozukluğun görülmemiş olması.

Dışlama Kriterleri

DSM V ölçütlerine göre her hangi bir psikiyatrik tanı almış olmak ve psikiyatrik tedavi sürecinde kullanılan her hangi bir ilaç kullanıyor olmak.

3.1.1 Katılımcı Verilerinin Toplanması

Milli Eğitim Bakanlığında alınan onayın ardından onayın ardından Kartal Özel Ahmet Şimşek Koleji, Kartal Doğa okulları ve çeşitli devlet okullarının rehberlik birimleriyle görüşülmüş okullardan alınan izinle katılımcılara ulaşılmıştır.

İzinler alındıktan sonra çocuklarla bireysel olarak görüşmeler yapılmış, Ölçekler her bir öğrenciye tek tek uygulanmış öğrencilerin verilen yönergelerle bir insan ve bir aile resmi çizimleri istenmiştir.

Çocuklar ile çalışmaya başlamadan önce ailelerinden gerekli izinler alınmıştır. Çocuklarla uygulama sürecinde çocuklardan bir insan resmi çizimleri ve bir aile resmi çizimleri istenmiştir.

Çocukların resimlerini yaparken tamamen eşit malzemeler kullanmaları sağlanmış, pastel boya, kuru boya, A4 kâğıt ve silgi verilmiştir. Bir insan çizimleri ve aile çizimlerine ait yönergeler her çocuğa araştırmacı tarafından bireysel olarak verilmiştir. Çocuklardan bir tane insan resmi yapmaları istenerek testin yönergeleri sunulmuştur, Çocuklara kimi çizmek istedikleri konusunda tamamen özgür oldukları, kimi isterlerse çizebilecekleri bilgisi verilmiştir. İnsan çizimlerinin arkasından ise çocuklardan bir aile resmi çizimleri istenmiştir. Çizimler bittikten sonra çocuklarla birlikte Coopersmith ÖzsaygıEnvanteri (Coopersmith Self Esteem Inventory), Çocuk Depresyon Ölçeği(ÇDÖ) ve Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçekleri doldurulmuştur.

3.1.2 Katılımcıların Demografik Özellikleri

9-12 yaş aralığında kız çocuk ve erkek çocuk olmak üzere toplamda 120 katılımcının yer aldığı bu çalışmaya ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1'deki veriler incelendiğinde, katılımcıların %53,3'ünü kız çocuklarının (n=64), %46,7'sini de erkek çocukların (n=56) oluşturduğu görülmektedir.

Katılımcıların kardeş sayısına bakıldığında araştırmaya katılan çocukların %27,5'inin (n=33) kardeşi yokken, %33,3'ünün (n=40) bir kardeşi, %26,7'sinin (n=32) iki kardeşi, %10,8'inin (n=13) üç kardeşi, %1,7'sinin (n=2) dört kardeşi kardeşi bulunmaktadır. Diğer yandan katılımcıların %55,8'inin (n=67) birinci çocuk olarak dünyaya geldiği, %37,5'inin (n=45) ikinci çocuk olarak dünyaya geldiği, %5,0'unun (n=6) üçüncü çocuk olarak dünyaya geldiği bilinmektedir.

Katılımcıların göre okul başarıları incelendiğinde ise %8,3'ünün (n=10) başarı düzeyinin düşük olduğu, %35,0'ının (n=42) başarı düzeyinin orta olarak değerlendirildiği ve %56,7 (n=107) başarı düzeyinin ise iyi olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Aile eğitim düzeyine bakıldığında katılımcıların %9,2'sinin (n=11) annelerinin okuryazar olduğu, %12,5'inin (n=15) ortaokul mezunu olduğu, %45,8'inin (n=55) lise mezunu olduğu ve %32,5'inin (n=55) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların babalarının eğitim düzeyine bakıldığında %5,8'inin (n=7) okuryazar olduğu, %5,0'ının (n=6) ortaokul mezunu olduğu, %31,7'sinin (n=38) lise mezunu olduğu ve %55,8'inin (n=67) üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Katılımcıların ailelerinin sosyoekonomik durumunun da incelendiği bu çalışmada aile geliri aylık olarak 1000TL ile 2000 TL arasında bir aileye sahip olan çocukların oranı %10,0 iken (n=12), gelir düzeyi 2000 ile 5000TL arasında bir aileye sahip olan çocukların oranı %38,3'.(n=46) ve 5000 Tl üzeri gelir düzeyine sahip bir ailede büyüyen çocukların oranı ise %51,7 (n=62) olmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik bilgiler	N	Yüzde
Cinsiyet		
Kız	64	53.3
Erkek	56	46.7
Kardeş Sayısı	N	Yüzde
0	33	27.5
1	40	33.3
2	32	26.7
3	13	10.8
4	2	1.7
Doğum Sırası	N	Yüzde
1	67	55.8
2	45	37.5
3	6	5.0
Okul Türü	N	Yüzde
Devlet	55	45.8
Özel	65	52.5
Okul Başarısı	N	Yüzde
Düşük	10	8.3
Orta	42	35.0
İyi	68	56.7
Ebeveynlerin Durumu	N	Yüzde
Öz	118	98.3
Biri Üvey	2	.8

Ebeveynlerin hayatta olma durumu	N	Yüzde
İkisi hayatta	119	99.2
Biri değil	1	.8

Anne Öğrenim	N	Yüzde
Okuryazar	11	9.2
Ortaokul	15	12.5
Lise	55	45.8
Üniversite	39	32.5

Baba Öğrenim	N	Yüzde
Okuryazar	7	5.8
Ortaokul	6	5.0
Lise	38	31.7
Üniversite	67	55.8

Ailenin Ekonomik Durumu	N	Yüzde
1000-2000	12	10.0
2000-5000	46	38.3
5000 ve üzeri	62	51.7

3.2. Veri Toplama Araçları

3.2.1. Demografik Bilgi Formu

Bilgi formu, katılımcılara ilişkin çeşitli sosyo demografik bilgilere ulaşmak amacıyla hazırlanarak, formdan elde edilen demografik bileşenlerin çalışmanın olası sonuçları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Bu formda çocuklara ait demografik özellikleri belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Demografik bilgi formu içinde sırasıyla; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, katılımcıların kaçınıcı çocuk oldukları, okula gidip gitmedikleri, okul başarı durumu, katılımcıların kimlerle yaşadığı, anne ve babalarının hayatta olup olmadığı, ailelerinin eğitimleri ve çalışma durumları, gelir düzeyleri, çocuktaki psikiyatrik tanı ve tedavi süreçleri sorgulanmıştır.

3.2.2. Coopersmith Özsaygı Envanteri (Coopersmith Self Esteem Inventory)

Coopersmith ÖzsaygıEnvanteri (Coopersmith Self Esteem Inventory), bir kişinin sosyal, akademik, ailesel ve bireysel hayatında kendisi hakkındaki düşüncelerini ölçmek üzere geliştirilmiştir. Çocuklar ve yetişkinler olmak üzere iki ayrı formu vardır. Coopersmith ÖzsaygıEnvanteri toplam 58 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca envanterin kısa formu da bulunmaktadır. Bu kısa form genel özsaygıyı ölçmektedir(Pişkin, 1996) .

Ölçeğin Türk çocuklarına uyarlanması çalışmaları Güçray'ın (1989) aktardığına göre ilk olarak Onur (1980) tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, Güçray'ın (1989) yaptığı uyarlama çalışmasında, psikoloji yüksek lisansına sahip ve iyi derecede İngilizce bilen üç uzman Onur'ın (1980) çevirisiyle İngilizce aslını birlikte incelemişler ve alternatif cümleler önermişlerdir. Coopersmith Özsaygı Envanterinin son olarak Türkçeye uyarlanması Pişkin (1996) tarafından yapılmıştır. Coopersmith ÖzsaygıEnvanterinin güvenilirlik katsayısı. 70 olarak tespit edilmiştir(Coopersmith, 1991 Akt. Sezer, 2001).

Bu çalışma kapsamında yapılan geçerlilik güvenilirlik analizlerine göre . Coopersmith ÖzsaygıEnvanterinin 120 kişilik örneklem üzerinde çalışılmış Cronbach Alfa Katsayısı .89 olarak bulunmuştur.

3.2.3. Çocuk Depresyon Ölçeği(ÇDÖ)

“Çocuk Depresyon Ölçeği” Kovacs tarafından Beck Depresyon Ölçeği temel alınarak geliştirilmiştir. Türkçeye Belma Öy tarafından uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin orijinal ismi “Children Depression Inventory (CDI)” olarak bilinmektedir. 27 maddeden oluşan bu ölçekte 3'lü likert tipi cevaplandırma sistemi kullanılmış, cevaplanan sorular depresif belirtilerin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 ile puanlanmaktadır.

Kovacs (1981) tarafından hazırlanmış olan Çocuk Depresyon Ölçeği, İlköğretim birinci sınıftan yaşından itibaren 17 yaşa kadar uygulanabilir. Ölçek toplamda 27 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçekte 3'lü likert tipi cevaplandırma sistemi kullanılmakta, cevaplanan sorular depresif belirtilerin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 ile puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen puan 0-54 arasında değişirken, kesme puanı 19 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin puanlamaları yapılırken B-E-G-H-İ-J-L-N-O-P-Ş-Ü-V maddelerine verilen puanlar tersine çevrilerek puanlanır.

Kovacs tarafından yapılan güvenilirlik çalışmalarında iç tutarlılık katsayısı 0.86, güvenilirlik katsayısı ise 0.72 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye’de Öy (1991) tarafından 9-14 yaş arası 380 öğrenciye okullarda yapılan test güvenirligi çalışmasında ise güvenilirlik katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur. (Türk Psikiyatri Dergisi, 2: (2) 1991, 132-136). Literatüre bakıldığında ölçeğin Türkçe ’ye kazandırılması sürecinde güvenilirlik analizini 9 yaş ile 14 yaş 7 ay arasında yaşları değişen katılımcılarla gerçekleştirdiği bilinmektedir (Öy,1991) . Bu çalışma kapsamında yapılan geçerlilik güvenilirlik analizlerine göre. Çocuk Depresyon Ölçeğinin 120 kişilik örneklem üzerinde çalışılmış Cronbach Alfa Katsayısı .77 olarak bulunmuştur.

3.2.4. Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği:

Spielberger tarafından “Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği” 1973 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama, geçerlilik güvenilirlik çalışması H. Şeniz Özusta tarafından yapılmıştır. Sürekli Kaygı Ölçeği yirmi maddeden oluşarak çocuktan kendisini nasıl hissettiğini değerlendirmek için ilgili üç seçenektan birini seçmeleri istenir. Gerginlik, sinirlilik, telaş, tedirginlik gibi geçici kaygı durumlarının değerlendirilmesini amaçlayan bu ölçek yirmi maddeden oluşmaktadır.Bu ölçekten alınabilecek en düşük toplam puan 20 en yüksek toplam puan ise 60’tır.

Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinin, Durumluk Kaygı Bölümünde çocuklardan içinde oldukları durum, o anda çocukların kendilerini nasıl hissettiklerinin değerlendirmeleri ile ilgili üç seçenektan birini işaretlemeleri istenir. Yirmi maddeden oluşan bu ölçekte gerginlik, sinirlilik telaş gibi durumluk kaygıyla ilişkili durumların değerlendirilmesi amaçlanır.

ÇDSKE’de Durumluk Kaygı Ölçeğinin Cronbach Alfa Katsayısı 82, Sürekli Kaygı ölçeğinin ise 81 olarak bulunmuştur (Özusta, 1995).Bu çalışma kapsamında yapılan geçerlilik güvenilirlik analizlerine göre. Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinin 120 kişilik örneklem üzerinde çalışılmış Sürekli Kaygı alt ölçeğinin Cronbach Alfa Katsayısı. 85 olarak, Durumluk Kaygı alt ölçeğinin Cronbach Alfa Katsayısı ise . 85 olarak bulunmuştur.

3.2.5. Çocuk Çizimlerinin Elde Edilmesi

Birinci aşamada çocuklardan bir insan çizmelerini ve hemen ardından ilk çizimleri bitirdikten sonra da bir aile resmi çizmeleri istenmiştir. Çocukların

çizdikleri resimlerin yorumları aşağıda gösterildiği şekilde yapılmıştır. Bu aşamada 9-12 yaş grubu çocuklar sınıf ortamında birebir görüşmeler yapılarak, öğrencilerin öncelikle bir insan resmi çizmeleri istenmiş hemen ardından da bir aile resmi çizmeleri beklenmiştir. Çocuklar uygulama sırasında renkli boya kalemleri, kurşun kalem ve silgi kullanabilmişlerdir. Çocukların çizdikleri resimlerin yorumlanması ise bir sonraki bölümde ayrıntıyla açıklanmaktadır. Çizimlerin yorumunda resmin boyutu, sayfadaki konumu, oran orantı, çizim şekli ve insan figürünün uzuvlarının çizim sırası, büyüklüğü- küçüklüğü göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır.

3.3. Ruh Sağlığı Değişkenlerinin Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması

Çocuk resimlerinin değerlendirilmesinde kullanılan kodlama listesi için literatür verilerinden yararlanılmıştır(Akcapulu, 2010; Çankırlı A. , 2011; Yavuzer H., 2016) Diğer yandan araştırma sürecinden çocuk çizimlerinden elde edilen ipuçlarının değerlendirilmesi sürecinde güvenilirliğin sağlanması adına araştırma sürecinde 3 uzman psikologdan yardım alınmıştır. Bu aradaki amaç araştırmacının objektif değerlendirme beceresinin güvenilirliğini test etmek olmuştur.

Gözlemci güvenilirliğinin test edildiği bu süreçte, araştırmadan elde edilen veriler arasından rastgele 5 çizim seçilmiş ve bu çizimler 3 farklı klinik psikolog tarafından araştırmada kullanılan kriterlere göre tekrar değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucu araştırmacı ve gözlemcilerin çizimlerden elde ettikleri ipuçları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüş ve bun bağlı olarak çocuk çizimlerinin güvenilir bir şekilde değerlendirildiği düşünülerek araştırma sürecine devam edilmiştir. Aşağıdaki bölümde çocuk çizimlerinde anksiyete, depresyon ve özsaygıya dair yapılan puanlamalarla oluşturulan puanlama sistemi açıklanmıştır.

3.3.1. Anksiyetenin Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması:

Araştırmada çocuk resimlerindeki Anksiyete ipuçlarına dair değişkenler literatürdeki bilgiler temel alınarak değerlendirilmiştir Çocuk çizimlerinde büyük çizilen kulaklar, başkalarının kendileri hakkında konuştuklarını düşünen kaygılı çocuklarda görülür. Kesik kesik çizilen resimler, kâğıda iz bırakan kalın çizimler çocuk resimlerinde kaygıyı gösterir.(Yavuzer, 2016)

Çizimlerde mat ve kırmızı renklerin fazla kullanılması, kırmızı rengin fazlaca kullanılması kaygının belirtileri arasında gösterilebilir. Resimlerde silginin fazla kullanılması yüksek kaygıyı simgeler ayrıca resimlerde çok fazla ayrıntı verilmesi kaygıyı gösterir(Halimatov, 2016).

Bu çalışma kapsamında çocuk çizimlerindeki kaygı unsurları değerlendirilirken Yavuzer (2016) ve Halmatov 'un (2016) betimlemeleri göz önünde bulundurulmuş, katılımcıların çizdikleri resimlerdeki kaygı puanlanması aşağıdaki kriterler dikkate alınarak yapılmıştır:

- Çocuk çizimlerinde bastırılarak çizilen her figür için 1 kaygı puanı verilmiştir. Yukarıda da özetlendiği gibi bastırılarak çizilen resimler çocuklarda kaygıyı gösterir (Yavuzer, 2016)
- Çizimlerde kırmızı rengin her kullanımı için 1 kaygı puanı verilmiştir. (Halmatov, 2016).
- Büyük çizilen her kulak için 1 kaygı puanı ayrıca abartılarak çizilen her bir kulak için 1 düşük özsayı puanı olarak verilmiştir (Yavuzer, 2016).
- Çizimlerde kesik kesik çizilen her figür 1 kaygı puanı ile puanlanmıştır. Kesik kesik çizimler çocuğun düşük özsayı ve depresif durumunu da belirttiğinden hem kaygı hem düşük özsayı hem de depresyon puanları olarak puanlanmıştır. Daha öncede belirtildiği üzere kesik kesik çizilen resimler çocuk çizimlerinde kaygının fazla olduğunu gösterir (Yavuzer, 2016).
- Çocuk resimlerinde silginin fazlaca kullanılması yüksek kaygıyı simgeler (Halmatov, 2015). Çizimlerdeki her silgi kullanımı için 1 kaygı puanı verilmiş ayrıca resimde çok fazla silgi kullanılması 1 düşük özsayı olarak da puanlanmıştır.
- Çocuk çizimlerinde fazladan verilen her ayrıntı 1 kaygı puanı olarak puanlanmıştır, örneğin aile resmi çizmesi beklenirken çocuk bir ev içinde aile resmi çiziyor veya çizdiği figürlerde çok fazla detay kullanıyorsa çizdiği her fazladan parça için bir kaygı puanı verilmiştir. (Halmatov, 2016).

3.3.2. Depresyonun Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması:

Araştırmada çocuk resimlerindeki Depresyon ipuçlarına dair değişkenler literatürdeki bilgiler temel alınarak değerlendirilmiştir Çocuk çizimlerindeki abartılı çizimler çocuğun hayallerini, yargılarını ve duygusal tepkilerini sembolize eder. Siyah renk çocuklardan karamsarlığı ve depresif bulguları gösterir. İnsan çizimlerinde göz yuvarlağının içine göz bebeği çizemeyen çocuğun kişiliğinin farkında olmadığı, duygusal yönden geri kaldığını ve iç dünyasının boş olduğu

söylenbilir. Normalden büyük çizilen kafa insanlarla ilişki kurmakta zorluk çeken, içe kapanmaya eğilimli çocuklardan görülür (Çankırlı, 2011).

Venger'in araştırmalarına göre koyu kahverengi, siyah ve gri renklerin kullanılması genellikle depresif durum belirtisidir. Kırmızı renk diğer koyu tonlarla kullanılıyorsa depresif belirtilerin habercisidir. Lacivert ve mor renklerin de aynı şekilde düşük duygudurum belirtisidir. Çocuk resimlerinde diğer renk seçenekleri olduğu halde sadece 2-3 renk kullanıyorsa bu depresyon belirtisi olarak değerlendirilebilir. Kâğıdın alt ve sol tarafına çizilen resimler çocuğun düşük özsaygıyı ve depresif duygudurumunu simgeler (Halmatov, 2016).

Çizilen figürlerde gözlerin küçük nokta şeklinde çizilmesi depresif ve içe dönük yapılanmayı simgeler. Çizilmeyen kollar depresif yapılanmayı gösterir. Bu noktada çocuğun ihtiyaç duyduğu kadar, ihtiyaç duyduğu şekilde ilgi ve bakım göremediği düşünülebilir. Figürlerde çizilen bacakların bükülmüş halde çizilmesi yine depresyon belirtileri arasındadır (Davido, 2014). Figür çizimlerinde yukarıya doğru açılmış kollar yoğun duygu ifadesinin göstergesidir. Hassas, kesik kesik ya da bastırılarak çizilmiş resimler çocukların hassas kırılabilir ruhsal yapısına işaret eder. Sayfanın sağ tarafına çizilen resimlerle, küçük boyuttaki çizimleri ve boş alanların fazlalığı içe dönük yapılanmayı ve depresif bulguları işaret eder (Akkapulu, 2010). Çok küçük çizilen resimler korkak, içe dönük ve çekingen çocukların ürünüdür (Yavuzer, 2016).

Bu çalışma kapsamında çocuk çizimlerindeki depresif duygu durum unsurları değerlendirilirken Akkapulu (2010), Yavuzer (2016) Halmatov 'un (2015) ve Çankırlı (2011) alan uzmanlarının literatürde belirttikleri bulguları dikkate alınarak katılımcıların çizdikleri resimlerdeki depresyon puanlanması aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurularak yapılmıştır:

- Figür çizimlerinde normalden büyük çizilen her bir kafa için 1 depresyon puanı verilmiştir. Normalden büyük çizilen kafa insanlarla ilişki kurmakta zorluk çeken, içe kapanmaya eğilimli çocuklarda görülür (Çankırlı, 2011).
- Çizimlerde siyah rengin kullanıldığı her ayrıntı için 1 depresyon puanı verilmiştir. Venger'in araştırmalarına göre koyu kahverengi, siyah ve gri renklerin genellikle kullanılması depresif durum belirtisidir. (Halmatov, 2016).

- Figür çizimlerinde nokta şeklinde çizilen her göz için 1 depresyon puanı verilmiştir. Funda Akkulu'nun da belirttiği gibi gözlerin küçük nokta şeklinde çizilmesi depresif ve içe dönük yapılanmayı simgeler (Akkapulu, 2010).
- Çizimlerde kırmızı rengin diğer koyu tonlarla her eşleşmesi için 1 depresyon puanı olarak verilmiştir. Çocuk çizimlerinde kırmızı renk duygusal denetim yoksunluğunun belirtisidir. (Davido, 2012).
- Figür çizimlerinde yukarı açılan her kol 1 depresyon puanı olarak puanlanmıştır. Yukarıya doğru açılmış kollar yoğun duygu ifadesinin göstergesidir. (Akkapulu, 2010).
- Resimlerde sayfanın sağ tarafına çizilen her figür için 1 depresyon puanı verilmiştir. Sayfanın sağ tarafına çizilen resimler, çok küçük boyuttaki çizimler ve resimlerde boş alanların fazlalığı içe dönük yapılanma ve depresif bulguların işaretidir (Akkapulu, 2010).
- Çocuk çizimlerindeki insan figürlerinde çizilmeyen her kol için 1 depresyon puanı verilmiştir, ayrıca çizilmeyen kollar çocuğun düşük özsaygıyı da belirttiğinden hem depresyon hem de düşük özsaygı belirtisi olarak puanlanmıştır.
- Çizimlerde sayfanın yarısı boşsa 1 depresyon puanı $\frac{3}{4}$ 'ü boşsa 2 depresyon puanı, daha fazlası boşsa 3 depresyon puanı verilmiştir. Sayfa boşluğu çocuğun özsaygısını da belirttiğinden hem düşük özsaygı hem de depresyon puanları olarak puanlanmıştır.
- Çocuk çizimlerindeki her hassas kesik çizgi için 1 depresyon puanı verilmiş ayrıca kesik kesik çizimler çocuğun kaygısını ve düşük özsaygısını da belirttiğinden hem kaygı hem düşük özsaygı hem de depresyon puanları olarak değerlendirilmiştir.
- Çizimlerde küçük çizilen her resim 1 depresyon puanı olarak verilmiş ayrıca 1 düşük özsaygı puanı olarak puanlanmıştır. Daha öncesinde Yavuzer'inde belirttiği gibi küçük çizilen figürler çocuklarda depresyonu ve düşüközsaygısını belirtir. (Yavuzer, 2016).

3.3.3.Özsaygının Çocuk Çizimlerine Göre Puanlanması:

Araştırmada çocuk resimlerindeki Özsaygı ipuçlarına dair değişkenler literatürdeki bilgiler temel alınarak değerlendirilmiştir Özsaygının düşük olduğu

çocukların resimlerinde Yavuzer'e (2016) göre yer gök çizgisi kullanılmaz, genellikle bu çocuklar kâğıdın çok küçük bir bölümüne cılız çizgiler çizerek resimlerini tamamlarlar. Çok küçük çizilen resimler çoğunlukla korkak, çekingen ve içe dönük çocuklardan görülür. Çocuk resimlerinde ellerin, kolların ve ayakların çizilmemesi Yavuzer'e (2016) göre düşük özsaygının ve güvensizliğin belirtileridir. Figür çizimlerinde büyük ayakların çizilmesi kendine güven duyma arzusunun bir simgesidir (Yavuzer, 2016) .

Çocuk, çizimlerinde silgiyi çok fazla kullanıyor, silip silip tekrar çiziyorsa bu durum düşük özsaygısına işaret eder. Aynı zamanda küçük çizilen resimler ve küçük çizilmiş insan figürleri düşük özsaygıyı belirtir. Çizilen resimlerin sol tarafı ile alt tarafı çocuğun düşük özsaygısını, güvensizliği ve depresif duygudurumu simgeler (Halmatov,2016).

Figür çizimlerinde sağa sola bakan gözler çocuklarda özgüven eksikliğini yansıtmaktadır. Aynı zamanda ayakların ve bacakların çizilmemesi veya silik belirsiz şekilde çizilmesi düşük özsaygısını belirtir. Figürlerde, kalın, belirgin çizgilerle, yuvarlak ve oval şekillerle gösterilen ayaklar yüksek benlik algısını belirtir. Ailesine bağımlı, özgüveni zayıf çocuklarda ağız abartılarak çizilir. Ellerin çizilmemesi, arkaya saklanması veya cebe konması düşük özsaygısını gösterir. Kulaklar ise özgüveni zayıf güvensiz çocuklarda abartılarak büyük çizilir. Şımartılan, yetenekleri abartılan, her isteği yerine getirilen çocukların, yüksek benlik algısı gösterdikleri ve narsistik bir kişilik geliştirdikleri belirtilmiştir. Çocuk zihinsel olarak geliştikçe çizdiği burun şeklide gelişme gösterir. Çocuk çizimlerindeki insan yüzlerinde burnun olduğundan büyük çizen çocuklarda yüksek benlik algısı görülmektedir. Burnu çok küçük çizen çocuklar ise benlik algısı gerçek benin altında, özgüvenleri zayıf çocuklar olabilir. Mavi rengi sık sık kullanan çocuklar duygularını daha iyi kontrol edebilir, bu renk çocuğun kendine olan güvenini gösterir (Çankırılı, 2011) .

Çocuk çizimlerinde gövdenin iki boyutlu çizildikten sonra içinin doldurulmaması benlik tarifindeki güçlüğü işaret ederek, düşük özsaygısını belirtir. Ayakların iki ayrı yöne bakar şekilde çizilmesi, özerkliğin desteklenmesi ihtiyacını göstererek düşük özsaygısını simgeler. (Akt: Akkapulu, 2010).

Bu çalışma kapsamında çocuk çizimlerindeki özsaygı unsurları değerlendirilirken Yavuzer (2016), Halmatov' un (2016), Çankırılı (2011) ve Akkapulu'nun (2010) betimlemeleri göz önünde bulundurulmuş, katılımcıların

çizdikleri resimlerdeki özsayı puanlanmaları aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurularak yapılmıştır:

- Resimlerde çizilmeyen her bacak 1 düşük özsayı puanı olarak puanlanmıştır. Çocuk resimlerinde ellerin, kolların ve ayakların çizilmemesi Yavuzer'e (2016) göre düşük özsayı ve güvensizliğin belirtileridir.
- Sayfanın sol tarafına çizilen her figür 1 düşük özsayı puanı olarak puanlanmıştır. Çizilen resmin sol tarafı ile alt tarafı güvensizliği, düşük özsayıyı ve depresif duygudurumu simgeler (Halmatov,2016).
- Alt tarafa çizilen her resim 1 düşük özsayı puanı ile değerlendirilmiştir.
- Figür çizimlerinde sağa sola bakan her göz çizimi 1 düşük özsayı puanı ile değerlendirilmiştir.
- Çocuk çizimlerdeki insan yüzlerinde abartılı çizilen her ağız 1 düşük özsayı puanı ile değerlendirilmiştir. Ağız abartılarak çizilmesi ailesine bağımlı, özgüveni zayıf çocuklarda görülür (Çankırılı, 2011) .
- Çocukların, çizimlerinde yer gök çizgisi kullanmaması 1 düşük özsayı puanı ile değerlendirilmiştir.
- Özsayının düşük olduğu çocukların resimlerinde Yavuzer'e (2016) göre yer gök çizgisi kullanılmaz, genellikle bu çocuklar kâğıdın çok küçük bir bölümüne cılız çizgiler çizerek resimlerini tamamlarlar. (Yavuzer, 2016) .
- Figür çizimlerinde küçük çizilen her burun 1 düşük özsayı puanı ile değerlendirilmiştir. Çocuk zihinsel olarak geliştikçe çizdiği burun şeklide gelişme gösterir. Çocuk çizimlerdeki insan yüzlerinde burnun olduğundan büyük çizen çocuklarda yüksek benlik algısı görülmektedir. Burnu çok küçük çizen çocuklar ise benlik algısı gerçek benin altındadır ve bunlar özgüvenleri zayıf çocuklardır (Çankırılı, 2011) .
- Çocukların insan çizimlerinde çizdiği içi boş her gövde 1 düşük özsayı puanı ile değerlendirilmiştir. Çocuk çizimlerinde gövdenin iki boyutlu çizildikten sonra içinin doldurulmaması benlik tarifindeki güçlüğü işaret ederek düşük özsayıyı belirtir (Akt: Akkapulu, 2010).
- Figür çizimlerinde iki farklı yöne bakan her ayak için 1 düşük özsayı puanı ile değerlendirilmiştir. Ayakların iki ayrı yöne bakar şekilde çizilmesi, özerkliğin desteklenmesi ihtiyacını göstererek düşük özsayıyı simgeler (Akkapulu, 2010).

- Çocuk çizimlerinde çocuğun kâğıdın küçük bölümüne yaptığı her çizim 1 düşük özsaygı puanı ve 1 depresyon puanı ile değerlendirilmiştir. Çok küçük çizilen resimler çoğunlukla korkak, çekingen ve içe dönük çocuklarda görülmektedir (Yavuzer, 2016) .
- Resimlerde her cılız ve silik çizim 1 düşük özsaygı puanı ile puanlanmış ayrıca cılız ve silik çizimler çocuğun kaygısını ve depresif durumunu belirttiğinden hem düşük özsaygı, hem kaygı hem de depresyon puanları ile değerlendirilmiştir.
- Çizimlerde ellerinher arkaya saklandığı figür 1 düşük özsaygı puanı, ellerin her cebe konduğufigür 1 düşük özsaygı puanı, çizilmeyen her el 1 düşük özsaygı puanı ile değerlendirilmiştir. Ellerin çizilmemesi, arkaya saklanması veya cebe konması düşük özsaygıyı gösterir (Çankırlı, 2011)
- Çizilmeyen her kol 1 düşük özsaygı puanı ayrıca çizilmeyen kollar çocuğun depresif durumunu belirttiğinden hem depresyon hem özsaygı puanları ile değerlendirilmiştir. Çocuk resimlerinde ellerin, kolların ve ayakların çizilmemesi Yavuzer'e (2016) göre düşük özsaygı ve güvensizliğin belirtileridir.
- Çizilen figürlerde abartılarak çizilen her kulak 1 düşük özsaygı puanı ayrıca abartılarak çizilen her bir kulak için 1 depresif durum puanı ile değerlendirilmiştir.
- Resimlerde silginin çok fazla kullanılmasına 1 özsaygı puanı verilmiş ayrıca resimde her bir silgi kullanımı 1 kaygı puanı ile değerlendirilmiştir. Çocuk, çizimlerinde silgiyi çok fazla kullanıyor, silip silip tekrar çiziyorsa özgüven eksikliğine ve düşük özsaygıya işaretir (Halmatov,2016).

Bu çalışma kapsamında katılımcıların resimlerinde düşük özsaygı ipuçları değerlendirildiğinden, resimlerden elde edilen puanlar ne kadar yüksekse katılımcıların özsaygının o kadar düşük olduğu ve puanlarla özsaygı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu yorumlanmıştır.

3.3.4. Resim Puanlama Örnekleri

1. Resim Puanlama Örnekleri:

1.Resim İnsan Çiz Örneği/ 11yaş

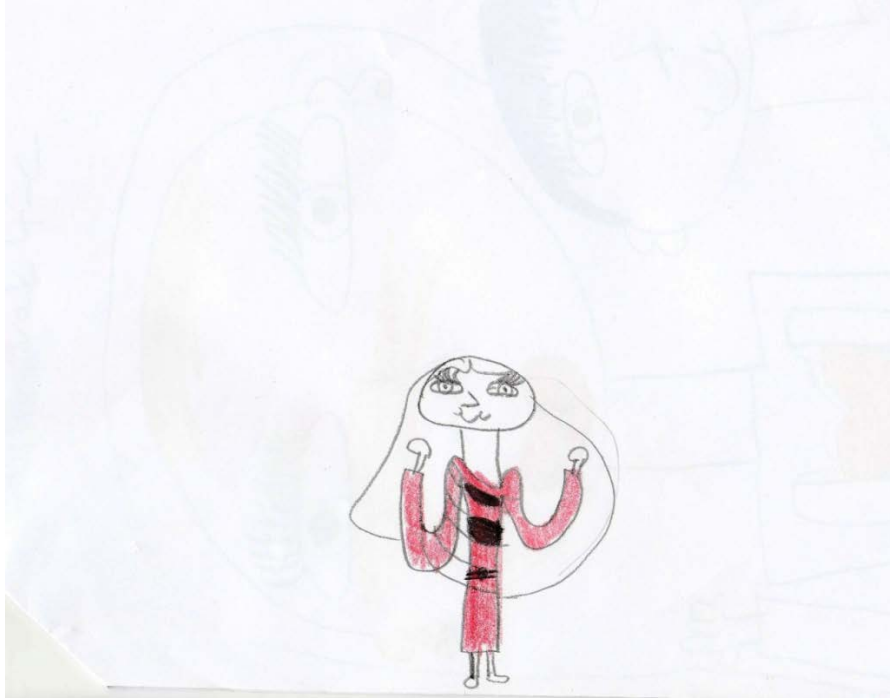
1.Resim: Aile Çizim Örneği/11 yaş

1. Resim Açıklamaları ve Puanlama:

- İki resimden elde edilen kaygı puanı toplam 11 puandır.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri- kaygı puanı açıklaması: 6 kaygı puanı silgi kullanımı, 3 kaygı puanı bastırarak çizim, 2 kaygı puanı kırmızı renkkullanımı toplam 11 puan olarak puanlanmıştır..
- İki resimden elde edilen depresyon puanı toplam 9'dur.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri- depresyon puanı açıklaması: Siyah renk kullanımı 3 depresyon puanı, kırmızı rengin diğer koyu tonlarla kullanılması 3 depresyon puanı, düğme kemer çizimi 3 depresyon puanı olarak puanlanmıştır.

- İki resimden elde edilen düşük özsayı puanı toplam 12 puan.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri- özsayı puanı açıklaması: 3 düşük özsayı puanı nokta göz çizimi, 1 düşük özsayı puanı, yer çizgisi kullanmama 6 düşük özsayı puanı, silgi kullanımı 2 düşük özsayı puanı olarak puanlanmıştır.

2.Resim Puanlama Örnekleri:

2.Resim İnsan Çiz Örneği/ 10yaş

2.Resim Aile Çiz Örneği/ 10yaş

2.Resim Açıklamaları ve Puanlama:

- İki resimden elde edilen düşük özsaygı puanı toplam 11 puan.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri-özsaygı puanı açıklaması: silgi kullanımı 4 düşük özsaygı puanı, alt tarafa çizim 2 düşük özsaygı puanı, çizilmeyen ayak bacak 3 düşük özsaygı puanı, yer gök çizgisi 2 düşük özsaygı puanı olarak puanlanmıştır.
- İki resimden elde edilen kaygı puanı toplam 9 puan.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri- kaygı puanı açıklaması: kırmızı renk kullanımı 3 kaygı puanı, silgi kullanımı 4 kaygı puanı, bastırarak çizim 2 kaygı puanı olarak puanlanmıştır.

- İki resimden elde edilen depresyon puanı toplam 12 puan.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri- depresyon puanı açıklaması: kolların yukarı açılması 3 depresyon puanı, kırmızı rengin diğer koyu tonlarla kullanılması 3 depresyon puanı, siyah renk kullanımı 1 depresyon puanı, düğme kemer 5 depresyon puanı olarak puanlanmıştır.

3.Resim Puanlama Örnekleri:

3.Resim İnsan Çiz Örneği/ 11 yaş

3.Resim Aile Çiz Örneği/ 11 yaş

3. Resim Açıklaması ve Puanlama:

- İki resimden elde edilen düşük özsayı puanı toplam 14 puan.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri-özsayı puanı açıklaması: silgi kullanımı 6 düşük özsayı puanı, alt tarafa çizim 2 düşük özsayı puanı, ayakların yönü 4 düşük özsayı puanı, yer gök çizgisine 2 düşük özsayı puanı verilmiştir.
- İki resimden elde edilen kaygı puanı toplam 12 puandır.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri- kaygı puanı açıklaması: silgi kullanımı 6 kaygı puanı, kırmızı renk 4 kaygı puanı, bastırarak çizimlere 2 kaygı puanı verilmiştir.
- İki resimden elde edilen depresyon puanı toplam 14 puandır.
- İki resimden elde edilen -aile ve insan resimleri- depresyon puanı açıklaması: kolların yukarı açılması 3 depresyon puanı, kırmızı rengin diğer koyu tonlarla kullanılması 3 depresyon puanı , siyah renk kullanımı 2 depresyon puanı , düğme kemer çizimi 5 depresyon puanı olarak puanlanmıştır .

3.4. İşlem

Araştırmanın ilk adımında Işık Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Komitesine başvurularak insan denekli araştırmalar için 10.01.2018 tarihinde etik onay alınmıştır.

Alınan onayın ardından Kartal Özel Ahmet Şimşek Koleji, Kartal Doğa Okulu ve çeşitli ilçelerdeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarının rehberlik birimleriyle görüşülmüş okullardan alınan izinle katılımcılara ulaşılmıştır.

Çocuklar ile çalışmaya başlamadan önce ailelerinden gerekli izinler alınmıştır. Çocuk çizimleri değerlendirilirken uygulama sürecinde çocuklardan bir insan resmi çizimleri ve bir aile resmi çizimleri istenmiştir.

Çocuklar resimlerini yaparken tamamen eşit malzemeler kullanmaları sağlanmış, çocuklara pastel boya, kuru boya, A4 kâğıt ve silgi verilmiştir. Çocuklara yönergelerle bağlı olarak bir insan ve bir aile resmi çizdirildikten sonra ölçek uygulamalarına geçilmiş ve çocuklarla birlikte Coopersmith ÖzsaygıEnvanteri (Coopersmith Self Esteem Inventory), Çocuk Depresyon Ölçeği(ÇDÖ) ve Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçekleri doldurulmuştur

Araştırmada çocuk resimlerindeki değişkenler depresyon, kaygı düzeyi ve özsaygıyla ilgili literatürdeki bilgiler temel alınarak değerlendirilmiştir. Her bir ruh sağlığı değişkeni 1,2,3,4... şeklinde puanlanarak, çocuk resimlerinden toplam puan elde edilerek ruh sağlığı değişkenlerinin korelasyon düzeyi incelenmiştir. Çocuk resmindeki insan bedeninin eğilimi, büyüklüğü, parça oranları, çizilen-çizilmeyen beden parçaları, çizimin sayfadaki konumu, kullanılan renkler, büyüklük-küçüklük, resmin yönü gibi göstergeler saptanarak çocuk çizimleriyle ruh sağlığı değişkenleri arasında anlamlı bir bağ olup olmadığına bakılmıştır. Aile resimleri yorumlanırken çizimlerin sırası önemlidir, resmin boyutu, sayfadaki konumu, oran orantı, çizim şekli ve insan figürünün uzuvlarının çizim sırası, kullanılan renkler,büyüklüğü-küçüklüğü göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır.

3.5. Veri Analizi

Araştırmada toplanan datalar SPSS15,0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların resimlerinden topladıkları puanlarla Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeğiyle (STAI-I ve STAI-II), Çocuk Depresyon Ölçeğinden ve Coopersmith Özsaygı Envanterinden toplanan puanların birbirleriyle

karşılaştırılması korelasyon analiziyle yapılmıştır. Diğer taraftan depresyon, özsaygı ve kaygı düzeyi üzerindeki demografik özelliklerin etkilerinin anlamlılığı “T testi” testiyle analiz edilmiştir

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu araştırmanın temel amacı 9-12 yaş arasındaki çocukların çizimleri ile ruh sağlığı değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ortaya koymaktır. Ek olarak katılımcıların ruh sağlığı düzeylerinin hangi demografik özelliklere göre farklılaştığı da araştırmanın yan amaçları arasındadır. Bu amaçlar doğrultusunda yapılan analizler temel başlıklar altında sunulmuştur.

4.1 Araştırmanın Temel Amaçlarının Sınanması

Bu çalışmanın temel amacı, 9-12 yaş grubu çocukların depresyon, kaygı ve özsaygı gibi ruh sağlığı değişkenleri ile çocuk çizimleri arasındaki ilişkileri araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Kovacs Depresyon Ölçeği- Resim Depresyon puanı, Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği- Resim Kaygı puanı ve Coopersmith Özsaygı Ölçeği- resim özsaygı puanı değişkenlerine ilişkin ortalama, standart sapma, maksimum/minimum değerler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo2: Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerler Tablosu

Değişkenler	Min.	Mak.	Ort.	S
Depresyon	0	28	10.61	5.92
Depresyon (Resim)	1	13	5.34	3.36
Durum Kaygı	21	58	33.69	6.74
Sürekli Kaygı	21	56	30.29	7.73
Kaygı (Resim)	2	14	6.61	2.24
Özsaygı	2	55	39.49	9.54
Düşük Özsaygı (Resim)	1	15	8.00	3.34

Araştırmanın temel hipotezleri, 9-12 yaş arası çocukların resimlerindeki ruh sağlığına dair ipuçları ile Kovacs Depresyon Ölçeği, Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği ve Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden alınan puanlar arasında anlamlı ilişkiler olacağı yönündedir. Bu hipotezleri test etmek için yapılan Pearson Korelasyon analizlerinin sonuçları bu bölümde sunulacaktır.

İlk adımda katılımcıların Kovacs Depresyon Ölçeği'nden aldıkları puanlar ile çocuk resimlerindeki depresyon belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre katılımcıların Kovacs Depresyon Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar ile çizilen resimlerde depresyon belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ($r = .80, p < .01$) bir ilişki olduğu görülmüştür. Sonuçlara ilişkin korelasyon tablosu aşağıda yer alan Tablo 3'te görülebilir. Kovacs Depresyon Ölçeği'nden elde edilen puanlar arttıkça, çocuk resimlerindeki depresyon belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar artmıştır. Bu sonuca göre, bu doğrultuda geliştirilen hipotezin desteklendiği görülmektedir.

Araştırmanın bir sonraki adımında katılımcıların Coopersmith ÖzsaygıEnvanterinden aldıkları puanlar ile çocuk resimlerindeki düşük benlik sayözsaygı gısı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar arasındaki ilişki araştırılmıştır. Yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre, katılımcıların Coopersmith Özsaygı Envanterinden elde ettikleri puanlar ile çizilen resimlerde düşük özsaygı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar arasında orta düzeyde negatif yönde bir ilişki ($r = -.47, p < .01$) vardır. Sonuçlara ilişkin korelasyon tablosu aşağıda yer alan Tablo 3'te görülebilir. Diğer bir deyişle, Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar düştükçe, çocuk resimlerindeki düşük özsaygıbelirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar yükselmiştir. Bu sonuca göre, bu doğrultuda geliştirilen hipotezin desteklendiği görülmektedir.

Araştırmanın temel hipotezlerinin sınındığı son adımında ise katılımcıların Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar ile çocuk resimlerindeki kaygı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar

durumluk ve sürekli olmak üzere iki alt boyutaltında incelenmiştir. Yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre katılımcıların Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği' nin durumluk alt boyutundan alınan puanlar ile çocuk resimlerindeki kaygı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = .52, p < .01$) olduğu; Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği' nin sürekli kaygı alt boyutundan alınan puanlar ile çocuk resimlerindeki kaygı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar arasında ise orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = .60, p < .01$) olduğu görülmüştür. Sonuçlara ilişkin korelasyon tablosu aşağıda yer alan Tablo 3'te görülebilir. Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden alınan puanlar hem durumluk hem de sürekli kaygı alt boyutlarında arttıkça çocukların çizimlerdeki kaygı belirtisi olarak görülen ipuçlarına bakılarak elde ettikleri puanlar yükselmiştir. Bu sonuca göre, bu doğrultuda geliştirilen hipotezin desteklendiği görülmektedir.

Tablo 3:Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. Depresyon						
2. Depresyon (Resim)	.80**					
3. Durum Kaygı	.67**	.52**				
4. Sürekli Kaygı	.64**	.48**	.60**			
5. Kaygı (Resim)	.43**	.43**	.39**	.53**		
6. Özsaygı	-.46**	-.31**	-.37**	-.42**	-.12	
7. Düşük Özsaygı (Resim)	.63**	.59**	.49**	.52**	.48**	-.47**

** $p < .01$

4.2 Yan Amaçların Sınanması ve Sosyodemografik Değişkenler ve Katılımcıların Ruh Sağlığı Düzeyleri

Araştırmanın bu bölümünde sosyodemografik özelliklerden yaş, cinsiyet, ailenin ekonomik durumu, kardeş sayısı, annenin ve babanın öğrenimi, öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türü araştırmanın ruh sağlığı belirleyicisi özelliğinde olan durumluk ve süreklilik kaygı, depresyon ve özsaygı düzeyleri arasındaki ilişkilere odaklanacaktır.

Yan amaçların ilk hipotezine göre katılımcı öğrencilerin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarının yaş, cinsiyet, baba öğrenimi, kardeş sayısı, öğrenim gördüğü okul türü, annenin öğrenimi ve ailenin gelir düzeylerine göre değişip değişmediğine bakmak amacı ile tek yönlü ANOVA ve bağımsız örneklem T-Test analizleri yapılmıştır. Demografik değişkenler her grupta yer alan örneklem sayısı yeterli olduğunda ham kategoriler olarak ele alınmış, her grupta yer alan örneklem sayısının yeterli olmadığı durumda ise iki kategorili olacak şekilde birleştirilmiştir. Sonuçlara göre demografik değişkenlerle Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden alınan puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yaratan tek değişkenin kardeş sayısı olduğu bulgulanmıştır. Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar durumluk ve sürekli olmak üzere iki alt boyut altında incelenmiştir. Kardeş sayısı ise en az 1 kardeşi olan ve 2 ve üzeri kardeşi olanlar olarak 2 kategoride incelenmiştir. Katılımcı öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısına göre, Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının değişip değişmediği bağımsız örneklem T-test analizi ile incelendiğinde, katılımcıların Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nin sürekli kaygı alt ölçeğinden alınan puan ortalamalarının, en az bir kardeşi olanlarla iki ve daha fazla kardeşi olanlar arasında anlamlı olarak farklılaştığı $t(118) = 2.25, p < .027$ görülmüştür. İki ve üzeri kardeşi olan öğrencilerin sürekli kaygı puan ortalamaları (Ort. = 32, S = 7.1) daha az kardeşi olan öğrencilerin sürekli kaygı puan ortalamalarına (Ort. = 34.78, S = 6.3) göre anlamlı olarak düşüktür. Sonuçlara dair elde edilen bulgular Tablo 4'de gösterilmiştir. Diğer yandan katılımcıların cinsiyet, yaş, baba öğrenimi, öğrenim gördüğü okul türü, annenin öğrenimi ve ailenin gelir düzeyleri gibi demografik özelliklerinin katılımcıların kaygı düzeylerinde anlamlı bir değişime sebep olmadığı görülmüştür ($p > .05$).

Tablo 4: Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinin Süreklilik Boyutundan Alınan Ortalama Puanların Kardeş Sayısına Göre Ortalama Farkları

	n	Ort.	S	df	t	p
Kardeş Sayısı						
0 ve 1	73	34.78	6.3	118	2.25	.027
2 ve üzeri	47	32	7.1			

Yan amaçların ikinci hipotezine göre katılımcı öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarının yaş, cinsiyet, baba öğrenimi, kardeş sayısı, öğrenim gördüğü okul türü, annenin öğrenimi ve ailenin gelir düzeylerine göre değişip değişmediğine bakmak amacı ile tek yönlü ANOVA ve bağımsız örneklem T-Test analizleri yapılmıştır. Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarının katılımcıların cinsiyet, yaş, baba öğrenim seviyelerine göre değişmediği görülmüştür ($p > .05$). Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden elde edilen puan ortalamalarının katılımcıların öğrenim gördüğü okul türü, annenin öğrenimi ve ailenin gelir düzeyleri gibi demografik özelliklere göre ise anlamlı olarak değiştiği bulgulanmıştır.

Öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları okudukları okula göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır: $t(117) = -3.76, p < .000$.) Okul türü devlet olanların özsaygı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ($Ort. = 36.19, S = 9.6$) özel okulda okuyan öğrencilerin puan ortalamalarından ($Ort. = 42.46, S = 8.6$) anlamlı derecede düşüktür. Araştırmanın bu adımında anlamlı ilişkilere dair elde edilen bulgular Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5: Coopersmith Özsaygı Envanterinden Alınan Ortalama Puanların Öğrencilerin Okudukları Okul Türüne Göre Ortalama Farkları:

Özsaygı Puanları	n	Ort.	S	df	t	p
Okul Türü						
Devlet	56	36.19	9.6	117	-3.76	.000
Özel	63	42.46	8.6			

Örnekleme oluşturan öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuluise mezuniyeti olmayanlar ile lise ve üstü olarak iki kategoride ele alınmıştır. Buna bağlı olarak annenin eğitim düzeyine göre Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden alınan puan ortalamalarının değişip değişmediği incelenmiştir. Yapılan bağımsız örneklem t-test sonuçlarına göre Coopersmith Özsaygı Ölçeğinden alınan puanların anne eğitim seviyesine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulgulanmıştır $t(118) = -1.99, p < .049$. Sonuçlara göre öğrenim seviyesi düşük olan annelere sahip öğrencilerin özsaygı ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar ($Ort. = 36.23, S = 10.4$), annelerinin eğitim seviyesi daha yüksek olan öğrencilerin özsaygı ölçeğinden aldıkları ortalama puanlara ($Ort. = 40.39, S = 9.1$) göre anlamlı olarak düşüktür. Araştırmanın bu adımında anlamlı ilişkilere dair elde edilen bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Coopersmith Özsaygı Envanterinden Alınan Ortalama Puanların Anne Eğitim Seviyesine Göre Ortalama Farkları:

Özsaygı Puanları	n	Ort.	S	df	t	p
Anne Öğrenim Durumu						
Lise altı	26	36.23	10.4	118	-1.99	.049
Lise ve Üstü	94	40.39	9.1			

Örnekleme oluşturan öğrencilerin ailelerinin gelir durumuna göre Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden alınan puan ortalamalarının değişip değişmediği incelenmiştir. Yapılan bağımsız örneklem t-test sonuçlarına göre Coopersmith Özsaygı Ölçeğinden alınan puanların katılımcılarının ailesinin gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir $t(118) = -2.73, p < .007$. Sonuçlara göre, ailesinin gelir durumu düşük olan öğrencilerin özsaygı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ($Ort. = 37.08, S = 9.9$) ailesinin gelir durumu yüksek olan öğrencilerin özsaygı ölçeğinden aldığı ortalama puanlardan ($Ort. = 41.74, S = 8.7$) anlamlı olarak düşüktür. Araştırmanın bu adımında anlamlı ilişkilere dair elde edilen bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir Diğer yandan araştırmanın bu adımında katılımcıların ebeveynlerinin ekonomik durumunun, durumluk ve sürekli kaygı ile depresyon puanları üzerinde anlamlı bir değişime sebep olmadığı görülmüştür ($p > .05$).

Tablo 7: Coopersmith Özsaygı Envanterinden Alınan Ortalama Puanların Ailesinin Ekonomik Durumuna Göre Ortalama Farkları:

Özsaygı Puanları	n	Ort.	S	df	t	p
Aile Ekonomik Durum						
5000TL altı	58	37.08	9.9	118	-2.73	.007
5000TL ve üstü	62	41.74	8.7			

Son olarak katılımcı öğrencilerin Kovacs Depresyon Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarının yaş, cinsiyet, baba öğrenimi, kardeş sayısı, öğrenim gördüğü okul türü, annenin öğrenimi ve ailenin gelir düzeylerine göre değişip değişmediğine bakmak amacı ile tek yönlü ANOVA ve bağımsız örneklem T-Test analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda hiç bir demografik değişkene göre Kovacs Depresyon Ölçeği'nden elde edilen puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı bulgulanmıştır ($p > .05$).

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı çocuk resimleri kullanılarak çocukların ruh sağlığı verilerinden ipuçları elde edebilmenin mümkün olabileceğini göstermektir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında 9-12 yaş arası çocukların çizdikleri resimlerle Kovacs Depresyon Ölçeği, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeklerinden elde edilen puanlar arasındaki olası korelatif ilişkilere ve bu ilişkilerin anlamlılığına odaklanılmıştır. Yapılan bu araştırmayla birlikte aile ve öğretmenler uzman gözetimi öncesinde resimler aracılığıyla çocuğun duygu dünyasındaki öğeleri keşfetmeye başlayarak, psikopatoloji oluşumunun daha başında alınan işaretlerle, değerlendirme, müdahale ve tedavi süreçlerini hızlandırmış olacaktır.

Bu çalışmayla birlikte, çocuk resimlerinin ruh sağlığı uzmanları tarafından çeşitli ölçekler kullanılmadan önce çocukların ruh sağlığı bulgularıyla ilgili ipucu elde edebilmek adına bir araç olabileceği ve terapistler açısından da gelecekte psikoterapi seanslarında test ve değerlendirme tekniği olarak çocuk resimlerinin de kullanılabilmesi gösterilmek istenmiştir.

Çalışmamızda çocuk çizimlerinin değerlendirilmesinde kullanılan kodlama listesi için alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre çocuklar çizdikleri resimlerle depresif düzeyleri, özsaygı dereceleri ve kaygı durumları gibi ruh sağlığı değişkenlerini yansıttıkları sonucuna varılmıştır. (Halmatov 2016, Malchiodi 2013, Leo 1983, Yavuzer 2016)

Araştırmamızın temel hipotezlerinin sınındığı ilk adımda Kovacs Depresyon Ölçeğinden alınan puanlar ile depresif duygu durumu ölçen çocuk çizimlerinin depresyon ile ilgili ipuçlarından alınan puanlar arasında anlamlı pozitif bir korelatif ilişki bulunduğu bulgulanmıştır. Diğer bir deyişle Kovacs Depresyon Ölçeğinden elde edilen puanlar arttıkça çocuk resimlerindeki depresif duygu duruma verilen puanlarda artmıştır.

Çalışmamızda çocukların çizdiği resimlerde depresyonla ilgili belirtiler uzmanların görüşlerine göre siyah rengin fazla kullanımı, figürlerde olduğundan büyük çizilen kafa çizimleri, sayfa boşluğunun fazla olması, çok küçük çizilen resimler, figürlerde çizilmeyen kollar ve yine figürlerin elbiselerinde veya üzerlerinde düğme, kemer çizimleri gibi ipuçlarıyla tanımlanabilir. Resimlerin değerlendirilmesinde kullanılan kodlama listesi için alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur (Yavuzer,2016; Halmatov, 2016; Akkapulu, 2010).

Literatür bilgileri incelendiğinde Beytut, Bolışık, Solak ve Seyfioğlu'nun (2009) "Çocuklarda Hastaneye Yatma Etkilerinin Projektif Yöntem Olan Resim Çizme Yoluyla İncelenmesi " başlıklı çalışmasının amacı çocuklarda hastaneye yatmaya bağlı olabilecek ruhsal sorunları, hastane hakkındaki duygularını resim çizme yoluyla göstermektedir. Araştırmaya bir üniversite hastanesinin Çocuk Sağlığı Kliniğine akut bir nedenle yatırılmış 20 çocuk ve aynı kliniğe kronik bir hastalık nedeniyle yatırılmış 20 çocuk seçilmiştir. Araştırmanın sonucunda resimlerdeki depresyon bulgusu incelendiğinde, hastanede yatan kronik hastalığı bulunan çocukların %57,1'sinde depresyon bulgusuna rastlanmış; hastanede yatan ve akut hastalığı olan sağlıklı çocuklarda ise kronik hasta çocuklara göre daha az oranda depresyon bulgusu saptanmıştır. Gruplar arasında çocukların çizdikleri resimlerdeki depresyon bulgusu açısından anlamlı fark bulunmamıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında çocukların çizdikleri resimlerle akut hastalığı olanlarda anksiyete %92, kronik hastalığı olanlarda depresyon %57.1, düşük özsaygı ise %53 civarında olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların resimlerindeki renk seçimlerine bakıldığında %73,3 'ünün sıcak renkler kullandığı saptanmıştır. Resimlerde kullanılan siyah renk sıkıntıyı, korkuyu; mavi, kahverengi ve turuncu renkleri resimlerde kızgınlığı ve depresyonu simgelemektedir. Bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde çocuk resimlerinde renk kullanımlarının çocukların duygu durumunu belirttiği ve bizim çalışmamızdaki renklerin kullanımı açısından uyumluluk gösterdiği görülmektedir.

Çocuk resimleriyle ilgili yapılan bir başka çalışmada Burkitt ve arkadaşları (Burkitt, 2005) çalışmasında çocukların hissel konuları içeren çizimleri tamamlarken sistematik olarak belirli renkleri tercih edip etmediklerini belirlemek için bir araştırma tasarlamışlardır. Araştırma 4 ile 11 yaş arasındaki toplam 230 çocukla yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda tüm yaş grubundaki çocukların hoş buldukları figürlerde en çok tercih ettikleri renkleri, çirkin figürlerde sevmedikleri renkleri,

normal figürlerde ise orta derecede tercih ettikleri renkleri kullandıkları tespit edilmiştir.

Literatürde çocuk çizimlerdeki depresyon ipuçlarına odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu görüldüğünden, bizim çalışmamızla uyum göstermeyen çalışmalara rastlanmamıştır. Bu alandaki çalışmaların geliştirilmesi gerektiği öngörülmektedir.

Araştırmamızın temel hipotezlerinin sınırdığı bir sonraki adımda Coopersmith Özsaygı Envanterinden alınan puanlar ile düşük özsaygıyı ölçen çocuk çizimlerinin özsaygı ile ilgili ipuçlarından alınan puanlar arasında orta düzeyde negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Özsaygı ölçeğinden alınan puanlar düştükçe çocuk çizimlerdeki düşük özsaygıya dair ipuçlarına verilen puanlar yükselmiştir.

Malchiodi (2013), resmin çocukların sözlü anlatımının yetersiz kaldığı durumlarda, duygularını düşüncelerini ve kendilerini ifade etmesine yardımcı olacağı düşündüğünden dolayı çocuk çizimlerinin çocuk çizimlerinin etkin tedavi edici bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Çocukların birçok olay karşısında belirli semptomları resimlerle, sözlü iletişimlerinden daha etkin bir şekilde iletebildiklerini ifade etmiştir. Malchiodi, Çocuk çizimleriyle yaptığı araştırmalarda çocukların somatik şikâyetlerini anlama aracı olarak resimlerin yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Özsaygı, kişinin davranışlarını belirleyen, kendisiyle ilgili değerlendirmelerdir. Kendinden memnun olma durumudur. Çocukların çizdikleri resimlerde özsaygıyla ilgili belirtiler uzmanlarının görüşlerine göre figürlerin küçük çizilmesi, yer gök çizgisinin kullanılmaması, iki farklı yöne bakan ayak çizimleri gibi ipuçlarıyla tanımlanabilir.

Çalışmamızın bulgularını destekleyen araştırmalara bakıldığında Abdi ve arkadaşlarının 2004 yılında yaptığı çalışmada çocuklarda aylara göre çizdikleri resimlerde özsaygıyı incelemiş ve zamanla düşük özsaygı düzeyinin resimler aracılığıyla da düştüğünü bulgulamıştır. Üçüncü ayda %49,9 oranında çizimlerde görülen düşük özsaygı puanları on ikinci ayın sonlarında %21 oranında görülmüştür. Bu bulgular da göstermektedir ki resim, çocukların duygularını ifade etmesini kolaylaştırıp özsaygı gibi çocuğun kendisi ile ilgili ipuçlarını ortaya koyduğunu bulgulanmıştır. Bu alandaki literatür çalışmaları kısıtlı olduğundan, söz konusu ilişkide bizimle çalışmamızla uyuşmayan sonuçları olan araştırmalara rastlanmamıştır (Abdi S, 2004).

Çocuk çizimleri üzerine yapılan birçok çalışmada çocukların kendi hayatları, ruhsal durumları, aileleri, çevreleri ve okul ilişkilerinin niteliği hakkında farklı bilgilere ulaşılmıştır. Çocukların çizimlerinde her zaman düşündüklerine en yakın çizimleri aktardıkları görülmektedir. Sayıl (2004)'ın yaptığı araştırmada özellikle çocukların kendilerini açmakta zorlandıkları ve çizimin çok yararlı bir biçimde kullanılabileceğini göstermiştir.

Tüm bu araştırmaların ortak sonuçlarından yola çıkarak ruhsal özellikleri bakımından farklı çocukların resim çalışmalarının bireysel olduğu söylenebilir. Çocukların resimleri kendi dünyalarını ve ruhsal durumlarını yansıtır. Genel olarak şunu söyleyebiliriz ki, resimler çocukların duygu ve düşüncelerini anlamada bize ipuçları sunarak onların ruhsal dünyalarını anlamamızda yararlı bir kaynak olabilmektedir.

Araştırmamızın temel hipotezlerinin sınandığı son adımda 9-12 yaş arası çocukların çizimlerinde rastlanan ve kaygı belirtisi kabul edilerek puanlanan öğelerle, Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı pozitif bir korelatif ilişki bulunmaktadır. Diğer bir deyişle Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı ölçeğinden elde edilen puanlarla çocuk resimlerinden kaygıya dair ipuçlarına verilen puanlar paralellik göstermektedir.

Çocukların çizdikleri resimlerde kaygı düzeyi daha yüksek olan çocukların resimlerindeki belirtiler uzmanların görüşlerine göre kırmızı rengin daha fazla kullanımı, resimlerde çok fazla ayrıntı verilmesi, çok fazla silgi kullanımı, bastırarak çizim ve figürlerdeki büyük kulak çizimleri gibi ipuçlarıyla tanımlanabilir (Yavuzer,2016; Halmatov, 2016; Akkapulu, 2010).

Literatürde çocuk resimleri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında Özlü (2015) "Çocukların Hastaneye Yatmaya Bağlı Gelişen Kaygı Düzeyinin Resim Çizme Yöntemiyle İncelenmesi" çalışmasında 6-12 yaş grubu toplam 140 çocukla çalışarak çocukların resim çalışmalarının duygu durumlarını değerlendirebilmek için sezgisel ipuçları verdiğini belirtilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında cerrahi hastası olan çocukların kaygılarını kaygı envanterinden daha çok resimlerinde belirttikleri görülmüştür. Bu bulgular bizim çalışmamızdaki bulgularla kısmen uyumlu olarak kabul edilebilir.

Yolcu, 2004 yılında yaptığı araştırmada çocuk için çizimlerinin zaman zaman sözlü iletişimin yerine geçtiğinin ve özellikle çocukların duygularının, düşüncelerinin

ve hayata bakış açılarının anlaşılabilmesi için resmin bir iletişim aracı olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Abdi ve arkadaşlarının (2004) yaptığı araştırmada kaygısı yüksek olan çocukların çizimlerinde kırmızı rengi daha fazla kullandığı ve çizimlerinde kalemi çok fazla bastırarak kullandığı belirtilmiştir. Araştırmada çizimlerdeki renk seçimleri de incelenmiş, kaygısı yüksek olan çocukların sıcak renkleri daha fazla kullandığı belirlenmiştir. Bu araştırmanın bulguları bizim çalışmamızla uyumlu olarak kabul edilebilir (Abdi S, 2004).

Literatürde bizim çalışmamızla benzer sonuçlar elde eden çalışmaların yanı sıra, araştırmamızla çelişen sonuçlara da yer verilmektedir. Örneğin Çakır'ın (2017), "Dehb Tanısı Almış Çocukların Aile Çizimlerinin Algılanan Ebeveyn tutumları ve Anksiyete Düzeyleri İle İlişkisi" başlıklı çalışmasında DEHB tanısı almış 36 çocuğun Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile aile resimlerini değerlendiren KFD Testinin Resim Niceliği Alt Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da yaşayan 7-13 yaşları arasındaki 36 çocuk ve onların aileleri oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda DEHB tanılı çocukların Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden aldıkları puanlar ile aile resmi çizimlerini değerlendiren KFD Testi alt ölçekleri puanları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Çakır'ın çalışmasının Dikkat Eksikliği Hiperaktivite tanısına sahip çocuklar ile sağlıklı kontrol grubu ile karşılaştırılmış Durumluk Kaygı Ölçeği puanlarının ortalaması gruplar arasında anlamlı bir farklılık göstermiştir. DEHB tanılı grupta sürekli kaygı düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu çalışmanın normal dışı gelişim gösteren çocuklarla yapılan bir uygulama olması ve bu çocukların dikkat problemlerinin de görüldüğünün bilinmesiyle ayrıca araştırmanın örneklemini toplamda 36 çocukla sınırlı kalması çalışmanın bulgularının bizim çalışmamızın bulgularıyla örtüşemediğini göstermektedir.

Araştırmamızın yan amaçlarında demografik özelliklerin Kovacs Depresyon Ölçeği, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden alınan puanlarla anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Araştırmamızdan elde edilen bulgulara göre 9-12 yaş aralığında kız ve erkek öğrencilerin depresyon puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılık yoktur. Cinsiyetin depresyon puan ortalamalarına etkisi olup olmadığıyla ilgili literatürdeki

çalışmalara bakıldığında depresyonun hangi cinsiyette daha fazla görüldüğüyle ilgili araştırma bulguları tutarsızdır. (Marcotte, 1996; Aydın, 1988) Ergenlerle yapılan araştırmalarda genellikle cinsiyetin depresyona etkisinde anlamlı düzeyde farklılıklar görülmüştür (Gür, 1996).

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında (Reynolds, 1983;Kandel ve Davis 1986, Kashani ve ark. 1987; Lewinsohn ve ark.1994; Akt: Gür, 1996) depresif belirtilerin kızlarda erkeklerden daha sık görüldüğü görülmektedir. Bu bulgular çalışmamızın bulgularını desteklememektedir. Bu çalışmalarda Beck Depresyon Ölçeğinden alınan puanlarda kızların erkeklerden daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Ayrıca Gjerde ve Black (1988, Lewinsohn ve diğerleri (1993)'nin ve Marcotte 'nin (1996) yaptıkları araştırmalarda erkek ergenler kız ergenlere göre daha az depresif olduğu bulunmuştur (Gür,1996). “Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki” isimli çalışmasında ergenlerde cinsiyetler arası depresyon düzeyi açısından fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkeninin düzeyleri arasında yapılan t-testi sonucuna göre, kızların erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek depresyon puanlarına sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Bizim araştırmamızı destekleyen literatürdeki çalışmalara bakıldığında Aydın (1988)'in yaptığı araştırma ve Yılmaz'ın (2008)çalışması araştırmamızı destekler niteliktedir. Aydın (1988)'in, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde 439 kız ve 359 erkek öğrenci üzerinde "Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Açıklama Biçimi ve Akademik Başarı" konulu çalışmasında öğrencilerin depresyon belirtilerinde cinsiyete bağlı bir değişiklik göstermediği bulunmuştur(Aydın, 1988). Aynı zamanda Yılmaz'ın “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Depresyon ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması” isimli çalışmasında depresif belirtilerinde cinsiyete bağlı bir değişiklik göstermediği görülmüştür (Yılmaz, 2008).

Araştırmamızın betimsel hipotezlerinin değerlendirildiği diğer bir demografik değişken kardeş sayısıdır. Araştırmamızın bulguları Reinherz ve diğerleri (1993), ve Gür (1996)'ün yaptığı araştırmanın bulgusunu desteklememektedir. Gür'ün yaptığı araştırmada kardeş sayısının depresyon düzeyini etkilediği bulunmuştur. Araştırmada, hiç kardeşi olmayan çocuğun ebeveynler tarafından daha çok korunması, daha fazla ilgi gösterilmesi, isteklerinin daha fazla yerine getirilmesiyle depresyon yaşamayacağı bulunmuştur. Buna karşılık çocukların kardeş sayısı arttıkça

ebeveynlerin ilgisinin azalacağı, istediklerinin daha az yerine getirilmesiyle depresyonun daha az meydana geleceği düşünülmüştür. Yiğit(2010) yaptığı araştırmada 6. 7. ve 8. sınıfa devam eden ergenlerde depresyon düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Bu bulgularda araştırmamızın sonuçlarıyla uyumaktadır (Yiğit, 2010). Ayrıca Yolalan (2013) in “Ergenlerde Depresyon ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” çalışmasında 15 yaşındaki öğrencilerden 227 kişi, 16 yaşındaki öğrencilerden 182 kişi olmak üzere toplam 409 öğrenciden oluşan örneklemden elde edilen bulgularda, ergenlerin depresyon düzeyinde kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yapılan bu araştırmanın bulguları da araştırmamızın bulgularıyla uyumaktadır.

Araştırmamızda 9-12 yaş aralığındaki öğrencilerin Kovacs Depresyon Ölçeğinden alınan puan ortalamalarının anne ve babanın eğitim durumuna göre değişip değişmediği incelenmiştir. Araştırmamızdan elde edilen bulgulara bakıldığında katılımcıların depresif düzeylerinin annenin ve babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmamızı destekleyen çalışmalara bakıldığında Yolalan (2013)’in “Ergenlerde Depresyon ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı araştırmasında ergenlerde depresyon düzeyinin annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı olarak değişmediği görülmektedir (Yolalan, 2013).

Yılmaz (2008), “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Depresyon ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi” başlıklı doktora çalışmasında ilköğretim öğrencilerinden annesi çalışanlar ile annesi çalışmayanlar ve annenin öğrenim düzeyinin depresyon puanları arasında farklılaşmanın olmadığı bulgulanmıştır (Yılmaz, 2008).

Araştırmamızı desteklemeyen çalışmalara bakıldığında ise Çapar(2007)ve Mollamehmetoğlu (2011)’in ergenler ile depresif değişkenler üzerinde yaptığı araştırmada annelerin öğrenim durumunun çocukların depresyon düzeyleri üzerinde anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Annesi okuryazar olmayan ergenlerin depresyon puan ortalamalarının annesi ilköğretim mezunu olan ergenlerden daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Literatür incelendiğinde araştırmamızı Yolalan (2013)’in çalışması araştırmamızı destekler nitelikte görülmektedir. Yolalan (2013)’in Ergenlerle yaptığı

409 örneklemeden elde edilen bulgularda depresif belirtilerin babanın öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığını göstermektedir. Bu bulgular çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir (Yolalan, 2013).

Çalışmamızda 9-12 yaş aralığındaki çocukların Coopersmith Özsaygı Envanterinden alınan ortalama puanların demografik değişkenlere göre değişip değişmediği incelendiğinde öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Envanterinden aldıkları puan ortalamalarının okudukları okula göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Okul türü devlet olanların özsaygı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları özel okulda okuyan öğrencilerin puan ortalamalarından) anlamlı derecede düşüktür.

Araştırmamızı destekleyen çalışmalara bakıldığında Ceylan (2013) “Ergenlerin Benlik Saygısı ve Duygusal Öz Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi “ çalışmasında toplam 300 örneklemeden elde ettiği ve Coopersmith Özsaygı Envanterinin kullanıldığı araştırmada öğrencilerin okul türü ile benlik saygıları arasında anlamlı ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özel okulda öğrenim gören öğrencilerin benlik saygılarının devlet okullarında öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Literatürdeki bizim çalışmamızla uyuşmayan çalışmalar incelendiğinde Ceylan (2013)’ın ve Ünüvar (2007)’ın yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türünün özsaygı puanları açısından anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir(Ünüvar, 2007). Ceylan’ın yaptığı araştırmada tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak 300 kişilik bir örneklem ile çalışılmış ve öğrencilere Coopersmith Özsaygı Envanteri uygulanmıştır. Bu çalışmanın örneklemini İzmir ilindeki 10. sınıf öğrencilerini oluşturmaktadır (Ceylan, 2013).

Yapılan çalışmamızda katılımcıların cinsiyet değişkenine göre Coopersmith Özsaygı Envanterinden alınan puanlarla bir farklılaşma olup olmadığı bağımsız örneklem t-test analizi ile incelenmiş ve anlamlı fark bulunamamıştır. Araştırmamızı destekleyen çalışmalar incelendiğinde Uyanık (2000) “Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı ile Ruhsal Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmasında 482 kişilik lise 1, 2, 3’üncü sınıfa devam eden öğrenciler seçmiştir. Örneklem grubunu oluşturan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre ben özsaygı puan ortalamaları arasında fark bulunamamıştır.

Çalışmamıza paralel olarak bu çalışmada da lise öğrencilerinin benlik saygısı cinsiyete göre farklılık göstermemektedir.

Süner (2000) “Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki ” başlıklı araştırmasında öğrencilerin benlik saygısı puanlarının cinsiyete göre değişmediği belirlenmiştir(Suner, 2000). Ayrıca Çuhadaroğlu(1993)’nun yaptığı araştırmadan elde edilen sonuçlar, araştırmamızın cinsiyet değişkenine göre bulgusunu desteklemektedir. Ceylan (2013)’ın 10. sınıf öğrencileriyle tesadüfi örneklem yöntemiyle yapmış olduğu çalışmada cinsiyetin ergenlerin özsaygı üzerinde etkili olmadığını saptamıştır.

Özsaygı ve cinsiyet ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı sonuçlar göze çarpmaktadır. Eriş (2013), Tanrıkulu (2013), Aktaş (2011), Çevik Büyüksahin ve Atıcı (2009), İkiz (2000), Ünüvar (2007), Çankaya (2007), Dilek (2007), Maşrabacı (1994), Yenidünya (2005) yaptıkları çalışmalar benlik saygısı puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Literatür çalışmaları incelendiğinde hem çalışmamızı destekleyen araştırmalar bulunmakta hem de farklı sonuçlar elde eden çalışmalar bulunmaktadır. Bu alanda literatürde farklı yaklaşımlar ve araştırma sonuçları görülmektedir(Ceylan, 2013).

Akademik başarının çocukların benli özsaygı k saygısı düzeylerini etkilediğini belirten çalışmalara bakıldığında Rosenberg, Schooler ve Schoenbach (1989) ve Howerton (1992)’un araştırmaları incelendiğinde başarısı düşük çocukların özsaygı değerlerinin olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu bulguların yanı sıra literatürde Öner(1992) öğrencilerin benlik saygıları ile başarıları arasında ilişki olmadığını ifade etmektedir. Maryama, Rubin ve Kinsburry’nin (1981) yaptığı araştırmada başarının 9-15 yaş aralığında sabit kaldığını ve özsaygı ile başarı arasında ilişki olmadığını göstermektedir.

Araştırmamızda öğrencilerin annelerinin öğrenim durumu lise mezuniyeti olmayanlar ile lise ve üstü olarak iki kategoride ele alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Envanterinden aldıkları puan ortalamaları okudukları okula göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Okul türü devlet olanların özsaygı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları özel okulda okuyan öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı derecede düşüktür. Araştırmamızın sonuçlarında anne öğrenimi üniversite ve üzeri çocukların benlik saygı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çalışmamızın, anne öğrenimi değişkenine göre bulgularını destekleyen çalışmalara bakıldığında Aydoğan (2015) “ Annesi Çalışan 8-11 Yaş Arası Çocuklarda Benlik Saygısı ve Bağlanma Biçiminin Araştırılması ” çalışmasında annenin mezuniyet düzeyinin çocukların benlik saygısı puanlarını etkilediği görülmektedir. İlkokul mezunu annelerin çocuklarında benlik saygısı puanlarında anlamlı bir farklılık görülmezken, annesi ortaokul ve lise mezunu çocukların benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmektedir. Diğer taraftan araştırmamızın bulguları Tanrikulu (2013), Asıcı (2013), Özkan (1994) ve Şentürk (2010) ‘ün yaptığı araştırmalarda anne öğrenim durumu yükseldikçe ergenlerdeki benlik saygısı düzeylerinin yükseldiği bulgularıyla da desteklenmektedir. Ceylan (2013)’ın 10. sınıf öğrencileriyle 300 kişilik tesadüfi örneklem yöntemiyle yapmış olduğu çalışmada, benlik saygısı düzeylerinin ergenlerin anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır.

Araştırmamızda 9-12 yaş grubu aralığındaki çocukların Coopersmith Özsaygı Envanterinden alınan puan ortalamalarının babanın öğrenim düzeyine göre değişip değişmediği incelenmiş ve sonuçlara göre aralarında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Araştırmamızın bulgularını destekleyen çalışmalara bakıldığında Ceylan (2013)’in “ Ergenlerin Benlik Saygısı ve Duygusal Öz Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi” başlıklı araştırmasında 300 örneklemden elde ettiği çalışmada baba öğrenim durumunun ergenlerin benlik saygı özsaygı üzerinde etkili olmadığı görülmüştür (Ceylan, 2013).

Özsaygı ve baba öğrenim durumunu ele alan diğer çalışmalara bakıldığında ise farklı sonuçlar görülmektedir. Bazı çalışmalar Asıcı (2013), Bal (2013), Bencik (2006), Dilek (2007) babanın eğitim durumunun özsaygıyı etkilemediğini göstermektedir. Çalışmamızın bulguları bu çalışmalarla paralellik göstermektedir. Aydoğan (2015) “Annesi çalışan 8-11 yaş arası çocuklarda özsaygı ve bağlanma biçimlerinin araştırılması> çalışmasında baba öğrenim durumunun özsaygı ile anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir. Baba öğrenim durumu arttıkça özsaygının da arttığını göstermektedir(Ceylan, 2013). Bu bulgular araştırmamızın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Bizim araştırmamızın bulgularını destekleyen baba öğrenim durumlarına göre farklılaşma göstermemelerinin nedeni, annelerin çocuk yetiştirme sürecinde çocuklarıyla çok daha fazla zaman geçirmeleri, onlarla

daha fazla ilgilenmeleri ve babaların dolayısıyla çocukların üzerindeki etkilerinin anneleri kadar fazla olmadığı düşünülebilir.

Araştırmada ailesinin ekonomik durumuna göre öğrencilerin ölçeklerden aldığı puanlar arasında farkın olup olmadığı incelenmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Sonuçlara göre ailesinin aylık geliri 5000 liranın altında olan öğrencilerin Coopersmith Özsaygı Envanterinden aldığı ortalama puanlarla, ailesinin aylık geliri 5000 lira ve üzeri olan öğrencilerin özsaygı ölçeğinden aldığı puanların ortalamaları arasında anlamlı derecede bir fark vardır. bu sonuçlara göre ailesinin gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin özsaygı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ailesinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin özsaygı ölçeğinden aldığı ortalama puanlardan anlamlı olarak düşüktür. Bu sonuçlara bakıldığında ailenin gelir düzeyi 5000 ve üzeri ailelerin çocuklarında özsaygı ölçeğinden alınan puanlar daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına destekleyen çalışmalar literatürde göze çarpmaktadır.

Suner(2000) “ Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki” başlıklı araştırmasında sosyoekonomik seviyesi daha yüksek öğrencilerin benlik özsaygı saygısı puanları daha yüksek bulunmuştur (Suner, 2000). Ailelerin sosyoekonomik düzeylerinin öğrencilerin özsaygı üzerinde etkili olduğunu açıklayan Güngör’ün(1989), Yurdakul’un (1987), Can’ın (1986), Erdinç’in (1995) çalışmaları literatürde yer almaktadır. Bizim çalışmamızı destekleyen Turuncu’nun(1990) çalışmasında alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin özsaygı puanlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Araştırmamızın bulgularını desteklemeyen sonuçlara bakıldığında Kandemir’in (2010) çalışmasında ailenin ortalama aylık gelirinin üniversite öğrencilerinin benlik saygıları üzerinde etkili olmadığı sonucu bulgulamıştır. Ayrıca Balat ve Akman’ın (2004) lise öğrencileri üzerine yaptıkları araştırmada da sosyoekonomik düzeyin öğrencilerin sosyo ekonomik düzeylerinin benlik saygıları üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. (Suner, 2000)

Araştırmamıza katılan öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısına göre, Kovacs Depresyon Ölçeği, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının değişip değişmediği incelenmiştir. Katılımcıların Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden sürekli kaygı alt boyutundan alınan puan ortalamaları en az bir kardeşi olanlarla iki

ve daha fazla kardeşi olanlar arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır. İki ve üzeri kardeşi olan öğrencilerin sürekli kaygı puan ortalamaları daha az kardeşi olan öğrencilerin sürekli kaygı puan ortalamalarına göre anlamlı olarak düşüktür. Ölçekten alınan sürekli kaygı puanlarında kardeş sayısına göre farklılaşma görülmektedir. 2 ve 2’den fazla kardeşi olan çocukların sürekli kaygı puanları daha düşüktür. Literatür çalışmalarına bakıldığında çalışmamızın bulgularını Demiriz (2003) ‘in çalışması desteklememektedir. Araştırmamızın bulgusunu desteklemeyen Demiriz (2003)’in çalışmasına bakıldığında, söz konusu çalışmanın örnekleminin 600 çocuk olduğu görülmüştür (Demiriz, 1997). Söz konusu çalışmanın verilerinin analizinde çocukların durumluk – sürekli kaygı puanlarında kardeş sayısı, cinsiyet, anne baba öğrenim düzeyi gibi değişkenlerinin çocukların sürekli kaygı puanlarında farklılığa neden olup olmadığı araştırılmak için varyans analizi yapılmış ve farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada örneklem sayısının daha fazla olması ve daha güçlü analizler yapılmasından dolayı çalışmamızın bulguları literatürdeki bu çalışmayla uyuşmamaktadır. Belki daha sonraki çalışmalarda bu analizlerle ve daha geniş bir örneklemele derinlemesine araştırma yapılması tavsiye edilir.

Araştırmamızda 9-12 yaş aralığındaki öğrencilerin kaygı düzeylerinin cinsiyete göre ölçekten alınan puan ortalamalarında bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiş ve ölçekten alınan puanlarda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çocukların kaygı düzeylerinin cinsiyete göre değişiklik gösterdiğine dair bulgular literatürde mevcuttur. Demiriz (1997), Reynolds and Richmand (1978), Girgin (1990), Özusta (1993) çalışmalarında durumluk sürekli kaygı puan ortalamalarının kız ve erkekler arasında farklılık gösterdiği ve kızların kaygı puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda ise cinsiyet değişkenine bağlı olarak kaygı düzeyinin değişmediği bulunmuş ve kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Demiriz, 1997). Korkut’un (1992), İkiz (2000)’in, Kılınç (2012), Karukuu’i ve arkadaşlarının (2010) yaptığı araştırmalar, araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Kılınç (2010)’ın 479 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada cinsiyetin kaygı düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Cinsiyet değişkenine bağlı olarak kaygı düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Araştırmalarda ki sonuçların iki farklı yönde bulgulanmasının örnekleme ilgili olabileceği düşünülebilir. Yapılan çalışmalardaki istatistiksel analizler birbirine çok yakındır. Yine araştırmalardaki farklı sonuçlara bakılarak kızların sürekli kaygı düzeylerinin daha yüksek çıkması, Türk toplumundaki yetiştirilme tarzlarıyla ilgili olabileceği açıklanabilir. Kız çocukları büyüme sürecinde daha baskın, daha sıkı bir denetimle yetiştirilmekte dolayısıyla bunun kız çocuklarının kaygı düzeylerini arttırdığı düşünülebilir. (Demiriz, 1997; Reynolds and Richmand, 1978; Girgin,1990; Özusta, 1993)

Araştırmamızdaki örnekleme oluşturan öğrencilerin annelerinin öğrenim durumu lise mezuniyeti altı ve lise üstü mezuniyet olarak iki kategoride ele alınmıştır. Annenin eğitim düzeyine göre Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden alınan puan ortalamalarının değişip değişmediği incelenmiştir. Yapılan bağımsız örneklerin test sonuçlarına göre Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeğinden alınan puanların anne eğitim seviyesine göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Literatür çalışmalarına bakıldığında hem çalışmamızın bulgularını destekleyen hem de desteklemeyen araştırmalar bulunmaktadır.

Araştırmamızın bulgularını destekleyen çalışmalara bakıldığında Varol (1990) lise son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenleri araştıran incelemesinde anne baba eğitim durumlarının öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa neden olmadığını saptamıştır. Bulgularımızı desteklemeyen çalışmalara bakıldığında Demiriz (1997) “9-12 yaş çocuklarının kaygı düzeyinin incelenmesi” adlı çalışmasında annenin eğitim düzeyi ile çocukların kaygı düzeyi arasında anlamlı farklılık saptamıştır. Annelerinin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocuklarının kaygı puanlarının düştüğü bulgulanmıştır. Araştırmamızın bulgularını desteklemeyen çalışmalara bakıldığında Deniz (2015)’in Ergenlerde Öz yeterlilik ve

Sürekli Kaygı İlişkisinin İncelenmesi başlıklı araştırmasında anne öğrenim düzeyine göre ergenlerin sürekli kaygı düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda anne eğitim düzeyi ile ergenlerin sürekli kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamasına karşın eğitim durumu ilkokul olan anneye sahip olan ergenlerin sürekli kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir (Deniz, 2015).

Araştırmamızda örneklemin yaş düzeyine göre çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının değişip değişmediği

incelenmiştir. Katılımcıların sürekli kaygı alt ölçeğinden ve durumluk kaygı alt ölçeğinden puan ortalamalarının yaşa göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Literatür çalışmaları incelendiğinde yaş olgusunun kaygı puanları üzerinde etkili olmadığını bildiren çalışmalar bulunmaktadır. 2007 yılında Bulut Serin, anne babası boşanmış 9-13 yaş aralığında ki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası birlikte yaşayan boşanmamış çocukların kaygı düzeylerini incelemiş ve her iki grupta ki çocukların kaygı düzeylerini yaş değişkeninin etkilemediği bulunmuştur. Stefanatou 2008 yılında Yunanistan'da çocuk hastalarla duygusal karışıklıklarının kaynağını belirleme konusunda yaptığı çalışmada yaş ile duygular göstergeler arasında bir ilişkinin olmadığını belirtmiştir. Clawarty ve diğerlerinin 1999 yılında Amerika'da yaptıkları çalışmada ise hastanede yatan çocukların duygu durumunu belirlemek için çocuk resim çizimleri incelenmiş ve çalışmanın sonuçlarında elde ettikleri verilerin yaş açısından farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Literatür bilgileri incelendiğinde yaşın kaygı düzeyinde etkili olmadığı bulunmuştur. (Serin, 2016; Stefanatou, 2008). Bu bulgular araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda çocukların süreklilik kaygı ve durumluk kaygı alt ölçek puanları yaş açısından bir farklılık göstermediği söylenebilir.

Bu çalışmayla birlikte çocuk çizimleriyle klinik özelliklerin değerlendirildiği literatüre yeni bir çalışma eklenmiştir. Araştırmamızın sonuçları incelendiğinde yukarıda verilen tüm bulgular göz önüne alınarak resim çizmenin çocukluk döneminde kullanılan evrensel bir araç olduğu ve çocukların deneyimlerini, ruhsal durumlarını, duygularını ifade etmede en uygun araç olarak kullanılabileceği, çocuk resimleri kullanılarak çocukların ruh sağlığı verilerinden ipuçları elde edebilmenin mümkün olabileceği gösterilmiştir. Yapılan bu araştırmayla birlikte aile ve öğretmenler uzman gözetimi öncesinde resimler aracılığıyla çocuğun duygu dünyasındaki öğeleri bulgularıyla ilgili ipuçları elde edebilmenin mümkün olduğunu ve terapistler açısından da gelecekte psikoterapi seanslarında test ve değerlendirme tekniği olarak kullanılabileceği gösterilmek istenmiştir. Bu çalışmayla çocuk resimleri kullanılarak uzmanlar tarafından çeşitli ölçekler kullanılmadan önce sadece resimlere bakılarak çocukların ruh sağlığı bulgularıyla ilgili ipuçları elde edebilmenin mümkün olduğunu ve terapistler açısından da gelecekte psikoterapi

seanslarında test ve değerlendirme tekniği olarak kullanılabileceği gösterilmek istenmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdi S, J. B. (2004). *Emotional Changes in Children Undergoing Cochlear Implantation Though Evaluation of Their Drawings. Iran Med Sci.*
- Akgün E, A. A. (2015). 55-74 Aylık Çocukların Resimlerinde Aile Algısının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.*
- Akgün, E. (2015). Aylık Çocukların Resimlerinde Aile Algısının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.*
- Akkapulu, F. (2010). İnsan Çizimlerinin Projektif Bir Yöntemle Değerlendirilmesi. *Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi sayı 14.*
- Aksoy P., G. (2010). 60-72 Aylık Çocukların Okula İlişkin Algılarının İncelenmesi .
- Artut, K. (2007). *Okul Öncesinde Resim Eğitimi.* Ankara: Anı yayıncılık.
- Avcı, S. (2000). 3-12 Yaş Arası Çocukların Sanat Eğitimi Üzerine Görüş ve Öneriler. Ankara .
- Aydın, G. (1988). Sosyal Başarı Eğitimi İle Sosyal Beceri Eğitiminin Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Ortadan Kaldırılmasına Etkisi". *Doktora Tezi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Batu, D. (2017). 4-12 YAŞ Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması, Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Belo, J. (1955). Balinese children's drawing: In M. Mead. *The University of Chicago Press.*
- Beytut D. Ş, .. B. (2009). Çocuklarda Hastaneye Yatma Etkilerinin Projektif Yöntem Olan Resim Çizme Yoluyla İncelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi.*

- Birsoy, A. C. (2007). Sanat Ve Oyun. *Bilim, Eğitim ve. Düşünce Dergisi*.
- Burger. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burkitt, E. M. (2005). Drawings of emotionally characterised Figures by children from different educational back grounds. *International Journal Of Art & Design Education*,.
- Burns, R. C. (1972). *Actions, Styles And Symbols in Kinetic*. NewYork.
- Buyurgan, S. (1988). Beş Yaşındaki Bir Çocuğun Çizgisel Gelişimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 169-179.
- Ceylan, İ. (2013). Ergenlerin Benlik Saygısı ve Duygusal Özyeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Cihangir, N. K. (2007). Beş Yaşındaki Bir Çocuğun Çizgisel Gelişimi,. *G.Ü. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Collado, F. (1999). *The role of spontaneous drawing in the development of children in the early childhood settings*,.
<http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail?accno=ED438898>
adresinden alındı
- Cox, M. V. (1998). Drawings Of People by Australian Aboriginal Children. *International Journal of Art & Design Education*.
- Cüceloğlu, D. (2003). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çankırılı, A. (2011). *Çocuk Resimlerinin Dili*. Uğurböceği Yayınları.
- David, R. (2012). *Çocuğunuzu Resimlerinden Keşfedin*. İstanbul: Kuraldışı yayıncılık.
- Demiriz, H. (1997). *9 ve 12 Yaş Çocuklarının Benlik Kavramı İle Ana- Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Deniz, B. (2015). *Ergenlerde Duygusal Öz Yeterlilik ve Sürekli Kaygı İlişkisinin İncelenmesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,.

- Dilci, T. (2014). *Aile İçi Yaşamın Çocuk Resimlerindeki İzi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Doğru, S. Y. (2006). Çocukların Resimlerindeki Aileyi Tanılama Durumlarının Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*.
- F. Y. Collado. (1999). *The role of spontaneous drawing in the development of children in the early childhood settings*,.
www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail?accno= adresinden alındı
- Furth, G. (2002). *The Secret World Of Drawings: A Jungian Approach to Healing*. Toronto: Inner City Boks.
- Gardner, H. (1980). *Aertfull Scribless: The Significance of Children's Drawing*. New. Basic Books.
- Gür, A. (1996). Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Halıçınarlı, E. (1998). Özel Öğretim Yöntemleri İçinde Sanat Eğitiminin Problematığı,Doktora Tezi,. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Halmatov, S. (2016). *Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri*,. Ankara: Pagem Akademi.
- Işık. (1996). *Nevrozlar*. Ankara: Kent Matbaası.
- Kağıtçıbaşı. (2013). Bir İnsan Çiz Testi” Sonuçlarının Nesiller ve Cinsiyetler Arası. *Türk Psikoloji Dergisi*.
- Kındap, S. (2005). Çocuk Çizimlerinde Temsil ve İfade. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25-43.
- Kırısoğlu, O. (1998). Sanat Eğitimi Açısından Çocuk Resimlerinin Anlamları. *Hacettepe Üniversitesi Sanat Yazıları Dergisi*, 49.
- Koppitz. (1968). *Emotional Indicators in Children's Human Figure Drawings*:.
Küçükkaragöz, H. (2014). *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi*. Ankara: Pagem Yayınevi.
- Leo, D. (1983). *Interpreting Children's Drawings*. . New York: Brunner/Mazel.

- Machover. (1968). *Personality projection in the drawing of the human figure*.
Springfield,.
- Malchiodi. (2013). *Çocuk Resimlerini Anlamak*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Mises, R. (1997). Les troubles depressifs chez l'enfant". *Frison-Roche*.
- Munro, T. (1956). Art education: Its philosophy and psychology,. *The Liberal Arts Pres*.
- Öner. (1983). *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öy, B. (1995). "Çocuk ve Ergenlerde Depresyon Epidemiyolojisi ve Risk. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 40-45.
- Özdoğan, B. (2000). *Çocuk ve Oyun: Çocuga Oyunla Yardım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özer, S. (2009). Türk Örneğinde Bir Adam Çiz Testi: Cinsiyet ve Sosyoekonomik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*.
- Özlu, K. A. (2015). Çocukların Hastaneye Yatmaya Bağlı Gelişen Kaygı Düzeylerinin Resim Çizme Yöntemiyle İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Öztürk, Ş. (1994). Duyuşsal Alanın Bir Objektivasyon Olarak Çocuk Resimlerine Yansıması, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Özusta, H. Ş. (1995). Çocuklar için Durumluk-Surekli Kaygı Envanteri uyarlama, gecerlik ve guvenirlik calismasi. . *Turk Psikoloji Dergisi*, .
- Piaget, J. (1969). *Inhelder, B., Mental Imagery in the Child*. Newyork: Basic Book.
- Savaş, İ. (2015). *Çocuğunuzun Resimleri Size Ne Anlatır*. İstanbul: Nesil Yayınları .
- Sayı, M. (2004). Çocuk Çizimlerinin Klinik Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1-3.
- Serin, A. Y. (2003). Bir İletişim Aracı Olarak Çocuk Resimleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*.

- Suner, E. (2000). *Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ş., İ.-Y. (1993). *7. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği Yayını*.
- Şenol, P. S. (2006). *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı*. Ankara: Boylam Psikiyatri Enstitüsü.
- Torucu. (1990). 13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi*.
- Ulutaş, E. (2004). Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*.
- Ünüvar, A. (2007). *Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Ana-Baba Tutumları ile Kendine Saygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi.
- Üstün E. Metin A. Ö. (2011). Kinetik Aile Çizim Testinin Stil ve Hareket Boyutları, ve Çizme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 61-69.
- Weber, J. A. (1996). *Children's drawings of the elderly young ideas abandon old age stereotypes*. Art Therapy.
- White, C. R. (2004). Use of Drawings to Identify Thought Impairment Among Students with Emotional and Behavioral Disorders. *Journal Of The American Art Theraphy Associations*.
- Wilson, K. P. (2004). Projective drawing: Alternative assessment of emotion in children who shutter. *Florida State University*.
- Yavuzer. (1996). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi .
- Yavuzer. (2016). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu Ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi.

- Yılmaz, H. (2008).*İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Depresyon ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi Doktora Tezi*. Konya.
- Yolalan, H. (2013).*Ergenlerde Depresyon ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Arel Üniversitesi.
- Yörükoğlu. (1993). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurtal F., A. K. (2008). Çocukların Şiddeti Algılama Biçimlerinin Çizdikleri Resimlerine Yansımaları. *Turkish Journal of Child Adolescent Mental Health*,.
- Yüksel M. Y., C. N. (2015). Okul Öncesi Çağdaki Çocukların “İyi” ve “Kötü” Kavram Algılar Resim Analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 13*.

EKLER

EK A: KOVACS DEPRESYON ÖLÇEĞİ

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır. Her gruptaki cümleleri dikkatlice okuyunuz. Her grup içinden, bu günde dâhil olmak üzere, son iki haftadır yaşadıklarınızı en iyi şekilde tanımlayan cümleyi seçip, yanındaki numarayı daire içine alınız.

A

0. Kendimi arada sırada üzgün hissederim
1. Kendimi sık sık üzgün hissederim
2. Kendimi her zaman üzgün hissederim

B

0. İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek
1. İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim
2. İşlerim yolunda gidecek

C

0. İşlerim çoğunu doğru yaparım.
1. İşlerimin çoğunu yanlış yaparım.
2. Her şeyi yanlış yaparım.

D

0. Birçok şeyden hoşlanırım.
1. Bazı şeylerden hoşlanırım.
2. Hiçbir şeyden hoşlanmam.

E

0. Her zaman kötü bir çocuğum
1. Çoğu zaman kötü bir çocuğum
2. Arada sırada kötü bir çocuğum

F

0. Arada sırada başıma kötü bir şeylerin geleceğini düşünürüm.
1. Sık sık başıma kötü şeylerin geleceğinden endişelenirim.
2. Başıma çok kötü şeylerin geleceğinden endişelenirim.

G

0. Kendimden nefret ederim
1. Kendimi beğenmem
2. Kendimi beğenirim

H

0. Kötü olan şeyler benim hatam
1. Kötü şeylerin bazıları benim hatam
2. Kötü şeyler genellikle benim hatam değil

I

0. Kendimi öldürmeyi düşünmem.
1. Kendimi öldürmeyi düşünürüm ama yapamam
2. Kendimi öldürmeyi düşünürüm.

İ

0. Her gün içimden ağlamak gelir
1. Birçok günler içimden ağlamak gelir
2. Arada sırada içimden ağlamak gelir

J

0. Her şey her zaman beni sıkır
1. Her şey sık sık beni sıkır
2. Her şey arada sırada beni sıkır

K

0. İnsanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.
1. Çoğu zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.
2. Hiçbir zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.

L

0. Herhangi bir şey hakkında karar veremem
1. Herhangi bir şey hakkında karar vermek zor gelir
2. Herhangi bir şey hakkında kolayca karar veririm

M

0. Güzel/ yakışıklı sayılırım.
1. Güzel /yakışıklı olmayan yanlarım var.
2. Çirkinim.

N

0. Okul ödevlerimi yapmak için her zaman kendimi zorlarım
1. Okul ödevlerimi yapmak için çoğu zaman kendimi zorlarım
2. Okul ödevlerimi yapmak sorun değil

O

0. Her gece uyumakta zorluk çekerim
1. Birçok gece uyumakta zorluk çekerim
2. Oldukça iyi uyurum

Ö

0. Arada sırada kendimi yorgun hissederim.
1. Birçok gün kendimi yorgun hissederim.
2. Her zaman kendimi yorgun hissederim.

P

0. Hemen her gün canım yemek istemez
1. Çoğu gün canım yemek istemez
2. Oldukça iyi yemek yerim

R

0. Ağrı ve sızılardan endişe etmem.
1. Çoğu zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
2. Her zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.

S

0. Kendimi yalnız hissederim.
1. Çoğu zaman kendimi yalnız hissederim.
2. Her zaman kendimi yalnız hissederim

Ş

0. Okuldan hiç hoşlanmam
1. Arada sırada okuldan hoşlanırım
2. Çoğu zaman okuldan hoşlanırım

T

0. Birçok arkadaşım var.
1. Birkaç arkadaşım var ama daha fazla olmasını isterim.
2. Hiç arkadaşım yok.

U

0. Okul başarıml iyi.
1. Okul başarıml eskisi kadar iyi değil.
2. Eskiden iyi olduğum derslerden çok başarısızım.

Ü

0. Hiçbir zaman diğer çocuklar kadar iyi olamıyorum
1. Eğer istersem diğer çocuklar kadar iyi olurum
2. Diğer çocuklar gibi iyiyim

V

0. Kimse beni sevmez
1. Beni seven inanların olup olmadığından emin değilim
2. Beni seven inanların olduğundan eminim

Y

0. Bana söyleneni genellikle yaparım.
1. Bana söyleneni çoğu zaman yaparım.
2. Bana söyleneni hiçbir zaman yapmam.

Z

0. İnsanlarla iyi geçinirim.
1. İnsanlarla sık sık kavga ederim.
2. İnsanlarla her zaman kavga ederim.

EK B: COOPERSMITH ÖZSAYGI ENVANTERİ

Evet **Hayır**

1. Olup bitenlerden genellikle rahatsızlık duymam.
2. Sınıfın önünde konuşma yapmak bana oldukça güç gelir.
3. Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var.
4. Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.
5. İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve neşeli vakit geçirirler.
6. Evdeyken kolayca canım sıkılır, moralim bozulur.
7. Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.
8. Yaşıtlarımın arasında seviliyorum.
9. Anne ve babam genellikle duygularımı dikkate alır.
10. Güçlükler karşısında kolayca pes ederim.
11. Anne ve babamın benden beklentisi çok fazla (aşırı derecede).
12. Kendim olabilmek oldukça zor.
13. Hayatımdaki her şey karmakarışık.
14. Arkadaşlarım genellikle sözümü dinler, düşüncelerimi izlerler.
15. Kendime ait düşüncelerim olumsuz.
16. Pek çok kere evden ayrılmayı (başımı alıp gitmeyi) istemişimdir.

Evet Hayır

17. Okulda sıkça moralimin bozulduğunu, canımın sıkıldığını hissediyorum.
18. Çoğu insan kadar güzel görünümlü biri değilim.
19. Söyleyecek bir şeyim olduğunda, genellikle çekinmeden söylerim.
20. Anne - babam beni anlıyor.
21. İnsanların çoğu benden daha çok seviyor.
22. Anne ve babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediyorum.
23. Okulda çoğu zaman cesaretim kırılıyor.
24. Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzularım.
25. Kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum. (Bana bel bağlanmaz)
26. Hiçbir şey için kaygı duymam.
27. Kendimden oldukça eminim.
28. Sevecen birisiyim, başkaları tarafından kolayca sevilirim.
29. Anne ve babamla birlikte oldukça hoş ve neşeli vakit geçiririz.
30. Hayal kurmaya çok zaman harcıyorum.
31. Keşke daha küçük olsaydım.
32. Her zaman yapılması gerekeni, doğru olanı yaparım.
33. Okuldaki başarılarımla gurur duymaktayım.

Evet Hayır

34. Birileri her zaman ne yapmam gerektiğini bana söylemeli.
35. Yaptığım şeylerden dolayı sık sık pişmanlık duyarım.
36. Hiçbir zaman asla mutlu olmam.
37. Derslerimle ilgili olarak yapabileceğim en iyisini yapıyorum
38. Genellikle kendimi koruyabilir, kendime dikkat edebilirim.
39. Oldukça mutluyum.
40. Oyunu kendimden daha küçüklerle oynamayı tercih ederim.
41. Tanıdığım herkesi seviyorum.
42. Sınıfta söz almaktan hoşlanırım.
43. Kendimi anlayabiliyorum.
44. Evde hiç kimse bana fazla ilgi göstermiyor.
45. Hiç bir zaman azar işitmem.
46. Okulda olmak istediğim kadar başarılı değilim.
47. Kendi başıma karar verebilir ve bu kararında ısrar edebilirim.
48. Cinsiyetimden (erkek ya da kız olmaktan) memnun değilim.
49. Başka insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmıyorum.
50. Hiç bir zaman utanmam.
51. Sık sık kendimden utandığımı hissediyorum.
52. Arkadaşlarım sık sık beni kızdırır, dalga geçerler.
53. Her zaman doğruyu söylerim.
54. Öğretmenlerim bana yeterince başarılı olamadığımı hissettiriyor.

55. Bana ne olacağı hiç umurumda değil.
56. Başarısız bir insanım.
57. Azarlandığımda kolayca bozulurum.
58. Kime ne söyleyeceğimi her zaman bilir

EK C: Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği:

1. Çocuk Durumluk Kaygı Envanteri

Kızların ve erkeklerin kendilerini anlattıkları bazı cümleler aşağıda verilmiştir. Her cümleyi dikkatle okuyun ve şu anda nasıl hissettiğinize karar verin. Daha sonra sizi en doğru anlatan ifadenin önündeki parantezler arasına (X) işareti koyun. Yanlış veya doğru cevap diye bir şey yok. Herhangi bir cümle üzerinde fazla zaman geçirmeyin. Tam bu anda, bu dakikada nasıl hissettiğinizi en iyi anlatan ifadeyi seçmeyi unutmayın.

1. Kendimi () çok sakin hissediyorum () sakin hissediyorum ()
sakin hissetmiyorum
2. Kendimi () çok öfkeli hissediyorum () öfkeli hissediyorum ()
öfkeli hissetmiyorum
3. Kendimi () çok huzurlu hissediyorum () huzurlu hissediyorum ()
huzurlu hissetmiyorum
4. Kendimi () çok sinirli hissediyorum () sinirli hissediyorum ()
sinirli hissetmiyorum
5. Kendimi () çok huzursuz hissediyorum () huzursuz hissediyorum ()
huzursuz hissetmiyorum
6. Kendimi () çok dinlenmiş hissediyorum () dinlenmiş hissediyorum ()
dinlenmiş hissetmiyorum
7. Kendimi () çok ürkmüş hissediyorum () ürkmüş hissediyorum
() ürkmüş hissetmiyorum
8. Kendimi () çok rahatlamış hissediyorum () rahatlamış hissediyorum ()
rahatlamış hissetmiyorum
9. Kendimi () çok endişeli hissediyorum () endişeli hissediyorum ()

endişeli hissetmiyorum

10. Kendimi () çok hoşnut hissediyorum () hoşnut hissediyorum ()
hoşnut hissetmiyorum
11. Kendimi () çok korkmuş hissediyorum () korkmuş hissediyorum ()
korkmuş hissetmiyorum
12. Kendimi () çok mutlu hissediyorum () mutlu hissediyorum ()
mutlu hissetmiyorum
13. Kendimden () çok eminim () eminim () emindeğilim
14. Kendimi () çok iyi hissediyorum () iyi hissediyorum () iyi hissetmiyorum
15. Kendimi () çok başım dertte hissediyorum () başım dertte hissediyorum ()
başım dertte hissetmiyorum
16. Bir şeylerin beni () çok rahatsız ettiğini hissediyorum () rahatsız ettiğini
hissediyorum () rahatsız ettiğini hissetmiyorum
17. Kendimi () çok keyifli hissediyorum () keyifli hissediyorum ()
keyifli hissetmiyorum
18. Kendimi () çok dehşete kapılmış hissediyorum () dehşete kapılmış
hissediyorum () dehşete kapılmış hissetmiyorum
19. Kafamda () her şeyi çok karmaşık hissediyorum () her şeyi karmaşık
hissediyorum () her şeyi karmaşık hissetmiyorum
20. Kendimi () çok neşeli hissediyorum () neşeli hissediyorum ()
neşeli hissetmiyorum

2. Sürekli Kaygı Envanteri

Kızların ve erkeklerin kendilerini anlattıkları bazı cümlelere aşağıda verilmiştir. Her cümleyi okuyun ve hangisinin sizin için en doğru olduğuna karar verin. “hemen hemen hiç” mi, yoksa “sık sık” mı? Daha sonra sizi en doğru anlatan ifadenin önündeki parantezler arasına (X) işaret koyun. Yanlış veya doğru cevap diye bir şey yok. Herhangi bir cümle üzerinde fazla zaman geçirmeyin. Genellikle nasıl hissettiğinizi anlatan ifadeyi seçmeyi unutmayın.

1. Yanlış yapacağım diye endişelenirim
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
2. Ağlayacak gibiyim
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
3. Kendimi mutsuz hissedirim
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
4. Karar vermekte güçlük çekerim
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
5. Sorunlarımla yüz yüze gelmek bana zor gelir
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
6. Çok fazla endişelenirim
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
7. Evde sınırlarım bozulur
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
8. Utangacıyım
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
9. Sıkıntılıyım
() hemen hemen hiç () bazen () sık sık
10. Aklımdan engelleyemediğim önemsiz düşünceler geçer ve beni rahatsız eder

eder

hemen hemen hiç bazen sıklık

11. Okul beni endişelendirir

hemen hemen hiç bazen sık sık

12. Ne yapacağıma karar vermekte zorluk çekerim

hemen hemen hiç bazen sıklık

13. Kalbimin hızlı hızlı çarptığını fark ederim

hemen hemen hiç bazen sıklık

14. Nedenini bilmediğim korkularım var

hemen hemen hiç bazen sıklık

15. Annem – babam için endişelenirim

hemen hemen hiç bazen sık sık

16. Ellerim terler

hemen hemen hiç bazen sık sık

17. Kötü bir şeyler olacak diye endişelenirim

hemen hemen hiç bazen sıklık

18. Geceleri uykuya dalmakta güçlük çekerim

hemen hemen hiç bazen sıklık

19. Karnımda bir rahatsızlık hissedirim

hemen hemen hiç bazen sık sık

20. Başkalarının benim hakkında ne düşündükleri beni endişelendirir

hemen hemen hiç bazen sıklık

EK D: SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER VE VERİ FORMU

Tarih

- Çocuğun Doğum Tarihi:
- Çocuğun Cinsiyeti : a) Kız b) Erkek
- Çocuğun kardeş sayısı : a) yok b) 1 c) 2 d)3 e) 4 ve üzeri
- Çocuğun doğum sırası : a)1. b) 2. c) 3. d) 4. e) 5 ve üzeri
- Okula gidiyor mu ? a) evet b) hayır
- Okul Türü: a)özel okul b) devlet okulu
- Okul Başarısı: a) düşük b) orta c) iyi
- Anne ve baba öz mü, üvey mi
- a) İkisi de öz b) ikisi de üvey c) anne öz baba üvey d)baba öz anne üvey
- Anne baba hayatta mı ?
- a) İkisi de hayatta b) ikisi de vefat etmiş c) anne hayatta d) baba hayatta
- Anne babanın öğrenim düzeylerini (en son bitirdiği okulu) işaretleyiniz:

Öğrenim düzeyi	Anne	Baba
Okur- yazar yada ilkokul mezunu		
Ortaokul mezunu		
Lise mezunu		
Üniversite mezunu ve üzeri		

- Anne çalışıyor ise mesleğini belirtiniz:
- Baba çalışıyor ise mesleğini belirtiniz:
- Ailenizin ekonomik durumunu belirtiniz
- a) 0-1000 / b) 1000-2000 / c) 2000- 5000 / d) 5000 ve üzeri
- Çocuk herhangi bir psikiyatrik tedavi aldı mı, aldıysa nedir ?

EK E: VELİ BİLGİLENDİRME ONAY FORMU

Sayın Veli,

Tarih:...../...../.....

Bu çalışma Yard. Doç. Dr. Z. Deniz Aktan gözetiminde Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Çocuk Ergen Alt Dalı Yüksek Lisans Bölümü bitirme tezi dahilinde F.Yağmur Çelik tarafından yürütülmekte olup, araştırmanın amacı “9-12 Yaş Arası Bir Grup Çocuğun Çizdikleri Resimlerle Depresyon, Kaygı, Özgüven Düzeyleri Arasındaki İlişki”yi analiz etmektir. Bunun için çocuğunuza verilecek olan anketleri tamamlanmasına ihtiyaç duyulacaktır.

Çocuğunuzun cevaplandıracağı anket sorularının onun psikolojik/fiziksel gelişimine herhangi bir olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Çocuğunuzun dolduracağı anketlerde vereceği cevaplar gizli tutulacak ve bu cevaplar sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formu imzaladıktan sonra dahi, neden göstermeksizin çocuğunuz araştırmaya dahil olmaktan vazgeçme hakkına sahiptir. Araştırma ile ilgili sorularınız için f.yagmurcelik_@hotmail.com e-posta adresinden araştırmacıyla iletişime geçebilirsiniz.

Lütfen bu araştırmaya katılmak konusundaki tercihinizi aşağıdaki seçeneklerden size en uygun geleni işaretleyip, imzanızı atınız ve bu formu araştırmacıya verilmek üzere çocuğunuzla geri gönderiniz.

Çalışmayı çocuğumun istediği zaman bırakabileceğini biliyorum ve çocuğumun vereceği bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum. Çocuğum olan’nın bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılmasına izin veriyorum.

Çocuğumun araştırmaya katılmasına izin vermiyorum.

Katılımcı Adı Soyadı:

Tel:

İmza:

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar için: Veli veya Vasi Adı Soyadı:

Tel:

İmza:

Tanık Adı Soyadı: Tel:

İmza:

Araştırmacı Adı Soyadı:

İmza

EK F: BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

“9-12 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN ÇİZDİKLERİ RESİMLERLE DEPRESYON, KAYGI VE ÖZSAYGI GİBİ RUH SAĞLIĞI DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ”

Başlıklı Tez Araştırması İçin

Katılımcı için Bilgiler:

Tarih:...../...../.....

Bu çalışma Yard. Doç. Dr. Z. Deniz Aktan gözetiminde Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Çocuk Ergen Alt Dalı Yüksek Lisans Bölümü bitirme tezi dâhilinde F.Yağmur Çelik tarafından yürütülmekte olup, araştırmanın amacı “9-12 Yaş Grubu Çocukların Çizdikleri Resimlerle Depresyon, Kaygı, Özgüven Gibi Ruh Sağlığı Değişkenleri Arasındaki İlişki”yi analiz etmektir.

Araştırma için sizden yapmanızı istediğimiz, size ilettiğimiz formlardaki her soruyu tek tek okuyarak size en uygun yanıtları vermenizdir. Anlamadığımız sorularda araştırmacıdan yardım isteyebilirsiniz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmanız halinde kişisel bilgilerinizin gizliliğine saygı gösterilecek, araştırma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında da özenle korunacaktır. Veriler, kimlik bilgileriniz gizli kalmak koşuluyla bu ve farklı araştırmalarda kullanılacaktır.

Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra

herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu yazıyı okuduktan sonra araştırmamıza gönüllü olarak katılmak istiyorsanız aşağıdaki onay bölümünü doldurunuz ve imzalayınız.

Katılımcının Beyanı:

Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı'nda Yard. Doç. Dr. Z. Deniz Aktan gözetiminde F. Yağmur Çelik tarafından yürütülen bu çalışma hakkında verilen yukarıdaki bilgileri okudum. Yapılan tüm açıklamaları ayrıntıları ile anlamış bulunuyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Bu koşullarla söz konusu araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Tarih:/...../.....

Katılımcı Adı Soyadı: Tel:

İmza:

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar için: Veli veya Vasi Adı Soyadı:

Tel:

İmza:

Tanık Adı Soyadı: Tel:

İmza:

Araştırmacı Adı Soyadı: Tel

Özgeçmiş

F.Yağmur Çelik 31 Mayıs 1988 tarihinde İstanbul'da doğdu.2014 yılında Yeditepe Üniversitesinden lisans eğitimini tamamlamasının ardından Işık Üniversitesinde Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programında uzmanlığını kazandı.

Türkiye'de çocuk ve ergenlerle ilgili çeşitli gönüllü projelere katıldı. Hayata Renk Ver Derneğinde çocuklarla çalışmalarda bulundu. Doğa okullarında 1 yıl çocuklarla çalışmalarının ardından Balıklı Rum Hastanesinde Çocuk Psikiyatri biriminde, Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde Amatem kliniğinde, A1 kliniğinde ve Psikoz kliniklerinde stajyer olarak bulundu. Funda Akkapulu'dan Çocuk Çizimlerinin Projektif Değerlendirilmesi, Neslihan Zabcı'dan Çocuğun Ruhsal Dünyasının Projektif Testlerle Değerlendirilmesi eğitimlerini ve Nilüfer Devecigilden Deneyimsel Oyun Terapisi eğitimini tamamlamıştır. 2018 yılından itibaren Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsünde psikodrama eğitimine devam etmektedir

